

Jätevesineuvonta haja-asutusalueilla 2011–2019

Loppuraportti

Johanna Kallio

Suomen ympäristökeskuksen raportteja 48 / 2020

Jätevesineuvonta haja-asutusalueilla 2011–2019

Loppuraportti

Johanna Kallio

Suomen ympäristökeskuksen raportteja 48 | 2020

Suomen ympäristökeskus

Kulutuksen ja tuotannon keskus

Kirjoittajat: Johanna Kallio

Suomen ympäristökeskus

Vastaava erikoistoimittaja: Ari Nissinen

Rahoittaja/toimeksiantaja: Ympäristöministeriö

Julkaisija ja kustantaja: Suomen ympäristökeskus (SYKE)

Latokartanonkaari 11, 00790 Helsinki, puh. 0295 251 000, syke.fi

Taitto: Johanna Kallio

Kuvat: Johanna Kallio

Julkaisu on saatavana veloituksetta internetistä: www.syke.fi/julkaisut | helda.helsinki.fi/syke sekä ostettavissa painettuna SYKEN verkkokaupasta: syke.omapumu.com

ISBN 978-952-11-5342-6 (PDF)

ISBN 978-952-11-5341-9 (nid.)

ISSN 1796-1726 (verkkoj.)

ISSN 1796-1718 (pain.)

Julkaisuvuosi: 2020

Tiivistelmä

Jätevesineuvonta haja-asutusalueilla 2011–2019 – Loppuraportti

Eduskunta edellytti vuonna 2011 lainsäädäntömuutoksen yhteydessä, että hallitus turvaa kiinteistökoh-
taisen jätevesineuvonnan siirtymäajan loppuun saakka. Vuoden 2011 aikana jätevesineuvontaa pilotoi-
ttiin kolmella alueella. Neuvonnan periaatteita määrittelevä yleissuunnitelma laadittiin ympäristöministe-
riön linjausten ja selvitysmies Lauri Tarastin edotusten pohjalta, sekä aiemmin jätevesineuvontaa
järjestäneiden toimijoiden kokemuksi hyödyntäen. Neuvonta laajeni koko maahan vuonna 2012 ja sitä
toteutettiin 31.10.2019 saakka.

Jätevesineuvontaa rahoitti ympäristöministeriö ja neuvontaa toteuttivat pääasiassa järjestöt. Asuk-
kaille vapaaehtoinen neuvonta oli yleisneuvontaa, kiinteistökohtaista neuvontaa, tai näiden yhdistelmiä.
Neuvonnan kokonaisrahoitus sisältäen hanketoimijoiden omarahoituksen oli yhteensä 11,4 miljoonaa
euroa.

Tavoitteena oli jätevesien käsittelyn edistäminen siirtymäaikana. Neuvonnalla haluttiin tuottaa kiin-
teistöjen omistajille ja haltijoille luotettava tieto siitä, onko kiinteistön jätevesien käsittelyä tehostettava.
Tehostamistoimenpiteitä tarvitseville kiinteistöille annettiin ennakkoarvio vaihtoehtoisista ratkaisui- ja
toteutustavoista, sekä tietoa kunnan toimenpidelupamenettelystä. Neuvonnan avulla haluttiin saada
asukkaat kiinnostumaan ja aktivoitumaan jätevesiensä vaikutuksista ja järjestelmiensä kuntoon saattami-
sesta virheinvestointeja välttämällä.

Sähköposti- ja puhelinneuvontaa annettiin yhteensä noin 20 930 henkilölle. Yleisneuvonnan tilai-
suuksiin eli mm. kuuntelemaan jätevesiluentoja osallistui 26 840 henkilöä. Neuvontapisteissä keskustel-
tiin 24 630 henkilön kanssa. Yhteensä yleisneuvonnan kontakteja oli siten noin 72 400 kpl. Kiinteistö-
kohtaisia neuvontakäyntejä toteutui noin 44 000 kpl ja niillä arvioitiin yhteensä noin 45 000 jätevesien
käsittelyjärjestelmää.

Jätevesineuvonnan vaikuttavuutta arvioitiin kyselytutkimuksella. Aukkaat kertoivat saaneensa ar-
vion käsittelyjärjestelmän riittävyydestä kiinteistön jätevesien käsittelyyn, sekä tietoa miten käsittelyä
voi tehostaa ja miten tehostamistoimissa tulisi edetä. Neuvonta oli asukkaiden mielestä asiantuntevaa ja
ammattitaitoista. Neuvonta onnistui herättämään asukkaiden kiinnostusta jäteveden käsittelyyn sekä jä-
tevesien terveydellisiin vaikutuksiin. Sen sijaan neuvonnan toimintaa aikaansaava vaikutus vaikuttaa
toistaiseksi vähäiseltä ja myöhemmin arvioitavaksi jää, edistyvätkö jäteveden käsittelyn tehostamistoi-
met vasta valvontaa tehostamalla.

Jätevesineuvojan työ koettiin monipuoliseksi, mutta myös kuormittavaksi. Työssäjaksamista hei-
kensivät mm. työn yksinäisyys, samojen asioiden toistaminen, asukkaiden ongelmien kuuntelemisen
kuormittavuus ja lainsäädännön muutokset.

Suomen ympäristökeskus (SYKE) vastasi jätevesineuvojien koulutuksesta ja neuvonnan koordi-
noinnista.

Asiasanat: jätevesineuvonta, neuvonta, haja-asutus, vesihuolto, jätevesi, jätevesijärjestelmät, jäteveden
käsittely, kiinteistö, vapaa-ajan asunto, saostussäiliöt, maasuodatus, pienpuhdistamot, kuivakäymälät

Sammandrag

Avloppsvattenrådgivning i glesbygdsområden 2011–2019 – Slutrapport

I samband med lagändringen år 2011 ställde riksdagen krav på regeringen att säkra tillgången till fastighetsspecifik avloppsvattenrådgivning ända till slutet av övergångsperioden. Under 2011 gjordes rådgivningspiloter inom tre områden. En generalplan för att fastställa principerna för rådgivningen utarbetades utifrån miljöministeriets anvisningar och utredningsmannen Lauri Tarastis förslag samt med utnyttjande av erfarenheterna från de aktörer som tidigare organiserat avloppsvattenrådgivning. Rådgivningen utvidgades till att omfatta hela landet år 2012 och genomfördes till och med den 31 oktober 2019.

Avloppsvattenrådgivningen finansierades av miljöministeriet och tillhandahölls främst av olika organisationer. Rådgivningen var frivillig för invånarna och bestod av allmän rådgivning, fastighetsspecifik rådgivning eller kombinationer av dessa två. Den totala finansieringen för rådgivningen, inklusive projektaktörernas egenfinansiering var sammanlagt 11,4 miljoner euro.

Syftet med rådgivningen var att främja behandlingen av avloppsvatten under övergångsperioden. Avsikten var att förse fastighetsägarna med tillförlitlig information om huruvida behandlingen av fastighetens avloppsvatten behöver förbättras. För fastigheter som var i behov av effektiviseringsåtgärder gavs en preliminär bedömning av alternativa lösningar och implementeringsmetoder samt information om tillståndsförfarandet hos kommunen. Med rådgivningen ville man göra invånarna intresserade av effekterna av sitt avloppsvatten och aktivera dem att sätta sina system i skick utan att göra felaktiga investeringar.

E-post- och telefonrådgivning gavs till totalt cirka 20 930 personer. De allmänna rådgivningsevenemangen, t.ex. föreläsningarna, hade totalt 26 840 deltagare. Personliga diskussioner hölls med 24 630 personer på rådgivningsstationerna. Totalt blev det cirka 72 400 allmänna rådgivningskontakter. Antalet fastighetsspecifika rådgivningsbesök var cirka 44 000 och under dem utvärderades totalt cirka 45 000 behandlingssystem.

Hur effektiv rådgivningen var bedömdes genom en enkätundersökning. Invånarna sade att de hade fått en bedömning av huruvida deras reningssystem var tillräckligt för behandling av fastighetens avloppsvatten samt information om hur behandlingen kan göras effektivare och hur de skulle fortsätta med effektiviseringsåtgärderna. Rådgivningen var enligt invånarna sakkunnig och professionell. Rådgivningen lyckades väcka invånarnas intresse för behandlingen av avloppsvatten och för avloppsvattnets hälsoeffekter. Å andra sidan verkar den effekt som rådgivningen åstadkom tills vidare vara liten. Det är möjligt att bedöma först senare om åtgärderna för att förbättra effektiviteten i behandlingen av avloppsvattnet framskrider först med mer effektiv övervakning.

Avloppsrådgivarna upplevde sitt arbete som mångsidigt men också betungande. Hur de klarade av arbetet påverkades negativt bland annat av ensamheten i arbetet, upprepningen av samma saker, bördan av att lyssna på invånarnas problem och av förändringar i lagstiftningen.

Finlands miljöcentral (SYKE) var ansvarig för utbildningen av avloppsrådgivare och för samordningen av rådgivningen.

Nyckelord: råd om avloppsvatten, rådgivning, glesbygd, vattenförsörjning, avloppsvatten, avloppssystem, avloppsrening, fastigheter, fritidshus, slamavskiljare, markbädd, minireningsverk, torrtoaletter

Abstract

On-site wastewater treatment guidance 2011–2019 – final report

In connection with the legislative changes in 2011, Parliament demanded that the government secures property-specific wastewater guidance until the end of the transition period. During 2011, wastewater guidance was piloted in three areas. The general plan defining the principles of the guidance was prepared on the basis on the guidelines of the Ministry of the Environment and the proposals of minister Lauri Tarasti, as well as utilizing the experiences of the previous wastewater guidance projects. The guidance expanded to the entire country in 2012 and was implemented until October 31, 2019.

Wastewater guidance was funded by the Ministry of the Environment and was mainly provided by organizations. For residents the guidance was voluntary, and it was either general guidance, property-specific guidance, or combinations of these. The total funding for guidance, including the self-financing of project organizations, was 11.4 million euros.

The aim of the guidance was to enhance wastewater treatment during the transition period. The aim was to provide property owners and occupiers with reliable information on whether the property's wastewater treatment needs to be improved. A preliminary assessment of alternative solutions and implementation methods was to be provided for properties in need of enhancement measures, as well as information on the municipality's permit procedure. The aim of the guidance was to get residents interested in and activated the effects of their wastewater and to repair their systems, avoiding erroneous investments.

E-mail and telephone guidance were provided to a total of about 20 930 people. 26 840 people attended at general guidance events, such as lectures. 24 630 people were discussed with at the guidance pop-up desks. In total, there were about 72 400 general guidance contacts. A total of about 45 000 wastewater treatment systems for the properties were evaluated on-site, located in ca 44 000 properties.

The effectiveness of wastewater guidance was assessed by a survey. Residents had received an assessment of the adequacy of the treatment system for the wastewater treatment of the property, as well as information on how the treatment can be made more efficient and how the efficiency measures should proceed. The guidance was, in the opinion of the residents, profound and professional. The guidance succeeded in arousing residents' interest in wastewater treatment and the health effects of wastewater. On the other hand, the impact of the guidance to enhancement activity seems to be small for the time being, and it remains to be seen whether the measures to improve the efficiency of wastewater treatment will only proceed by more effective monitoring.

The work of the wastewater guides was perceived as versatile, but also burdensome. Coping at work was weakened by e.g. loneliness, repetition of the same things, the burden of listening to residents' problems, and changes in legislation.

The Finnish Environment Institute (SYKE) was responsible for the training of wastewater guides and the coordination of guidance network.

Keywords: wastewater guidance, guidance, sparsely populated areas, water service, wastewater, wastewater system, wastewater treatment, real estate, holiday homes, septic tank, soil filtration, small treatment plant, dry toilet

Esipuhe

Kun ympäristönsuojelulakia ja hajajätevesiasetusta muutettiin vuonna 2011, ympäristövaliokunta edellytti, että jätevesineuvontaa järjestetään laajasti ja että sitä on tarjolla siirtymäajan loppuun saakka. Suomen ympäristökeskus (SYKE) käynnisti ympäristöministeriön toimeksiannosta toiminnan suunnittelun, mukaan lukien neuvojen koulutusohjelman laadinnan. Tämä loppuraportti kokoaa vuosien 2011–2019 toimintaa ja tuloksia.

Jätevesineuvonnan suunnittelussa vuonna 2011 merkittävä rooli oli pilot-hankkeen ohjausryhmällä. Ympäristöministeriö kutsui ohjausryhmään seuraavat henkilöt: Antero Luonsi (Pirkanmaan ELY-keskus), Eeva Heiska (Oulaisten kaupunki), Jaana Lehtonen (Länsi-Uudenmaan vesi ja ympäristö ry), Leena Penttinen (MTK), Vesa Valpasvuo (Kuntaliitto) ja Anna-Lena Granlund-Blomfelt (Kauniaisten kaupunki ja Ympäristönsuojeluviranhaltijat ry). Ympäristöministeriöstä ohjausryhmän toimintaan osallistuivat Jorma Kaloinen ja Saara Bäck, sekä Suomen ympäristökeskuksesta Erkki Santala (ohjausryhmän puheenjohtaja) ja Johanna Kallio (sihteeri).

Jätevesineuvontaa käynnistettäessä tunnelma oli luottavainen ja ensimmäisen kolmen vuoden ajan vaikuttikin siltä, että neuvonnan vaikuttavuus järjestelmien tehostamistoimiin on merkittävä. Vuonna 2014 aihe politisoitui uudelleen ja remontti-innostus hytyi. Vuosina 2015–2016 neuvonnan kysyntä laski merkittävästi ja toimintaympäristö muuttui vaikeaksi. Oli yleisesti tiedossa, että lainsäädäntöä muutetaan, mutta tiedossa ei vielä ollut miten. Jätevesineuvojat koulutettiin vastaamaan asukkaiden kysymyksiin muuttuneessa tilanteessa, mutta työn kuormittavuus lisääntyi. Vuonna 2017 laki- ja asetusmuutokset palauttivat työrauhan, mutta luottamus lainsäädännön pysyvyyteen ei palautunut. Vielä loppukesästä 2019 asukailta saatiin palautetta, että ennen investointeja halutaan nähdä, ”perutaanko paskalaki”. Siirtymäaika menetti täten merkityksensä ja neuvonnan vaikuttavuus käytännön toimiin siirtymäaikana jäi vaatimattomaksi.

Neuvontaverkoston sydän oli paikallisen hankkeiden koordinaattorit, jotka jaksoivat haastavassa työssä kohdata asukkaiden tunnepaletin: Eeva-Kaarina Aaltonen, Eija Europaeus, Teemu Haapala, Satu Heino, Kaisa Helaakoski, Katja Holttinen, Mirja Hurskainen, Tiina Ikonen, Sanna Jattu, Laura Juselius, Niina Kinnunen, Jari Kurjonen, Hanna Kuusela, Mikko Laakso, Sari Leinonen, Tuija Manerus, Kirsi Mäensivu, Susanna Pakula, Hanna Pasonen, Minttu Peuraniemi, Nina Pimiä, Virve Rinnola, Hanna-Riikka Ruokolainen, Henna Ryömä, Hanna Sarkki, Lauri Sillantie, Virve Ståhl, Merja Talvitie, Niina Tiainen, Janne Toivonen, Johanna Tuomainen, Riitta Vilmilä, Laura Virtanen ja Karolina Örnmark. Eriytyiset kiitokset ideoinnista, materiaalin työstöstä ja muusta tuesta Minttu, Satu ja Nina.

Neuvontaverkoston koulutuksen monipaikkakuntaisina tilaisuuksina mahdollistivat Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskusten vesihuoltoyhdyshenkilöt, heille kiitos myös tiedon välityksestä.

Neuvonnan vaikuttavuuden arvioinnissa olennainen rooli oli SYKEN Vesikeskuksen kehitysinsinööri Virpi Lehtorannalla ja tutkija Sari Väisäsellä, jotka suunnittelivat vaikuttavuustutkimuksen ja Henri Virkkusella, joka teki poiminnat.

Lämmin kiitos ympäristöministeriön valvojille hyvähenkisestä yhteistyöstä: Ari Kangas ja Jorma Kaloinen. Kiitokset lainsäädännöllisestä tuesta ja kärsivällisyydestä Tuire Taina, Erja Werdi ja Pekka Kemppainen. Erityinen kiitos SYKEN nykyisille ja aiemmille kollegoille tuesta myrskyn silmässä: Jyrki Laitinen, Ritva Britschgi ja Erkki Santala.

Helsingissä 31.10.2020

Johanna Kallio

Sisällys

Tiivistelmä.....	3
Sammandrag	4
Abstract.....	5
Esipuhe	7
Sisällys.....	8
1 Johdanto	10
1.1 Taustaa Tarastilta	10
1.2 Pilot-hanke 2011	11
1.3 Neuvonnalle asetetut tavoitteet.....	12
1.4 Neuvonnan periaatteet	12
1.5 Raportin sisältö ja tavoitteet	14
2 Jätevesineuvonnan toimintaympäristö	15
2.1 Haja-asutus Suomessa	15
2.2 Lainsäädännön muutoksien vaikutus neuvontaan.....	16
2.3 Jätevedenkäsittelyn vaatimukset.....	16
2.4 Jätevedenkäsittelyn kunnostaminen.....	17
3 Jätevesineuvonnan rahoitus	19
3.1 Hankkeiden rahoitusmekanismi.....	19
3.2 Rahoituksen määrä.....	19
4 Jätevesineuvonnan organisointi	21
4.1 Toimijat.....	21
4.2 Koulutusmateriaali ja koulutetut neuvojat.....	21
5 Neuvonnan eri toteutustavat	23
5.1 Puhelinneuvonta, yleisneuvonta ja neuvontapisteet	23
5.2 Kiinteistökohtainen jätevesineuvonta	23
5.2.1 Kaksi toimintamallia	23
5.2.2 Kuntayhteistyön merkitys kiinteistökohtaisessa neuvonnassa.....	25
5.3 Viestintätyö.....	26
5.3.1 Neuvontahankkeiden viestintätyö	26
5.3.2 Muiden sidosryhmien viestintätyö	27
5.4 Valtakunnallinen neuvonta	27
5.5 Hankeorganisaatiot	28
6 Neuvonnan määrät	30
6.1 Yleisneuvonta	30
6.2 Kiinteistökohtainen neuvonta	30
6.3 Hankkeiden laatutyö ja palautekyselyt	32
7 Yhteenveto käsittelyjärjestelmien arvioista	33
7.1 Jätevesijärjestelmien arviointi	33
7.1.1 Neliportainen arviointiasteikko	33
7.1.2 Arviointitiedon hyödyntäminen	34

7.2 Vakituisesti asutut asunnot	34
7.3 Vapaa-ajan asunnot.....	36
8 Jätevesineuvonnan vaikuttavuus	37
8.1 Taustaa.....	37
8.1.1 Kyselyn suunnittelu.....	37
8.2 Kyselytutkimuksen poiminnan laadinta	38
8.2.1 Maantieteellinen kattavuus.....	38
8.2.2 Kattavuus kohteen ominaisuuksien mukaan	38
8.3 Tilastoja vastaajista.....	38
8.3.1 Vastaajien profiili.....	38
8.3.2 Kiinteistöstä ja neuvontakäynnistä.....	39
8.4 Vaikuttavuuskyselyn tuloksia	40
8.4.1 Neuvonnan tavoitteet ja niiden saavuttaminen.....	40
8.4.2 Aukkaan näkemys jätevesineuvojan antamasta arviosta	41
8.4.3 Mitä on tapahtunut neuvonnan jälkeen	42
8.4.4 Jätevedenkäsittelyn tehostaminen	43
8.4.5 Jätevesineuvonnan asiakaskokemus ja neuvonnan näkyvyys.....	44
8.4.6 Omien ennakkokäsitysten muuttuminen	44
8.4.7 Avoin palaute	45
8.5 Yhteenveto vaikuttavuudesta.....	46
9 Neuvojen työ ja palaute	47
9.1 Neuvojen työnkuva ja työhyvinvointi	47
9.1.1 Työssäjaksaminen	47
9.1.2 Koskemattomuus ja häirintä.....	48
9.1.3 Vaaratilanteet ja sairastumiset.....	49
9.2 Neuvojen oma tilannekatsaus	49
10 Johtopäätökset	51
Lähteet	52
Liite 1. Vuoden 2019 jätevesineuvonnan yleissuunnitelma	54
Liite 2. Vuoden 2019 jätevesineuvonnan koulutusohjelma	59
Liite 3: Neuvontahankkeiden julkaisemia videoita ja esitteitä.....	63
Liite 4: Vaikuttavuuskyselyn kyselylomake	64

1 Johdanto

Kiinteistökohtaista jäteveden käsittelyä koskeva lainsäädäntö on käynyt läpi monia muutosvaiheita. Lainsäädännön toimeenpanon keinoja on pyritty toteuttamaan samanaikaisesti. Yksi toimeenpanon tukikeino on ollut jätevesineuvonta.

1.1 Taustaa Tarastilta

Kiinteistökohtaista jäteveden käsittelyä on Suomessa säädelty vuodesta 1962, jolloin vesilaki (Vesilaki 264/1961) tuli voimaan. Määräys edellytti lähinnä kiintoaineen poistoa: *”Vesikäymälästä tuleva jätevesi, joka kulkee avouomassa tai päästetään maahan, on ennen sen uomaan tai maahan päästämistä johdettava asianmukaisesti tehdyn saostuskaivon kautta, mikäli asetuksella ei ole määrätty muunlaista puhdistuslaitetta tehtäväksi”*. Ympäristönsuojelulain tullessa voimaan vuonna 2000 tämä vesilain määräys kumottiin.

Ympäristönsuojelulaissa säädettiin vuonna 2000 jätevesien yleinen puhdistusvelvollisuus: *”Jos kiinteistöä ei ole liitetty yleiseen viemäriin eikä toimintaan tarvita tämän lain mukaista lupaa, jätevedet on johdettava ja käsiteltävä siten, ettei niistä aiheudu ympäristön pilaantumisen vaaraa. Vesikäymälän jätevedet sekä muut talousjätevedet on käsiteltävä ennen niiden johtamista maahan, vesistöön tai vesilain 1 luvun 2 §:n mukaiseen uomaan tai altaaseen siten, että jätevesien puhdistus vastaa vähintään 18 §:n nojalla annetussa asetuksessa tarkoitettujen puhdistustoimien tehoa. Muut kuin vesikäymälän jätevedet voidaan johtaa puhdistamatta maahan, jos niiden määrä on vähäinen eikä niistä aiheudu ympäristön pilaantumisen vaaraa.”* (Ympäristönsuojelulaki 86/2000). Vuonna 2004 tuli voimaan valtioneuvoston asetus talousjätevesien käsittelystä viemäriverkostojen ulkopuolisilla alueilla, jäljempänä hajajätevesiasetus (Hajajätevesiasetus 542/2003). Toimeenpanolle asetettiin 10 vuoden siirtymäaika.

Hajajätevesiasetuksen toimeenpanon edistymisestä huolestuttiin muutaman vuoden päästä voimaantulosta ja samaan aikaan oli havaittavissa myös markkinoiden ylikuumenemista, sekä julkisen keskustelun vilkastumista (Santala & Kaloinen 2019). Ympäristöministeriö asetti toukokuussa 2007 työryhmän edistämään asetuksen toimeenpanoa (Ympäristöministeriö 2010). Työryhmän työtä täydentämään ympäristöministeriö kutsui vuonna 2009 Lauri Tarastin, jonka tehtävän oli selvittää hajajätevesiasetuksen toimeenpanon nykytilaa ja siinä ilmenneitä ongelmia. Tarastin toimeksiannon tavoitteena oli myös tehdä ehdotuksia asetuksen toimeenpanossa ilmenneiden ongelmien poistamiseksi ja toimeenpanon edistämiseksi. Selvitystyön (Tarasti 2009) tuloksena muodostui lukuisia ehdotuksia ja seuraavat ehdotukset koskivat jätevesineuvontaa:

”Hajajätevesiasetuksen toimeenpanossa neuvonnalla on olennainen merkitys. Kiinteistönhaltijan on voitava ratkaista oikeilla perusteilla, millainen puhdistusvaatimukset täyttävä jätevesijärjestelmä parhaiten sopii hänen kiinteistölleen. Kun vaihtoehtoja on monta, vallitsee valinnasta usein suuri epä-tietoisuus. Asiallinen arviointi valinnan pohjaksi vaatii myös useimmiten ammattitaitoa.

Tehokkaan neuvonnan tulisi olla kiinteistökohtaista ja perustua kiinteistöllä käyntiin. Puhelinneuvontakin on tarpeen, mutta tavallisesti se ei ole riittävää. Vasta paikalla käynti antaa oikean kuvan kiinteistön olosuhteista jätevesijärjestelmän kannalta. Keskustelu kiinteistön haltijan kanssa lisää neuvonnan uskottavuutta ja antaa hänelle paremmat mahdollisuudet tehdä oikeat ratkaisut.

Kiinteistökohtaisen neuvonnan antaminen on vaativa ja resursseja vaativa tehtävä. Vaikka se luontevasti kuuluisikin kunnan viranomaisille, kävi syksyllä 2009 suoritetusta kuntakyselystä hajajätevesiasetuksen toimeenpanon tilanteesta selvästi ilmi, että useimmissa kunnissa tällaiseen neuvontaan ei ole mahdollisuutta. Sitä paitsi sama kunnan viranomainen saattaa myöhemmin joutua rakennuslupa- tai toimenpidelupakäsittelyssä uudelleen ottamaan kantaa aiemmin neuvonnan kohteena olleen kiinteistön jätevesijärjestelmään.

Valtionavun ehdoksi tulisi ainakin asettaa, että 1) neuvojana on puolueeton ammattitaitoinen henkilö ja että 2) neuvonta perustuu kiinteistöllä käyntiin. Neuvonnan tuloksena 3) neuvojan tulisi kirjallisesti ilmoittaa kiinteistön haltijalle suosituksenaan, mikä vaatimukset täyttävä jätevesijärjestelmä tai mitkä sopivat kiinteistölle, taikka että talousjäteveden käsittelyn parantamistoimia ei tarvita. Tällä perusteella kiinteistön haltija voisi tehdä valintansa ja tilata suunnitelman jätevesijärjestelmän toteuttamiseksi. Vastuu valinnasta olisi kuitenkin yksin kiinteistön haltijalla. Neuvonnan tulisi olla maksutonta tai neuvontapyyntöjen asianmukaisuuden varmistamiseksi enintään kiinteistön haltijan tulisi suorittaa kiinteä, esimerkiksi 20–50 euron suuruinen maksu, riippuen siitä, miten valtionavustusjärjestelmä toteutetaan. Neuvojat tulisi kouluttaa.”

Kun ympäristönsuojelulakia ja hajajätevesiasetusta muutettiin vuonna 2011, ympäristövaliokunta edellytti lausunnossaan (Eduskunta 2011) seuraavaa:

”Valiokunta korostaa, että tärkeimpänä tekijänä lain ja asetuksen toimeenpanon onnistumisessa on pidetty asianmukaista, kiinteistökohtaista neuvontaa. Jätevesijärjestelmien valinta edellyttää kiinteistön olosuhteiden huomioon ottamista ja kiinteistökohtaista suunnittelua, minkä vuoksi ei ole mahdollista säätää talousjätevesien käsittelystä siten, että käsittelyvaatimukset voitaisiin täyttää kaikilla kiinteistöillä säännöksissä täsmällisesti yksilöidyillä teknisillä ratkaisulla.

Eduskunta edellyttää, että hallitus yhteistyössä kuntien kanssa varmistaa riittävän ohjeistuksen kunnan viranomaisille lain tehokkaaksi toimeenpanemiseksi ja että hallitus turvaa kunnille riittävän neuvontamäärärahan kiinteistökohtaisen jätevesineuvonnan toteuttamiseen uuden asetuksen voimaantulon siirtymäajan loppuun saakka.”

1.2 Pilot-hanke 2011

Vuoden 2010 kolmannessa lisätalousarviossa varattiin määräraha jätevesineuvonnan Pilot-hankkeelle. Syyskuussa 2010 Suomen ympäristökeskuksessa (SYKE) laadittiin haja-asutuksen jätevesineuvonnan järjestämisen yleissuunnitelma (SYKE 2010). Yleissuunnitelma laadittiin ympäristöministeriön linjausten ja Tarastin edotusten pohjalta, sekä aiemmin jätevesineuvontaa järjestäneiden toimijoiden kokemuksia hyödyntäen. Järjestöt hakivat avustusta ympäristöministeriöstä marraskuussa 2010 ja toimijat valittiin helmikuussa 2011. Pilot-vuoden alahankkeiksi valikoitui kolme hanketta 11:sta hakemuksesta ja pilot-alueet olivat Varsinais-Suomi, Kaakkois-Suomi ja Pohjois-Pohjanmaa. Pilot-hankkeen toiminnan vuosi oli 2011.

Pilot-toiminnan ohjaukseen valittiin ohjausryhmä, jossa oli edustajia ympäristöministeriöstä, Suomen ympäristökeskuksesta, Pirkanmaan Elinkeino- liikenne- ja ympäristökeskuksesta (ELY-keskus), Suomen Kuntaliitosta, Suomen Vesiensuojeluyhdistysten Liitosta, Maa- ja metsätaloustuottajain Keskusliitosta ja Oulaisten kaupungilta. Ohjausryhmä valitsi rahoitettavat hankkeet siten, että maantieteellinen kattavuus oli mahdollisimman suurta. Ohjausryhmä linjasi pilot-vuoden neuvontatoimintaa, suunnitteli käytettävän aineiston kuten kiinteistöraportit sekä arvioi vuoden tuloksia. Ohjausryhmä kokoontui vuoden 2011 aikana kuudesti. Pilot-hankkeen tavoitteena oli selvittää sitä, miltä osin neuvonta tulee yhdenmukaistaa ja miltä osin hankkeet voivat itse valita toimintatapojaan. Esimerkiksi Länsi-Uudenmaan neuvontahankkeen jo aiemmin käyttämä neliportainen arviointiasteikko otettiin pilot-vuonna käyttöön kaikissa hankkeissa.

Maaliskuussa 2011 laadittiin jätevesineuvonnan koulutusohjelma, jossa kuvailtiin edellytettävä osaamisen taso ja aihealueet. Jätevesineuvojat koulutettiin ja neuvonta käynnistyi keväällä 2011. Hankkeet suunnittelivat neuvontatoiminnan järjestämisen itsenäisesti, oman aiemman neuvontatoimintansa kokemuksia hyödyntäen.

Syksyllä 2011 järjestettiin palauteseminaari, jossa käytiin läpi kokemuksia pilot-vuoden neuvonnasta. Hankkeiden toteuttamia neuvontamalleja vertailtiin mm. hankkeiden tulosten ja asiakaspalautteen kautta. Kiinteistökohtainen neuvonta sai poikkeuksetta kiitosta, riippumatta neuvonnan käytännön toimintamallista. Palauteseminaarin ja hankkeiden raporttien pohjalta arvioitiin muutostarpeet

yleissuunnitelmaan. Yleissuunnitelmaa muutettiin hyvin vähän. Toimintamallia ei rajattu yleissuunnitelmassa, vaan ajatuksena oli, että tulevat hankkeet saisivat valita toimintatavan paikallisiin olosuhteisiin parhaiten sopivaksi.

1.3 Neuvonnalle asetetut tavoitteet

Neuvonnan keskeinen tavoite oli edistää hajajätevesisäädösten edellyttämän jätevesien käsittelyn tason toteuttamista kiinteistöillä siirtymäaikana. Valtakunnallinen neuvontatoiminta haluttiin turvata siirtymäajan päättymiseen asti, ja toiminta mahdollistettiin siirtymäajan lykkääntymiseen mukautuen. Jätevesineuvontaa oli järjestetty muutamilla alueilla eri organisaatioiden toimesta jo vuodesta 2004, mutta ei koko maassa.

Neuvonnan muiksi tavoitteiksi asetettiin yleissuunnitelmassa (SYKE 2010) mm:

- *Yleisötilaisuuksia ja muuta yleistä neuvontaa järjestetään, myös sellaisilla alueilla, missä sitä ei aiemmin ole ollut tarjolla.*
- *Neuvonnalla tuotetaan hajakiinteistöjen omistajille ja haltijoille luotettava tieto siitä, onko kiinteistön jätevesien käsittelyä tehostettava vai ei.*
- *Tehostamistoimenpiteitä tarvitseville kiinteistöille annetaan ennakoarvio vaihtoehtoisista ratkaisu- ja toteutustavoista sekä tietoa kunnan toimenpidelupamenettelystä.*
- *Asukkaat saadaan neuvonnan avulla kiinnostumaan ja aktivoitumaan jätevesiensä vaikutuksista ja järjestelmiensä kuntoon saattamisesta virheinvestointeja välttämällä.*
- *Koulutusaineisto neuvojen kouluttamista varten on päivitetty sekä yleisesti saatavissa ja käytettävissä.*

Yleissuunnitelma tarkistettiin vuosittain syksyllä ja muutoksia tehtiin toteutusaikana 2011–2019 vain vähän. Yleissuunnitelman laadinnasta vastasi SYKE ympäristöministeriön linjausten pohjalta. Liitteessä 1 on vuoden 2019 jätevesineuvonnan yleissuunnitelma. Määrällisiä tavoitteita jätevesineuvonnalle ei asetettu.

1.4 Neuvonnan periaatteet

Jätevesineuvonnan periaatteiksi linjattiin yleissuunnitelmassa (SYKE 2010) mm:

- *Neuvonnan tulee olla puohueetonta sekä laitevalmistajista, materiaalien tuottajista ja muista kaupallisista intresseistä riippumatonta.*
- *Neuvonnan tulee kohdistua kiinteistön haltijoihin (omistajiin/asukkaisiin) ja perustua vapaaehtoisuuteen kiinteistön haltijan taholta.*
- *Tuettavaan neuvontatyöhön voi sisältyä: ohjaava neuvonta ja neuvonnan markkinointi, informatiivinen yleisneuvonta yleisötilaisuuksissa, asiakaskohtainen yleisneuvonta (esim. puhelimitse, nettikyselyihin vastaamalla) sekä kohdekohtainen neuvonta kiinteistöllä käynnin yhteydessä ja muu tätä tukeva toiminta.*
- *Tuettua kiinteistökohtaista neuvontaa voidaan antaa sekä vakituisesti asutuille kiinteistöille että loma- ja vapaa-ajankiinteistöille. Neuvonnan painopiste on vakituisen asutuksen kiinteistöissä.*
- *Uudisrakennushankkeisiin liittyvää kohdekohtaista kiinteistökäynnillä tapahtuvaa neuvontaa ei tueta.*
- *Jätevesijärjestelmän suunnittelua ei katsota tuettavaksi neuvonnaksi.*
- *Kiinteistökohtaisen neuvonnan tuloksena tuotetaan yleistä yhteenvetotietoa sekä alueellisella että kuntakohtaisella tasolla. Neuvontatyöstä ja -hankkeista saaduista tuloksista esitetään yhteenveitoja ainakin vaatimusten täyttymisestä, tehostamis- ja korjaustoimenpidesuosituksista ja erilaisten jätevesien käsittelyjärjestelmien yleisyydestä siten kuin koulutusohjelmassa tarkemmin selvitetään.*
- *Kiinteistökohtaisen tiedon luovutus kunnalle edellyttää aina kiinteistön omistajien lupaa.*

Neuvontaa järjestetään koko maassa ja yleisneuvontaa on tarkoitus järjestää mahdollisimman kattavasti resurssien puitteissa. Kiinteistökohtainen neuvontakäynti ei ole asukkaiden subjektiivinen oikeus. Neuvontatyön organisoimisessa ja toteutuksessa tulee huomioida sen järjestämisen järkevyys, kuten mm. käytettävissä olevat resurssit, matkustuksen tehokkuus ja ympäristönsuojelulliset tekijät.

Periaatteet olivat toteutusaikana 2011–2019 muuttumattomia: neuvonta oli puolueetonta ja sitä oli tarjolla sekä vakituisten asuntojen että mökkien omistajille, jätevesisuunnittelua ei rahoituksella tuettu, neuvonta perustu vapaaehtoisuuteen ja myös tietojen luovutus kuntaan edellytti kiinteistön omistajan lupaa.

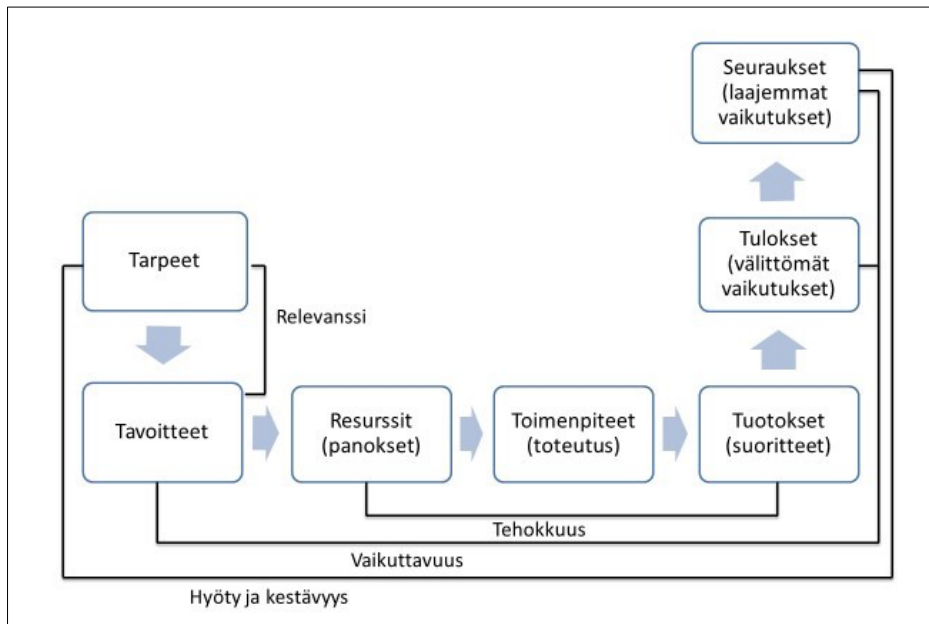
Kuva 1. Jätevesineuvoja kiinteistöllä.

1.5 Raportin sisältö ja tavoitteet

Neuvonnan loppuraportissa on tavoitteena tehdä yhteenveto jätevesineuvonnan toteutuksesta ja tuloksista sekä arviota vaikuttavuudesta.

SYKE koosti vuosittain neuvontahankkeiden toiminnasta yhteenvedon, ja koulutuksen tarpeellisuus arvioitiin myös vuosittain. Jätevesineuvontahankkeiden kautta saatua tietoa hyödynnettiin myös tilan-
nearvioiden laadinnassa vuosina 2014, 2015 ja 2019.

Neuvontakokonaisuuden arvioinnissa määriteltiin myös viitekehys (kuva 2), jota on käytetty tämän raportin sisällön suunnittelussa.

Kuva 2. Resurssit, toimenpiteet, tuotokset, tulokset ja vaikuttavuus (muokattu lähteestä Nagarajan & Vanheukelen 1997).

Siten tarpeet ja tavoitteet kuvataan tämän raportin kappaleessa 1, resurssit kappaleessa 3, toimenpiteet kappaleissa 4 ja 5, tuotokset kappaleessa 6 ja tulokset sekä vaikuttavuus kappaleessa 8. Lisäksi on kuvattu toimintaympäristöä luvussa 2, arvioitu jäteveden käsittelyjärjestelmiä luvussa 7, ja tarkasteltu neuvon-
nien työtä luvussa 9. Johtopäätökset esitetään viimeisessä luvussa 10.

2 Jätevesineuvonnan toimintaympäristö

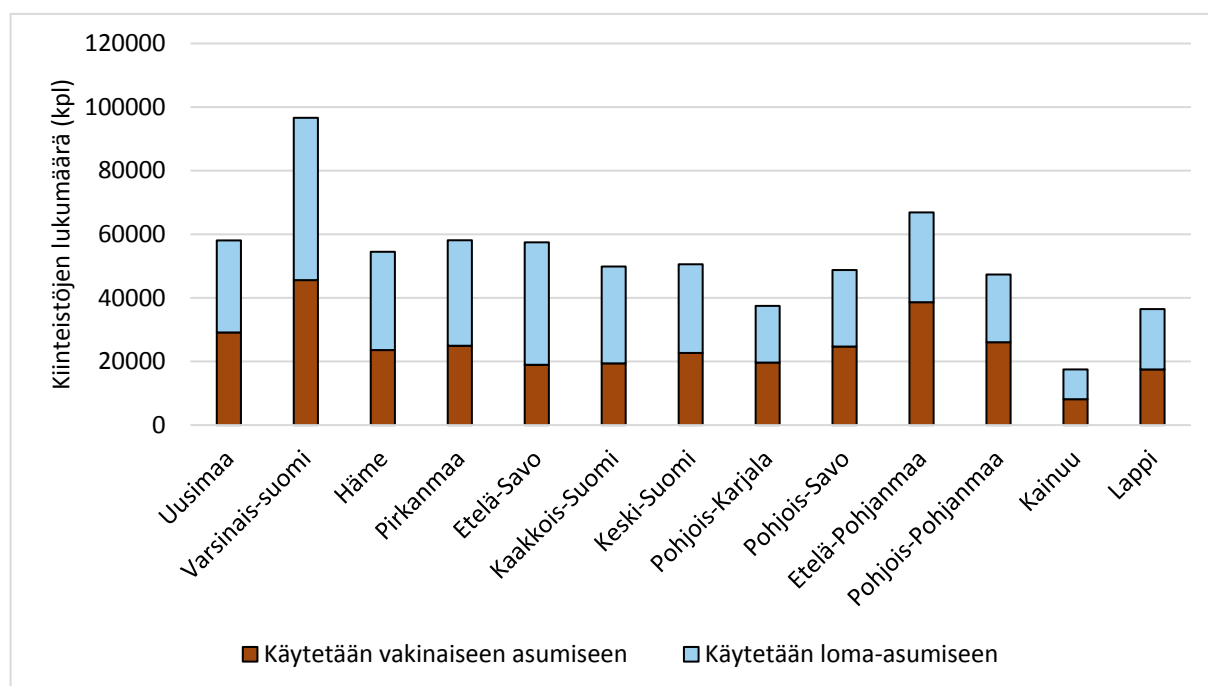
Kiinteistökohtaiseen jätevedenkäsittelyyn liittyvää lainsäädäntöä on muutettu vuosien aikana useasti ja aiheesta on muodostunut sitkeästi eläviä vääriä käsityksiä. Tämä on aiheuttanut lisää haasteita neuvontatoiminnalle.

2.1 Haja-asutus Suomessa

SYKE on arvioinut, että noin 781 000 suomalaisen asukkaan jätevedet käsitellään kiinteistökohtaisesti (Kallio ja Nurmio 2014). Vuoden 2004 jälkeen rakennetuilla asunnoilla oletetaan jätevedenkäsittelyn rakennetuksi lainsäädännön edellyttämällä tavalla. Yhteensä kiinteistökohtainen jäteveden käsittelyjärjestelmä arvioidaan olevan 286 000:lla ennen vuotta 2004 rakennetulla vakituisesti asutulla asunnolla. Näistä asunnoista 67 000 sijaitsee siirtymäaika-alueilla. (Kallio ja Suikkanen 2019)

Vastaavasti on arvioitu, että Suomessa on taajamien ulkopuolella noin 412 000 vapaa-ajan asuinrakennusta, jotka ovat valmistuneet ennen vuotta 2004. Lisäksi on 28 000 muuta asuinrakennusta, joita käytetään vapaa-ajan asumiseen. Yhteensä kiinteistökohtainen vesihuolto arvioidaan olevan 441 000:lla ennen vuotta 2004 rakennetulla vapaa-ajan asunnolla. Näistä vapaa-ajan asunnoista 343 000 sijaitsee siirtymäaika-alueilla. (Kallio ja Suikkanen 2019)

Kuvassa 3 on esitetty taajamien ulkopuolinen vakituinen ja vapaa-ajan asutus ELY-keskuksittain yksinkertaistettuna rekisteröidyn käytössäolotilanteen mukaan. Alueellista tietoa hyödynnettiin mm. ympäristöministeriössä avustuskiintiöiden suhteista päätettäessä.

Kuva 3. Vakituinen ja vapaa-ajan asutus taajamien ulkopuolella käytössäolotilanteen mukaan (Väestötietojärjestelmä 2019).

Haasteena jätevesineuvontaa toteutettaessa on se, että kunnissa ei ole tietoa siitä, mikä on jätevedenkäsittelyn tila tai millaisia käsittelyjärjestelmiä kiinteistöissä on käytössä, sillä tietoa ei ole koottuna mis-

2.2 Lainsäädännön muutoksien vaikutus neuvontaan

Jätevesineuvonnan käynnistyessä vuonna 2011 lainsäädännön vaatimuksia oli juuri merkittävästi lievennetty ja voimaan oli tullut mm. yli 68-vuotiaiden asunnonomistajien vapautus säätelystä. Siirtymäaika oli suunniteltu päättyväksi 15.3.2016 ja jätevesineuvonnan viestinnän kärsenä keväällä 2014 olikin ”Kaksi kesää aikaa”.

Julkisuuteen tuli syyskuussa 2014 ympäristöministerinä vasta vajaan viikon toimineen Sanni Grahn-Laasosen haastattelussa kertoma avaus, että hajajätevesiasetus otetaan uuteen tarkasteluun maa-laisjärjen vastaisena (Yle 2014).

Ympäristöministeriö asetti 12.2.2015 työryhmän, jonka tehtävänä oli valmistella tarvittavat muutosvaihtoehdot ja linjaukset haja-asutuksen talousvesien käsittelyyn liittyvän lainsäädännön muuttamiseksi. 26.3.2015 annettiin valtioneuvoston asetus talousjätevesien käsittelystä viemäriverkostojen ulkopuoli-silla alueilla annetun valtioneuvoston asetuksen 10 §:n muuttamisesta, jolla siirtymäaika pidennettiin 15.3.2018 saakka. Vuosina 2015 ja 2016 hajajätevesilainsäädännön lievennyksiä valmisteltiin ja ympäristönsuojelulain muutos sekä uusi hajajätevesiasetus tulivat voimaan 3.4.2017. Tässä vaiheessa siirty-mäaika määritettiin jatkuvaksi 31.10.2019 saakka.

Elokuussa 2014 oli tullut voimaan myös vesihuoltolain muutos (681/2014), jolla puolestaan lievennettiin kohtuuttomia tilanteita vesihuollon viemäriin liittämisvelvollisuuden osalta. Aiemmin vahvistet-tujen toiminta-alueiden osalta siirtymäaika päättyi 2018. Taajamien ulkopuolella ei liittämisvelvolli-suutta tämän jälkeen enää ollut, mikäli jäteveden käsittelyjärjestelmä täytti ympäristönsuojelulain vaatimukset. Myös tämä vesihuoltolain muutos vaikutti maaseudun asukkaiden päätöksiin kiinteistön vesihuollosta ja aiheesta pyydettiin jätevesineuvojilta neuvoja etenkin vuosina 2017–2018. Vesihuolto-lain muutos aiheutti epätietoisuutta ja osaltaan viivästytti toimenpiteisiin ryhtymistä (Lammila 2019).

Ympäristöministeriön linjauksella jätevesineuvontaa on ollut tarjolla siirtymäajan loppuun saakka, huolimatta kahdesta pidennyksestä siirtymäaikaan. Mikäli neuvonta olisi päätetty lopettaa vuonna 2016, olisi tilanne ollut epäselvempi. Muuttuva lainsäädäntö on kuitenkin aiheuttanut merkittäviä haasteita jä-tevesineuvonnan toteutukselle, etenkin tämän kahden ja puolen vuoden aikana 2014–2017. Epätietoi-suus ja muutokset aiheuttivat motivaation puutetta neuvontajärjestöissä, sekä vähensivät asukkaiden kiinnostusta vastaanottaa neuvontaa ja tehostaa jätevedenkäsittelyä. Lainsäädännön pysyvyyden uskot-tavuus ei ole enää palautunut ja toimenpiteisiin ryhtymisen lykkäämistä on usein perusteltu uusien lie-vennysten odottamisella.

2.3 Jätevedenkäsittelyn vaatimukset

Jätevesineuvojia koulutettiin vuosittain ja perehdytyksessä kiinnitettiin erityistä huomiota lainsäädännön vaatimuksiin. Lainsäädäntöön tehdyistä muutoksista toimitettiin välittömästi tietoa hankkeille ja hank-keita autettiin etsimällä vastauksia esiin nousseisiin kysymyksiin. Jätevedenkäsittelystä on säädelty sekä ympäristönsuojelulaissa (tullut voimaan 2000, muutettu 2011 ja 2017) että hajajätevesiasetuksessa (tul-lut voimaan 2004, uusi asetus annettu 2011, muutettu 2015 ja uusi asetus annettu 2017). Lainsäädännön muutokset asettivat huomattavia vaatimuksia neuvontajärjestöjen ammattitaidolle.

Jätevedenkäsittelyn vaatimuksista moni periaate on pysynyt muuttumattomana vuodesta 2004. Kä-sittelymenetelmän valintaa ei ole lainsäädännössä rajattu, joten vaatimukset ovat teknologiasta riippu-mattomia. Edellytettävässä puhdistustuloksessa huomioidaan jätejakeiden erottelu, eli mikäli vessajäte toimitetaan puhdistamolle tai käytetään kuivakäymälää, tämä huomioidaan poistotehoa laskettaessa. Jä-tevedenpuhdistuksen tehon määrittäminen perustuu laskennalliseen kuormituslukuun, eikä tulevan jäteveden pitoisuuden mittaamiseen.

Lainsäädännössä edellytettävä perustason puhdistusvaatimus (eli päästön vähentyminen) biologi-selle hapenkulutukselle (BOD), kokonaisfosforille (P) ja kokonaistypelle (N) on pysynyt

muuttumattomana: 80 % BOD, 70 % P ja 30 % N. Asetuksella on linjattu myös ohjeelliset poistovaatimukset, mikäli kunta ottaa käyttöön tiukemmat poistotehovaatimukset ympäristönsuojelullisesti herkillä alueilla.

Vuonna 2011 perustason puhdistusvaatimuksista vapautettiin ennen 9.3.1943 syntyneet henkilöt, jotka asuvat vakituisesti kiinteistöllä. Ikävapautukseen oikeutettujen omistajien tai haltijoiden kiinteistöjä oli vuonna 2011 tehdyssä tietohaussa n. 51 200.

Määräaikaisten, kunnasta haettavien poikkeusten myöntömahdollisuuksiin tehtiin lievennyksiä vuonna 2017. Koska ohjeistus oli, ettei poikkeusta tulisi hakea ennen siirtymäajan päättymistä, vuoden 2011 lainsäädännön mukaisista poikkeamispäätöksistä on ollut vain vähän. Jätevesineuvonnassa asukkaalle kerrottiin mahdollisuus poikkeamiseen ja ohjeistettiin, miten tulee toimia, jos poikkeusta haluaa hakea.

Olennaisimmat muutokset lainsäädännössä ovat koskeneet sitä, milloin käsittelyn tulee täyttää perustason puhdistusvaatimukset. Vuonna 2017 määräajan rajattiin koskevan vain pohjavesialueilla tai alle 100 metriä vesistön rannasta olevien rakennusten käsittelyjärjestelmiä. Muilla alueilla perustason puhdistusvaatimukset tulee täyttää vasta rakennuksen muun peruskorjauksen yhteydessä. (Laki ympäristönsuojelulain muuttamisesta 19/2017)

Jätevedenkäsittelyn voimassa olevien vaatimuksien kokonaisuudesta on kattava kuvaus ympäristöministeriön oppaassa Haja-asutuksen jätevedet – Lainsäädäntö ja käytännöt (Kangas 2017).

2.4 Jätevedenkäsittelyn kunnostaminen

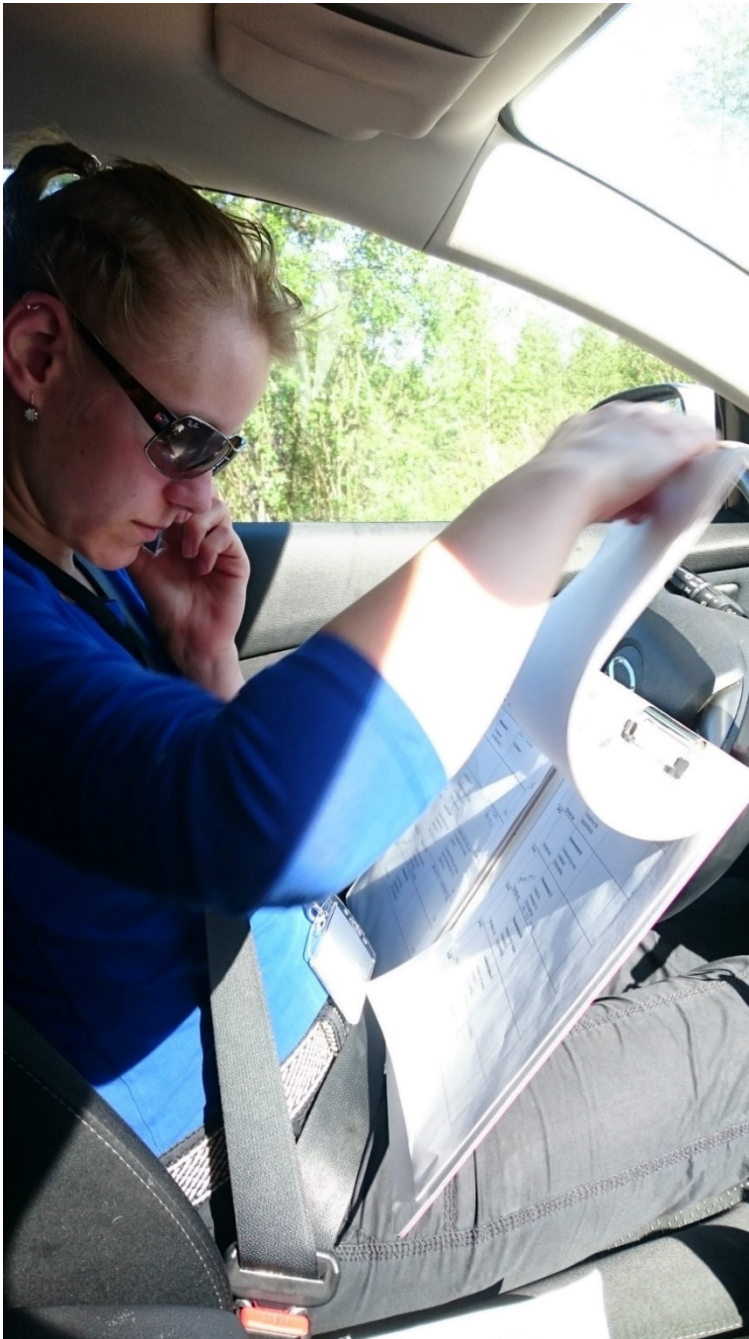
Olennainen osa jätevesineuvontaa oli sen kuvailu asukkaille, mitä vaiheita käsittelyjärjestelmän kunnostamisessa tai uusimisessa on. Kuvassa 4 on kuvattu kunnostushankkeen olennaisimmat vaiheet.

Miten edetä jätevesijärjestelmän kunnostamiseksi?

Kuva 4. Miten edetä jätevesijärjestelmän kunnostamiseksi? (Ympäristöministeriö 2018).

Sekä suunnittelun että luvan hakemisen merkitystä on jouduttu perustelemaan asukkaille. Ammattitaitoisen suunnittelun merkitystä ei aina arvosteta, mikäli jätevesien johtamisessa ei ole aiemmin ollut varsinaista käsittelymenetelmää, joka voisi tukkeutua tai osoittautua kapasiteetiltaan vääräksi. Myös toimenpideluvan hakemisesta muistutetaan. Nämä vaiheet ovat kuitenkin olennaisia asukkaan oikeusturvan kannalta, vaikka vastuu kiinteistön jätevesien käsittelyssä onkin asukkaalla. Suunnitteludokumentit ja käyttö- ja huolto-ohjeet ovat myös olennaisia talotekniikan asiakirjoja esimerkiksi häiriötilanteissa tai kiinteistön myyntitilanteessa.

Kuva 5. Puhelin, kirjalliset materiaalit ja auto ovat jätevesineuvojan työkaluja.

3 Jätevesineuvonnan rahoitus

Neuvonnan toteutuksen edellytys oli rahoitus, jolla neuvonnalle saatiin riittävä maantieteellinen kattavuus. Jätevesineuvontaa toteutettiin valtion avustuksilla, joka ei edellyttänyt hankkeilta omarahoitusta.

3.1 Hankkeiden rahoitusmekanismi

Avustusrahoitus oli haettavissa yleisneuvontaan ja sen erilaisiin neuvontatoimiin, kiinteistökohtaiseen neuvontaan, tai näiden erilaisiin yhdistelmiin. Vuosina 2017–2019 rahoitusta oli mahdollista hakea myös valtakunnalliseen yleisneuvontaan.

Neuvontahankkeiden avustukset myönnettiin valtion talousarvion ympäristönsuojelun edistämisen määrärahoista (momentti 35.10.61). Avustusmäärärahan käytön hallinnoinnissa noudatettiin valtionavustuslain (688/2001) säännöksiä ja erillisessä yleissuunnitelmassa esitettyjä periaatteita. Toiminnan käynnistyessä laajamittaisemmin vuonna 2012 ympäristöministeriö laati alueellisen avustusjaon, joka pohjautui mm. haja-asutusalueiden määrään ja alueiden maantieteelliseen kokoon. ELY-keskukset kuullut, myönsivät avustukset ja valvoivat avustuksen käyttöä. Määrärahat ovat olleet kolmivuotisia, joten vuosittaisen käytön tunnistaminen avustuspäätöksistä on vaikeaa.

Hankkeiden raportointi ja avustusten maksatus toteutettiin ELY-keskusten tekemien avustuspäätösten mukaisesti. Tulokset esitettiin raportoinnin liitteenä kalenterivuositain yhdenmukaisella pohjalla.

3.2 Rahoituksen määrä

Taulukossa 1 on esitetty yhteenveto jätevesineuvonnan kokonaisrahoituksesta vuosittain. Osalla neuvontahankkeista on ollut omarahoitusta ja se sisältyy kokonaisrahoitukseen. Omarahoituksen osuus on vaihdellut vuosittain, ollen tyypillisesti pieni (0-10 %), mutta osalla hankkeista merkittävä (noin 50 %). Omarahoitus oli kunnilta saatua rahoitusta tai hankeorganisaation omaa rahoitusta. Vuosittainen vaihtelu johtui ympäristöministeriön käytettävissä olevan määrärahan suuruudesta ja neuvonnan kysynnästä.

Taulukko 1. Jätevesineuvonnan kokonaisrahoitus.

Vuosi	Kokonaisrahoitus, kaikki hankkeet yhteensä	Huomioita
2011	563 111 €	pilot-vuosi, hankkeita kolmella alueella
2012	1 475 308 €	ei hanketta Etelä-Savossa
2013	1 604 518 €	ei hanketta Etelä-Savossa
2014	1 710 529 €	
2015	1 493 102 €	
2016	1 081 340 €	ei hanketta Etelä-Savossa
2017	1 328 833 €	
2018	1 180 538 €	ei hanketta Lapissa
2019	930 299 €	ei hanketta Lapissa
Yhteensä	11 367 579 €	

Vuonna 2011 rahoitettiin hankkeita kolmella alueella. Vuosina 2010–2013 Etelä-Savossa oli käynnissä kolme EU:n EAKR-rahoitteista seudullista jätevesineuvontahanketta. Näinä vuosina siellä ei ollut YM:n avustamaa hanketta. Vuonna 2016 Etelä-Savossa päätettiin pitää neuvonnan välivuosi epäselvän lainsäädäntötilanteen johdosta. Vuosina 2018–2019 Lapissa ei enää toteutettu neuvontahanketta.

Lisäksi on tiedossa Kaakkois-Suomen ja Päijät-Hämeen pohjoisilla alueilla toteutettu NEUVO-hajajätevesien neuvontahanke vuosina 2011–2014. Hanketta rahoitti EU ja budjetti oli n. 560 000 euroa. Myös muita paikallisia neuvontahankkeita on mahdollisesti toteutettu, mutta niistä ei ole koottu tietoa tähän raporttiin.

Ympäristöministeriö rahoitti myös SYKEN työpanoksen neuvonnan koordinointiin ja neuvojen koulutukseen.

Kuva 6. Jätevesineuvoja tarkastaa saostussäiliötä.

4 Jätevesineuvonnan organisointi

Jätevesineuvonnan toteutus edellytti useiden eri ammattilaisten saumatonta yhteistoimintaa. Neuvonnan yhdenmukainen toteutus eri puolella maata haluttiin varmistaa neuvojen koulutuksella.

4.1 Toimijat

Jätevesineuvonnan eri toimijoiden roolit määriteltiin neuvonnan yleissuunnitelmassa (SYKE 2010):

- *Ympäristöministeriö (YM) linjaa yleissuunnitelmassa kuvatut toiminnan ja rahoituksen käytön periaatteet. YM jakaa ELY-keskuksille avustuksiin käytettävän määrärahan mm. ELY-keskusten esitysten ja jätevesineuvonnan yleissuunnitelman pohjalta. Ympäristöministeriö päättää valtakunnallisiin hankkeisiin kohdennettavan rahoituksen suuruudesta.*
- *Suomen ympäristökeskus (SYKE) vastaa neuvonnan tulosten vuosittaisesta yhteenvedosta, neuvonnan yhdenmukaisen koulutusohjelman suunnittelusta, neuvontatoimea palvelevan aineiston pitämisestä ajan tasalla, sekä jätevesineuvojen yhteisten koulutustilaisuuksien järjestämisestä. SYKE ylläpitää hajajätevesisivuilla kaikkien saatavilla olevaa ajantasaista listaa neuvontajärjestöistä ja tuki paikallisia ja valtakunnallisia hankkeita mm. tiedottamalla ajankohtaisista asioista.*
- *Elinkeino- liikenne- ja ympäristökeskukset (ELY-keskukset) tiedottavat ja vastaavat avustusten hakuun liittyviin kysymyksiin. ELY-keskukset vastaavat avustushakemusten käsittelystä ja arvioinnista, sekä laativat yhteenvedon avustuskelpoisista hankkeista ympäristöministeriölle. ELY-keskukset myöntävät avustukset ympäristöministeriöltä saamiensa määrärahakiintiöiden puitteissa, sekä vastaavat valtionavun käytön valvonnasta. ELY-keskukset sopivat kuntien kanssa alueellansa tehtävästä neuvonnasta.*
- *Neuvontaa antavan organisaation tulee laatia ja toimittaa ennen neuvonnan aloittamista ELY-keskukselle ja neuvonta-alueen kunnille suunnitelma, jossa esitetään miten ja mille alueille neuvontaa tullaan kohdentamaan.*
- *Kunnat ovat haja-asutuksen jätevesihuollon valvontaviranomaisia. Ne neuvoivat ja opastivat kiinteistöjen omistajia jätevesien käsittelyssä sekä tarvittaessa ohjasivat asukkaita jätevesineuvonnan piiriin.*
- *Organisaatiot, jotka saavat haja-asutuksen jätevesihuollon neuvontaan valtionapua, vastaavat neuvonnan hallinnoinnista ja järjestämisestä. Tätä varten ne nimeävät vastuuhenkilön, joka vastaa avustuksen käytöstä, koordinoi neuvontaa yhteistyössä kunnan ympäristönsuojelu- ja rakennusvalvontaviranomaisten kanssa ja vastaa siitä, että neuvojat tuntevat kuntien määräykset. Organisaatiot vastaavat neuvojiensa kouluttautumisesta koulutusohjelman mukaisesti. Organisaatioilla on rahoituspäätöksen mukainen raportointivelvollisuus ELY-keskuksille ja velvoite toimittaa tietoja SYKELLE.*
- *Jätevesineuvojat vastaavat alan koulutettuina asiantuntijoina neuvontatyöstään.*

4.2 Koulutusmateriaali ja koulutetut neuvojat

Jätevesineuvonnan tasapuolinen ja laadukas toteutus eri puolella Suomea pyrittiin varmistamaan neuvoja velvoittavalla koulutuksella. Osaamisen testaamista tai tenttejä ei järjestetty, vaan neuvonta-avustuksen saanut organisaatio oli vastuussa jätevesineuvojen osaamistasosta.

Edellytettävä osaamisen taso määriteltiin koulutusohjelmassa, jota päivitettiin vuosittain. Vuoden 2019 koulutusohjelma on liitteessä 2. Osaamisesta edellytettiin seuraavaa:

- *Jätevesineuvojilta edellytetään, että he osaavat vastata heille esitettyihin kysymyksiin koskien kiinteistökohtaiseen jätevedenkäsittelyyn liittyvää lainsäädäntöä, puhdistusmenetelmiä sekä käsittelyjärjestelmien riittävyyttä ja soveltuvuutta kohdekiinteistölle. Valmiiden vastausten opettelu ei riitä, sillä syy-seuraus-suhteita täytyy ymmärtää ja asioita pystytään perustelemaan.*
- *Valtakunnallisten linjausten lisäksi neuvojen tulee tuntea toiminta-alueensa kuntien määräykset riittävän hyvin pystyäkseen antamaan ajan tasalla olevaa tietoa mm. viemäröintisuunnitelmista ja mahdollisista alueellisista jätevedenkäsittelyvaatimuksista.*
- *Kiinteistökohtaisen neuvojan tulee osata ottaa kantaa siihen, onko olemassa oleva jätevedenkäsittelyjärjestelmä riittävä vai ei, sekä ehdottaa tarvittaessa erilaisia mahdollisia vaihtoehtoja jätevesiasioiden asianmukaiseksi hoitamiseksi ja tarvittavien kunnostustoimien toteuttamiseksi.*

Koulutus toteutettiin vuosittain kaksipäiväisenä, jolloin neuvotat perehdytettiin seuraaviin teemoihin:

- Kiinteistökohtaiseen vesihuoltoon liittyvä lainsäädäntö
- Pohjaveden muodostuminen ja suojele, kaivot
- Pohjavesialueen määrittäminen
- Jätevesien määrä, laatu ja kuormituksen vähentäminen
- Jätevesiviemärin oikeat käyttötavat
- Vesikäymälän vaihtoehdot ja kaksoisviemäröinti sekä niiden soveltuvuus haja- ja loma-asutuksessa
- Saostussäiliöt ja niiden kunto
- Jäteveden maaperäkäsittely haja-asutusalueilla
- Laitepuhdistamot
- Yleisimpien jäteveden käsittelyjärjestelmien tunnistaminen sekä järjestelmän toimivuuden arviointi kiinteistökäynnillä
- Loma-asuntojen ratkaisut
- Yleistietoa liittymisvelvollisuudesta vesihuoltolaitoksen viemäriin
- Yleistietoa vesiosuuskunnista ja niiden perustamisesta
- Työturvallisuus kiinteistökohtaisilla neuvontakäynneillä
- Hyväksi havaittuja tapoja toteuttaa jätevesineuvontaa.

Neuvontajärjestöt vastasivat hankkeen neuvojen kouluttamisesta kuntakohtaisten määräysten osalta.

Neuvojen koulutuksen materiaali, kuten luennoijien diaesitykset sekä muu tukimateriaali, koottiin ymparisto.fi-sivuille. Muuta tukimateriaalia olivat neuvojen työn tueksi kootut kysymyksiä-vastauksia -koonnit mm. ikävapautuksesta ja jätevedenkäsittelystä kotieläintilalla sekä muut koosteet.

Lisäksi neuvojen tukena on ollut SYKEN ylläpitämä Puhdistamosivusto, jossa on kuvattuna Suomen markkinoilla olevat jätevedenkäsittelymenetelmät ja laitteet. Puhdistamosivusto on tietokokoisuus, jonka ylläpitoa on edellytetty hajajätevesiasetuksessa vuodesta 2004: ”Suomen ympäristökeskuksen on seurattava yleisesti saatavilla olevia jätevesien käsittelyjärjestelmiä sekä niillä saavutettavia tuloksia. Puolueettomaan ja luotettavaan arviointiin perustuva ajantasaisen seurannan tieto tulee saatata kansalaisten helposti saatavaksi.” (Hajajätevesiasetus 2017)

Neuvojen koulutustilaisuudet järjestettiin pilot-vuonna 2011 Oulaisissa, Lappeenrannassa ja Salossa kolmipäiväisinä tilaisuuksina. Vuosina 2012–2019 koulutustilaisuus järjestettiin kaksipäiväisenä Helsingissä ja paikallisesti hankkeet kokoontuivat ELY-keskuksen tiloihin seuraamaan koulutusta etänä. Alueelliset etäkoulutukset toimivat myös tilaisuuksina kokoontumiselle oman alueen toimijoiden kesken.

Koulutukseen osallistui vuosien 2011–2019 aikana noin 390 henkeä, joista osa oli ELY-keskusten ja kuntien viranomaisia. Osa jätevesineuvojista osallistui koulutukseen vuodesta toiseen. Yksittäisiä jätevesineuvontaa työkseen tehneitä henkilöitä oli arviolta n. 100 henkeä.

Neuvontaverkoston päätösseminaari järjestettiin 31.10.2019, jolloin hankkeiden havainnot ja näkemykset neuvonnasta ja tehostamistoimista koottiin yhteen.

5 Neuvonnan eri toteutustavat

Avustusta saaneet hanketoimijat suunnittelivat yhteistyössä alueensa viranomaisten kanssa sen, mitä neuvontatoimintaa järjestetään ja millä toimintamallilla sitä toteutetaan. Paikallisesti tehtiin se päätös, painottuuko neuvonta yleisneuvontaan vai kiinteistökohtaiseen neuvontaan, ja mikä on alueella toimivin toteutusmalli. Toiminnan reunaehdot määriteltiin kuitenkin vuosittain julkaistussa valtakunnallisessa yleissuunnitelmassa.

5.1 Puhelinneuvonta, yleisneuvonta ja neuvontapisteet

Puhelinneuvonta oli kaikkien hankkeiden tarjoama neuvontapalvelu. Tällöin neuvoja keskusteli asukkaan kanssa jätevesikysymyksistä puhelimitse. Haasteena puhelinneuvonnassa oli se, ettei asukkaan kertomasta aina saa todellista tilannekuvaa. Myös sähköpostitse tapahtunut neuvonta tilastoitiin puhelinneuvontaan.

Yleisneuvonnalla tarkoitetaan yleisen informaation jakamista mm. lainsäädännön vaatimuksista ja vaihtoehtoisista käsittelymenetelmistä luentojen muodossa, sekä yleisluontoisiin yleisökysymyksiin vastaamista. Yleisneuvontaa annettiin mm. järjestämällä jätevesi-iltoja ja pitämällä luentoja muiden järjestämissä tilaisuuksissa.

Yleisneuvonnan lisäksi osalla hankkeista oli yksilöllistä neuvontaa neuvontapisteissä, jolla tarkoitetaan yksittäisen kiinteistön tilanteen tarkempaa läpikäyntiä ja tapauskohtaista neuvontaa muualla kuin kiinteistöllä. Yksilöllistä neuvontaa hankkeilla oli neuvontapisteissä muiden järjestämissä tapahtumissa, kauppojen pihilla tai toreilla, tai ilmoitettuun aikaan hankkeen omassa vastaanottopisteessä (jätevesiklinikka).

5.2 Kiinteistökohtainen jätevesineuvonta

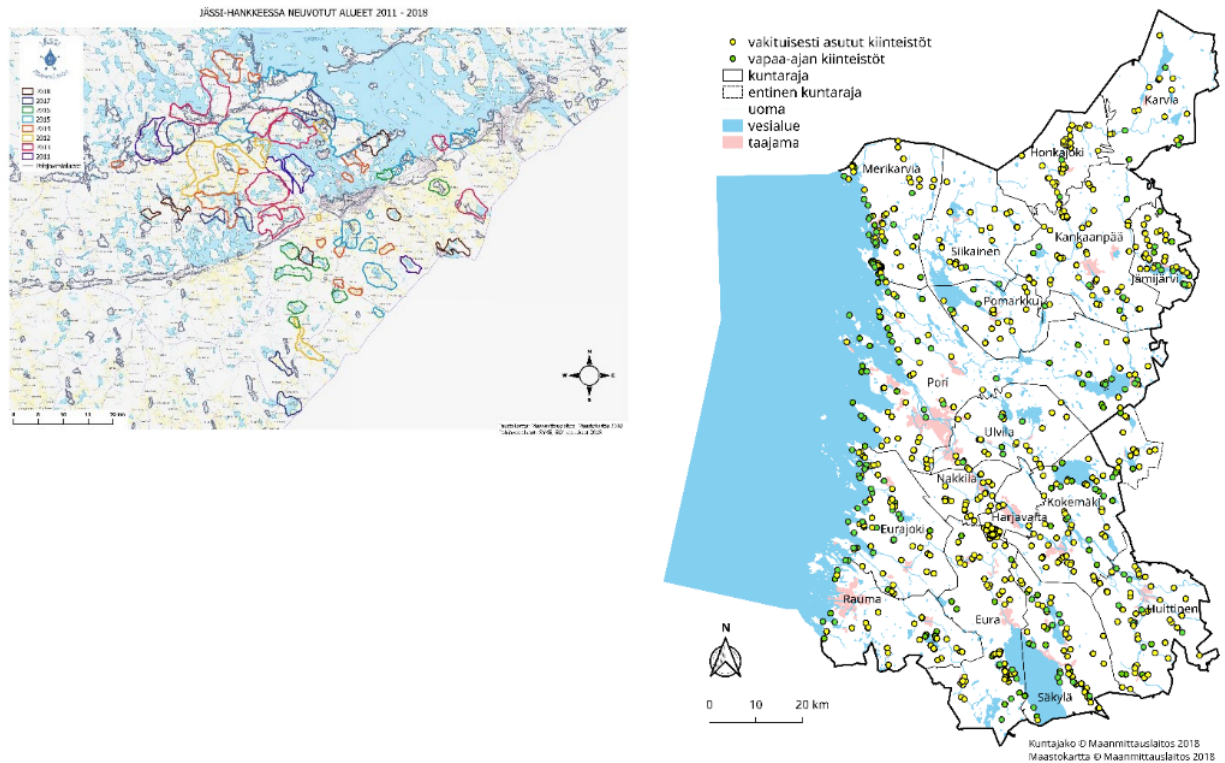
Kiinteistökohtaisella neuvontakäynnillä (kartoituskäynnillä) neuvoja kartoittaa kiinteistön jätevesienkäsitteilyn tilanteen ja arvioi tietojen perusteella jätevesijärjestelmän toimintakunnon ja riittävyyden lainsäädännön vaatimusten suhteen. Asukkaalle annetaan jätevesijärjestelmän riittävyydestä kirjallinen arvio ja vaihtoehtoisia ehdotuksia tarvittaviksi toimenpiteiksi sekä taustamateriaalia ja yhteystietoja mm. alueen suunnittelijoista. Kiinteistökohtaista neuvontaa oli tarjolla koko Suomessa.

Kiinteistökohtainen neuvonta oli luonteeltaan sesonkityötä, sillä neuvontakäynnit tehtiin sulan maan aikaan. Tämä heijastui siihen, että suurin osa jätevesineuvojista oli hankkeessa töissä kesäaikaan ja siten neuvonta työllisti lähinnä päätoimisia opiskelijoita.

5.2.1 Kaksi toimintamallia

Kiinteistökohtaista neuvontaa järjestettiin kahdella toteutustavalla. Niin sanotussa nuohoojamallissa asukkaalle ehdotettiin käyntiaikaa kirjeitse. Kirjeessä oli hankkeen yhteystiedot ja pyyntö muuttaa tai perua neuvonta-aika tarvittaessa. Jos kiinteistön omistajasta ei kuulunut mitään, oletuksena oli, että käynti sopii ja tällöin neuvoja saapui paikalle ehdotettuun aikaan. Neuvottavat alueet valittiin yhteistyössä kunnan viranomaisten kanssa. Ympäristönsuojelullisin perustein priorisoidut alueet olivat tyypillisesti ranta- ja pohjavesialueita. Hankkeet saivat osoitetiedot kunnista ja tässä vaiheessa usein rajattiin pois 2004 jälkeen rakennetut kiinteistöt. Jäteveden käsittelyjärjestelmästä ei ollut etukäteistietoa, sillä tietoa ei ylipäänsäkään ole olemassa tietojärjestelmissä. Joissain tapauksissa osoitteistoja ei rajattu rakentamisvuoden perusteella, jolloin neuvotat keskustelivat mm. järjestelmän huollosta asukkaan kanssa. Myös vuoden 2004 jälkeen rakennetuissa käsittelyjärjestelmissä oli pientä korjattavaa ja usein puutteita huollossa.

Nuohoojamallista on käytössä muunnelma, jossa kirjeen lähettämisen jälkeen kiinteistöille soite-
taan, tai asukasta pyydetään soittamaan ja vahvistamaan ajankohta. Tällöin ns. kylmiä käyntejä ei tule
käytännössä lainkaan. Osa neuvonnasta tehdään tällöin puhelimitse. Kuvassa 7 on esimerkki kohdenne-
tusta nuohoojamallilla toimineesta hankkeesta. Myös nuohoojamallilla toimineilla hankkeilla oli mah-
dollisuus kiinteistökohtaiseen neuvontaan pyydettäessä.

Kuva 7. Esimerkki alueittain kohdennetusta neuvonnasta (nuohooja, vas) ja tilauspohjaisesta neuvonnasta (putkimies, oik.) (Velin 2019 ja Jänes 2019).

Vaihtoehtoinen tapa järjestää neuvontaa on ns. putkimiesmalli, jossa asukas tilasi neuvontakäynnin oma-aloitteisesti. Puhelun aikana neuvontakäynnin tarve arvioitiin ja osa asukkaista sai riittävän tiedon jo puhelimesta. Putkimiesmallilla turhia käyntejä ei tule tehtyä, mutta se edellyttää asukkaiden oma-aloitteisuutta. Mallin etuna oli asukkaan aloitteen merkitys ja mallia käytettiin mm. alueilla, joilla oli huonoja kokemuksia laitemyyntien kaupustelijoista. Kuvassa 7 on esimerkki kohdennetusta putkimiesmallilla toimineesta hankkeesta.

Hankkeista suurin osa toteutti kiinteistökohtaista neuvontaa nuohoojamallilla. Vuosina 2018–2019 mallin haasteeksi tuli osoitetietojen saaminen kunnista EU:n tietosuoja-asetuksen tulkintojen johdosta. Vuonna 2019 enää kuusi hanketta toteutti nuohoojamallin neuvontaa.

Toimintamallien etuja ja haittoja on kuvattu kuvassa 8.

<p>Nuohoojamalli</p> <ul style="list-style-type: none"> • Matkustuksen optimointi kohteita ketjuttamalla • Ajankäytön hallinta • Alueen tuntemus, paikallisiin määräyksiin perehtyminen • Neuvontaa saivat myös he, jotka eivät tienneet sitä tarvitsevana 	<p>Nuohoojamalli</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kaikki ehdotetut kohteet eivät tarvitse neuvontaa • Osa asukkaista ei ole kirjeestä huolimatta paikalla • Heikompi työturvallisuus, ei tietoa vastaanottajasta
<p>Putkimiesmalli</p> <ul style="list-style-type: none"> • Neuvonta kohdentuu vain sitä tarvitseville • Asiakas on todennäköisesti paikalla • Tilauksen yhteydessä osa neuvotaan puhelimitse 	<p>Putkimiesmalli</p> <ul style="list-style-type: none"> • Matkakustannukset nousevat • Käyntikohtainen valmistelu aika kasvaa • Riippuvaisuus tilaushalukkuudesta

Kuva 8. Ehdotetun käynnin (nuohoojamalli) ja tilauspohjaisen neuvonnan (putkimiesmalli) vertailua.

5.2.2 Kuntayhteistyön merkitys kiinteistökohtaisessa neuvonnassa

Yleissuunnitelmassa edellytettiin hankkeilta yhteistyötä toiminta-alueensa kuntien kanssa: ”*Kiinteistö-käynnejä tekevät neuvojat ilmoittavat toiminnastaan toiminta-alueensa kunnan tai kuntien ympäristö- ja rakennusvalvontaan ja sopivat heidän kanssaan neuvonta-alueista ja kunnan alueella noudatettavista menettelytavoista*”. Suurin osa kunnista osallistui neuvontatoiminnan toteuttamiseen sitä mahdollistaen ja yhteistyöhön oltiin tyytyväisiä. Nuohoojamallilla toimivat hankkeet tunnistivat ja sopivat kuntien ympäristönsuojelutoimen kanssa neuvottavat alueet. Neuvontakäyntiä ehdottaviin kirjeisiin, sekä muihin kirjepostituksiin tarvittavat osoitteet saatiin kunnilta.

Eri puolella Suomea toimineet neuvontahankkeet kokivat myös yhteistyöhön liittyviä haasteita. Ääritapauksessa kunnista ilmoitettiin, ettei neuvontatoimintaa haluta alueella eikä asukkaita tarvitse kiusata asialla. Yleisempi haaste oli kiireestä tai kiinnostuksen puutteesta johtuva haluttomuus tukea hanketoimintaa, mikä ilmeni passiivisuutena hanketta kohtaan. Osa kunnista kieltäytyi luovuttamasta osoitteita neuvontatyöhön, etenkin vuonna 2018 voimaan tulleen EU:n tietosuojasetuksen tulkintoihin liittyen. Vaihtelevat tulkinnat siitä, mikä on riittävää jätevedenkäsittelyä, aiheuttivat myös joissain tapauksissa hämmennystä. Hankkeet ovat käyneet keskusteluja viranomaisten kanssa mm. kivipesän ja maahanimeyttämön eroista vessavesien käsittelyssä tai vähäisen jäteveden määrän linjauksiin liittyen. Haasteellisia tilanteita koettiin myös silloin, kun neuvontahankkeelta odotettiin enemmän kuin mitä oli realistista, esimerkiksi neuvonnan aikaansaamien toimenpiteiden määrän suhteen. Osittain yhteistyötä hiersi se, että alkuperäistä linjausta edistää asetuksen toimeenpanoa neuvonnan keinoin ei aina pidetty hyvänä ratkaisuna, vaan rahoitus olisi toivottu kohdennettavaksi kunnille valvontaan.

Olenainen osa jätevesineuvonnan onnistumista oli kunnan ohjeiden ja linjausten hyvä osaaminen määräyskokoelmien ohella. Kunnan viranomaisten ja neuvontahankkeen yhteistyö oli tärkeää, jotta asukkailla välittyi yhdenmukaista tietoa kiinteistökohtaisesta jätevesien käsittelystä. Yhteistoiminta näkyi mm. yhteisenä osallistumisena yleisötilaisuuksissa tai hankkeesta tiedottamisesta kunnan viestintäkanavilla. Ylivoimaisesti suurimmassa osassa kunnista yhteistyö neuvontahankkeiden kanssa oli hyvää.

LINKKI-hanke selvitti hankekuntiensa näkemyksiä neuvonnasta kyselyillä 2012 ja 2015 (Peuranieni ym. 2016). Vastausten perusteella hanketyön näkyvyyden koettiin helpottavan kunnan viranomaisten työtä.

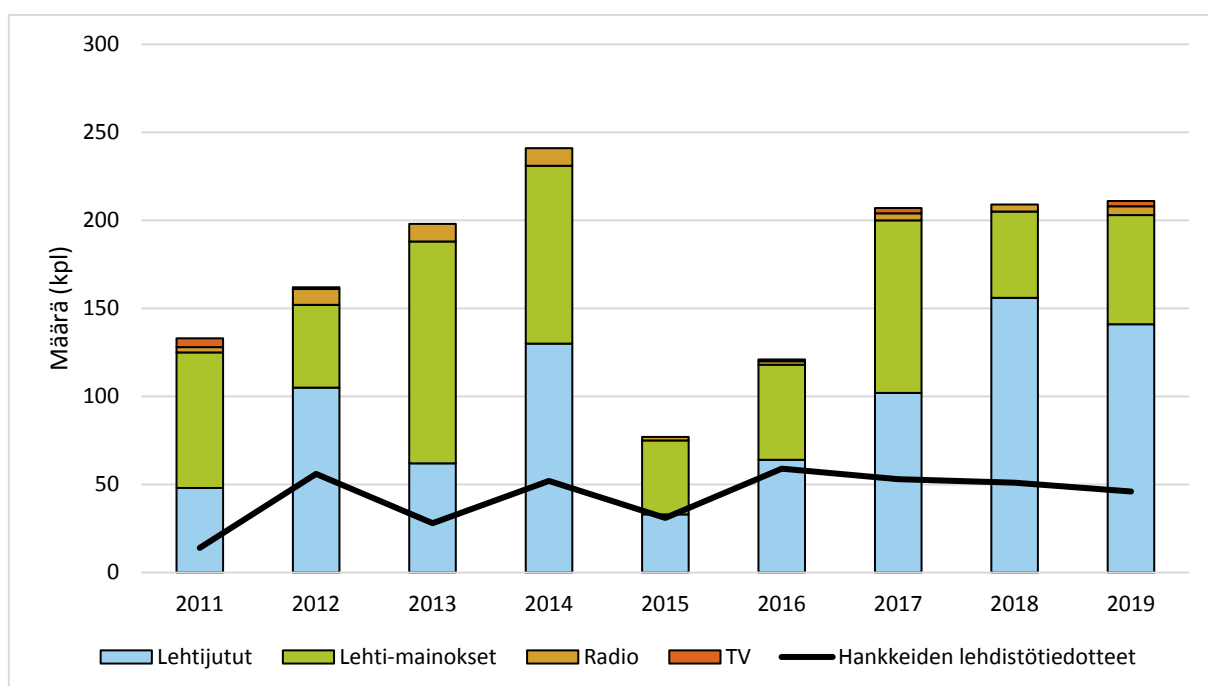
5.3 Viestintätö

5.3.1 Neuvontahankkeiden viestintätö

Kaikki neuvontahankkeet tekivät merkittävän paljon viestintätöä. Kaikilla hankkeilla oli nettisivut, joille oli koottuna olennaisin paikallinen tieto. Useimmat hankkeet toteuttivat esitteen omasta neuvontatoiminnastaan, jaettavaksi erilaisissa tapahtumissa.

Kuvassa 9 on tiivistetty suuntaa antavia lukuja viestintätöiden yleisimmistä toimista ja neuvonnan näkyvyydestä vuosina 2011–2019. Hankkeilla ei ollut käytettävissään mediaseurannan työkaluja, joten lehtiartikkelien lukumäärä on siten hankkeiden paras käytettävissä oleva tieto. Kaikki hankkeet eivät myöskään raportoineet artikkelien määriä raporteissaan, joten lukumäärät ovat suuntaa antavia.

Koosteesta on nähtävillä vuoden 2015 muutos julkisessa keskustelussa ja selkeä lasku neuvonnan näkyvyydessä vuodesta 2014. Lehtijuttujen määrän lasku ei johdu siitä, että hankkeiden julkaisemien tiedotteiden määrä olisi laskenut.

Kuva 9. Neuvontahankkeiden lehdistötiedotteet ja jätevesineuvonnan medianäkyvyys 2011–2019.

Muita viestinnän keinoja olivat someaktiivisuus (Facebook, Twitter), google-mainokset, radiomainokset, mainokset näkyvillä paikoilla, jutut kuntien kotiin postitettavissa asukas- ja mökkiläistiedotteissa sekä postikorttikampanjat aiemmin neuvontaa saaneille asukkaille, esim. lainsäädännön muutoksista.

Neuvontaorganisaatiot järjestivät alueellisia koulutus- ja neuvottelupäiviä. Asiantuntijoille, kuten kuntien viranhaltijoille, suunnittelijoille ja urakoitsijoille, kohdennetut neuvontapäivät toimivat tärkeänä tiedonvaihto- ja välitystilaisuutena ammattilaisten kesken.

Merkittävä vuosittainen viestintäponnistus oli osallistuminen Jätevesiviikolle, jota on vietetty vuodesta 2009. Ympäristöministeriön koordinoimana jätevesitoimijat, kuten neuvontaorganisaatiot, keskittivät viestintäponnistuksia ja tapahtumia yhteisesti sovitulle viikolle huhti-toukokuussa. SYKE kokosi tapahtumat tapahtumakalenteriin. Jätevesiviikkoon osallistui neuvontajärjestöjen lisäksi lukuisia toimijoita, kuten maa- ja metsätalousministeriö, Kuntaliitto, Muoviteollisuus ry, useat kunnat, jätevesisuunnittelijoita, yrityksiä jne.

Vuonna 2011 Valonia toteutti osana Varsinais-Suomen pilot-hanketta opasvideon kiinteistökohtaiseen jätevesineuvontaan. Opasvideo oli tarkoitettu hyödynnettäväksi jätevesineuvojen koulutuksessa.

Videolla jätevesineuvoja käy kolmella erilaisella kiinteistöllä antamassa jätevesineuvontaa. Muita neuvontahankkeiden julkaisemia videoita on listattu liitteessä 3.

Hankkeet suunnittelivat ja toteuttivat runsaasti erilaisia jäteveden käsittelyyn liittyviä esitteitä, omien hanke-esitteiden lisäksi. Esitteitä on listattu liitteessä 3.

5.3.2 Muiden sidosryhmien viestintätyö

Ympäristöministeriö painatti vuonna 2011 runsaasti Haja-asutuksen jätevedet - Lainsäädäntö ja käytännöt -opaskirjaa, joka pohjautui vuonna 2009 julkaistuun opaskirjaan. Opaskirja päivitettiin vuonna 2017 nettiversiona. Hyvä jätevesien käsittely -esitettä painettiin myös 2011 ja siihen teetettiin liimattavia tarroja siirtymäajan pidentyessä 2015. Vuonna 2017 ympäristöministeriö julkaisi painetun Haja-asutuksen jätevesiasiat kuntoon -esitteen uudella ilmeellä. Kaikista ympäristöministeriön materiaaleista julkaistiin myös ruotsinkieliset versiot. Ympäristöministeriön viestintä on tukenut jätevesineuvontaa myös muilla tavoilla, kuten radiokampanjalla 2012 ja internetissä julkaistulla tussivideolla 2018.

Vuodesta 2013 toiminut Ympäristöasioiden asiakaspalvelu (Y-aspa) neuvoo asiakkaita ELY-keskusten hoitamissa ympäristöasioissa, vastaa yleisiin ympäristöä koskeviin kysymyksiin sekä opastaa asioiden vireillepanossa puhelimitse ja sähköpostilla. Y-aspaan tuli etenkin vuonna 2019 runsaasti kysymyksiä siitä, tarvitseeko jätevesien käsittelyä tehostaa. Usein kyse oli siitä, että haluttiin toinen mielipide aiemmin jo saadun arvion lisäksi. Siirtymäajan päätyttyä kyselyiden määrä vähentyi selvästi.

SYKE on koonnut ja toimittanut neuvontahankkeille mediaseurantaa, sekä osallistunut Jätevesiviiikon viestintään.

5.4 Valtakunnallinen neuvonta

Valtakunnallisesti toimivia hankkeita rahoitettiin vuosina 2017–2019 ja toimijoita oli kaksi: Suomen Omakotiliitto ry. ja Käymäläseura Huussi ry. Hankkeilla ei ollut kiinteistökohtaista neuvontaa, mutta monipuolista yleisneuvontaa valtakunnallisesti.

Omakotiliiton neuvontahankkeen ytimessä oli järjestön laaja jäsenkunta, yhdistykseen kuuluu 256 paikallisyhdistyksen kautta 75 000 henkilöjäsentä. Hanke toteutti monipuolista suoraneuvontaa seuraavilla tavoilla:

- Sähköpostitse lähetettävä yhden sivun infopaketti 2017 ja 2018. Jakelu 41 000.
- Painettu Jätevesiopas -esite, jossa yksityiskohtaisempaa tietoa jätevesien käsittelystä 2018. Jakelu 77 000 ja erillisjakoon tarkoitettu painos 10 000.
- Lisäksi vuoden 2020 Omakotilehden numerossa 2 julkaistiin kolme jätevesiartikkelia, jakelu 74 000, painos yhteensä 84 000.

Hankkeella oli myös puhelinneuvontaa ja nettilomake kysymyksille, sekä someviestintää ja internet-sivut. Vuonna 2018 hanke toteutti kyselyn jäsenistölleen. Kyselyyn vastasi 1903 henkilöä ja 72 % heistä kertoi nähneensä Omakotiliiton tiedottamista jätevesineuvontaan liittyen.

Jätevesineuvonta toimi osana Omakotiliiton muita neuvontapalveluita rakennus-, energia-, piha- ja lakineuvonnan rinnalla. Sekä sähköinen jätevesineuvonta että puhelinneuvonta jatkuvat myös hankkeen päättymisen jälkeen.

Käymäläseura Huussi ry:n neuvontahankkeen painopiste oli vapaa-ajan asukkaiden käymäläneuvonta. Hanke painottui kuivakäymälöitä koskeviin kysymyksiin ja asukkaita palveltiin etenkin puhelimitse ja neuvontapisteissä. Huussi otti lisäpainoksia Sisäkuivakäymälän ABC -sarjan esitteistä sekä ruotsinkielisestä Torrtolalett- ja suomenkielistä 10-kovaa kuivakäymälästä-esitteistä, joita jaettiin muille neuvontahankkeille mm. kiinteistökäyntejä varten.

Hanke toimi kiinteistökäyntejä toteuttavien hankkeiden tukena siten, että haastavimmat kuivakäymälöitä ja kompostointia koskevat kysymykset delegoitiin Huussille. Huussin nettisivuilla on

hankkeen puitteissa toteutettu kattava laitemalliesittely erilaisista kuivakäymäläratkaisuista. Huussi teetti myös videoita kuivakäymälöistä.

5.5 Hankeorganisaatiot

Jätevesineuvonnan avustuksia hakivat vuosittain samat toimijat ja hanketoimijoiden joukko muuttui ainoastaan siten, että osa toimijoista jäi pois. Suurin osa jätevesineuvontaa toteuttavista organisaatioista on vesiensuojelu- tai ympäristönsuojeluyhdistyksiä. Yhteenvedo hanketoimijoista on taulukossa 2.

Kuva 10. Jätevesineuvoja tarkastaa käsittelyjärjestelmän tuuletusputkia.

Taulukko 2. Jätevesineuvontaa toteuttaneet organisaatiot.

Organisaatio	ELY-keskus	Toiminta- vuodet	Neuvonnan painopiste			Yhteis- hankkeet
			1a	1b	2	
Pohjanmaan vesi ja ympäristö ry	Etelä-Pohjanmaa	2012–2019	X			
Mikkelin seudun ympäristöpalvelut	Etelä-Savo	2014–2015, 2017–2019		X		
Kokemäenjoen vesistön vesiensuojelu- yhdistys ry	Häme Pirkanmaa	2012–2019	X			
Suomen Vesiensuojelu-yhdistysten Liitto ry	Kaakkois-Suomi	2011	X			
Saimaan vesiensuojeluyhdistys ry	Kaakkois-Suomi	2011–2019	X			
Suomen kylät ry (ent Suomen kylätoiminta ry)	Kaakkois-Suomi Pohjois-Karjala	2011–2019	X			
Suomen Omakotiliitto ry	Kaakkois-Suomi Pohjois-Karjala Valtakunnallinen	2011 2017–2019			X	
Etelä-Karjalan Martat ry	Kaakkois-Suomi	2011–2015			X	
Kainuun Nuotta ry	Kainuu	2012–2019	X			
Jyväskylän ammattikorkeakoulu	Keski-Suomi	2012–2019	X			
Kemijoen vesiensuojeluyhdistys ry	Lappi	2012–2017		X		
ProAgria Oulu	Pohjois-Pohjanmaa	2011–2019		X		
Oulun Maa- ja kotitalousnaiset	Pohjois-Pohjanmaa	2011–2019			X	
Jätekukko Oy	Pohjois-Savo	2012–2019	X			
Pohjois-Savon Martat ry	Pohjois-Savo	2012–2015			X	
Länsi-Uudenmaan vesi ja ympäristö ry	Uusimaa	2012–2019	X			
Vantaanjoen ja Helsingin seudun vesien- suojeluyhdistys ry	Uusimaa	2012–2019	X			
Kymijoen vesi ja ympäristö ry	Uusimaa Häme Kaakkois-Suomi	2012–2019	X			
VALONIA	Varsinais-Suomi	2011–2019	X			
Lounas-Suomen vesiensuojeluyhdistys ry	Varsinais-Suomi	2011–2019			X	
Natur och Miljö rf.	Varsinais-Suomi	2011			X	
Länsi-Someron jätevesiosuuskunta	Varsinais-Suomi	2011			X	
Pyhäjärvi-instituutti	Varsinais-Suomi	2012–2019		X		
Satafood kehittämiskeskus ry	Varsinais-Suomi	2012–2019		X		
Käymäläseura Huussi ry	Valtakunnallinen	2017–2019			X	

Neuvonnan painopisteen selitteet: 1a=kiinteistökäynnit nuohoojaperiaatteella, 1b=kiinteistökäynnit putkimiesperiaatteella
2=ei kiinteistökohtaista neuvontaa.

6 Neuvonnan määrät

SYKE laati vuosittain yhteenvedon edellisen kalenterivuoden jätevesineuvonnan määristä. Kokoamalla tietoa yhtenevällä pohjalla mahdollisti neuvontamäärien seurannan.

6.1 Yleisneuvonta

Sähköposti- ja puhelinneuvontaa annettiin yhteensä 20 934 henkilölle. Yleisneuvonnan tilaisuuksiin osallistui 26 840 henkilöä kuuntelemaan jätevesiluentoja. Neuvontapisteissä keskusteltiin 24 633 henkilön kanssa. Yhteensä yleisneuvonnan kontakteja oli siten 72 407 kpl.

On hyvä huomata, että sama henkilö, joka käy esimerkiksi toritapahtumassa kysymässä neuvoa voi olla myös puhelinneuvonnan asiakas. Puhelinneuvontaan ei lasketa mukaan kiinteistökäyntien tilauspuheluita. Kokonaismäärissä ovat mukana valtakunnallisten neuvontahankkeiden asiakkaat.

6.2 Kiinteistökohtainen neuvonta

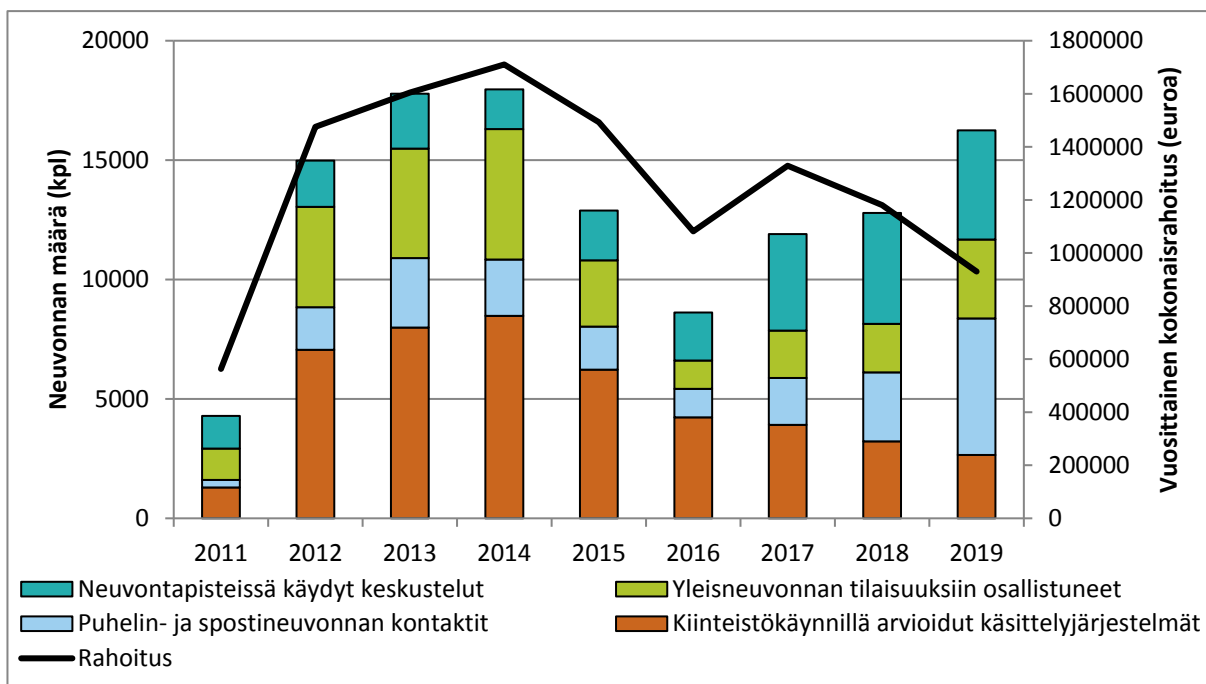
Kiinteistökohtaista neuvontaa oli tarjolla koko maassa, mutta ei koko hankeaikaa. Lapissa kiinteistökäyntejä tehtiin vuosina 2016–2017, Etelä-Savossa vuosina 2014–2015 ja 2017–2019, ja Pirkanmaalla vuosina 2012–2016.

Suurin osa hankkeista tilastoi kiinteistön sen pääasiallisen käsittelyjärjestelmän mukaan. Monissa kohteissa on päärakennuksen lisäksi myös rantasauna, jossa on tyypillisesti erillinen käsittelyjärjestelmä. Kiinteistökäynnillä arvioitiin aina kaikki kiinteistön käsittelyjärjestelmät ja rantasauna kirjattiin usein lisätietoihin. Kahdessa hankkeessa kiinteistön jokainen käsittelyjärjestelmä kirjattiin omaksi kohteekseen, joten kiinteistöjen kokonaismäärä on joitain satoja pienempi kuin käsittelyjärjestelmien määrä. Suurilla kiinteistöillä myös käsittelyjärjestelmien haltijuus saattoi olla eri henkilöillä.

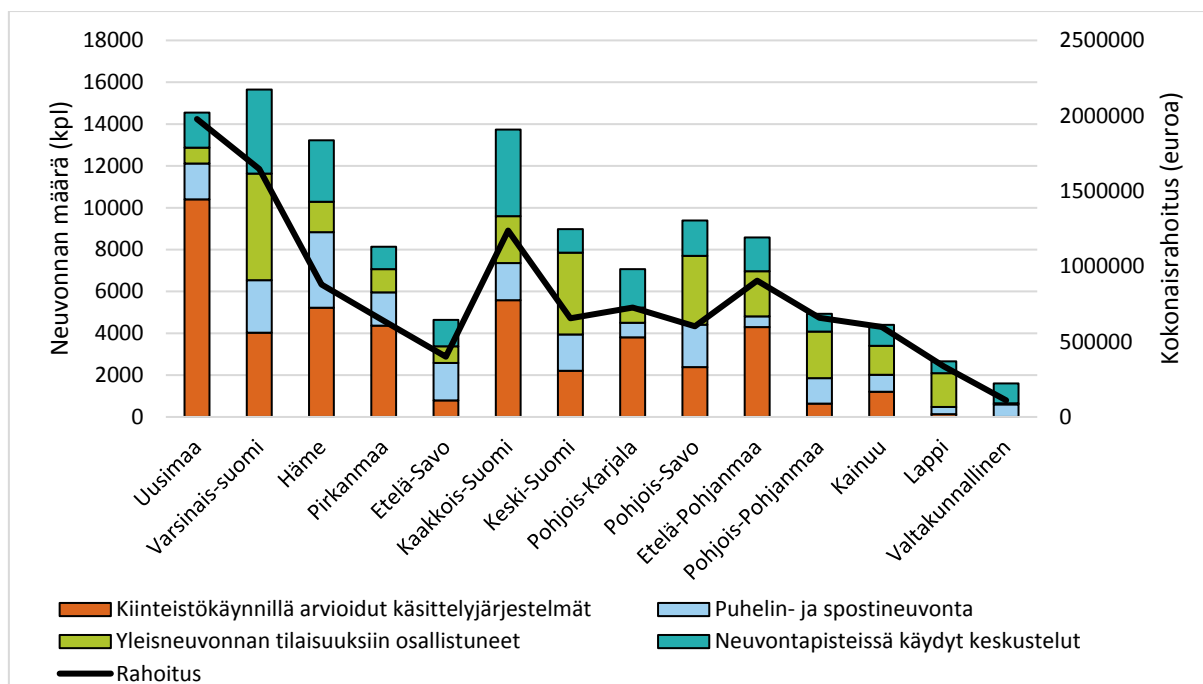
Kiinteistöjen jätevesien käsittelyjärjestelmiä arvioitiin yhteensä 45 059 kpl. Kartoitettujen kiinteistöjen määrä on noin 44 000. Määrä on arviolta 6 % taajamien ulkopuolella olevasta vakituiseen ja vapaa-ajan asutuksen rakennuskannasta.

Kiinteistökohtaisen neuvonnan kysyntä oli korkeimmillaan vuonna 2014. Lainsäädännön muuttamista koskeva julkinen keskustelu syksyllä 2014 johti selvään neuvonnan kysynnän laskuun. Toisaalta siirtymäajan päättyminen vilkastutti neuvonnan kysyntää vuonna 2019.

Neuvonnan määrät ja rahoitus on esitetty vuosittain kuvassa 11 ja alueittain kuvassa 12. Pilot-vuonna 2011 neuvontaa toteutettiin kolmella alueella.

Kuva 11. Jätevesineuvonta tyypeittäin ja kokonaisrahoitus.

Kuva 12. Jätevesineuvonnan tyypit ja kokonaisrahoitus alueittain (yhteensä vuosina 2011–2019).

6.3 Hankkeiden laatutyö ja palautekyselyt

Hankkeet toteuttivat lähes vuosittain palautekyselyitä, joilla kartoitettiin neuvottujen kiinteistönomistajien tyytyväisyyttä jätevesineuvontaan ja pyrittiin kehittämään hankkeen omaa toimintaa. Saadun palautteen perusteella neuvontaan on oltu tyytyväisiä ja negatiivinen palaute kohdistui muihin aiheisiin, esimerkiksi päättäjiin tai lannan levitykseen.

Vuonna 2013 neuvontahankkeille laadittiin kysymyspatteristo, jota hankkeet saivat niin halutessaan käyttää neuvonnan vaikuttavuuden arviointiin palautekyselyn yhteydessä. Kyselypohjaa yhdenmukais-tamalla oli tarkoituksena mahdollistaa tulosten koonti.

Asiakastyytyväisyyttä Kainuun ja Varsinais-Suomen hankkeissa 2011 - 2016 on tutkittu erillisessä tutkimuksessa (Ahtiainen 2018). Tutkimuksessa todettiin, että neuvontakäynnit oli koettu tarpeellisina ja neuvontaan oltiin tyytyväisiä. Sen sijaan neuvonta ei välttämättä motivoinut käsittelyjärjestelmän kunnostustoimien toteuttamiseen.

Useimmat hankkeet perehdyttivät uudet jätevesineuvojat työhön siten, että neuvontakäynneillä oli mukana kokeneempi neuvoja. Käytännön kautta siirtyi tietoa siitä, miten keskustelua kannattaa juoksuttaa ja miten erilaisissa tilanteissa kannattaa edetä. Osa hankkeista myös monitoroi neuvontakäyntejä, eli hankkeen projektipäällikkö oli neuvontakäynnillä mukana tarkkailijan ominaisuudessa.

Kuva 13. Tärkeä osa neuvontakäyntiä oli tehdä kirjallinen yhteenveto havainnoista.

7 Yhteenveto käsittelyjärjestelmien arvioista

Jätevesineuvonnan tavoite on antaa kiinteistön omistajalle luotettava arvio siitä, tulisiko käsittelyä tehostaa vai ei. Samassa yhteydessä käsittelyjärjestelmistä jäi neuvontahankkeelle järjestelmän perustiedot. Hankkeet raportoivat käsittelyjärjestelmistä SYKelle yhdenmukaisella taulukkopohjalla, joten jätevedenkäsittelystä voidaan tehdä yhteenveto.

7.1 Jätevesijärjestelmien arviointi

7.1.1 Neliportainen arviointiasteikko

Jätevesijärjestelmät arvioitiin samoilla periaatteilla kaikissa hankkeissa. Neliportaisella asteikolla järjestelmät tyypiteltiin sen mukaan, oliko jätevedenkäsittely riittämätöntä, vaatiiko järjestelmä pieniä toimenpiteitä tai oliko se vanheneva lähiaikoina, oliko järjestelmä kunnossa tai oliko jäteveden määrä vähäinen. Asteikossa käytettiin myös värikoodia, ja se on esitetty seuraavassa.

Järjestelmä kunnossa (vihreä)

Järjestelmä on toimintakuntoinen ja sillä on edellytykset täyttää asetuksen ja kunnan puhdistustehoa koskevat vaatimukset.

Järjestelmä vaatii seurantaa ja/tai varauduttava kunnostus- tai korjaustoimiin ja/tai järjestelmä vaatii pieniä toimenpiteitä heti (keltainen)

Järjestelmä täyttää asetuksen puhdistustehoa koskevat vaatimukset tällä hetkellä, mutta järjestelmä on elinkaarensa loppupäässä ja uusinta tulee ajankohtaiseksi n 5 vuoden päästä. Vaihtoehtoisesti järjestelmä täyttää asetuksen vaatimukset, mutta edellyttää pieniä korjaus- tai kunnostustoimia heti.

Esimerkkejä:

- saostussäiliöiden t-haarat puuttuvat, kansirakenteet ovat rikki, rakenteissa on pieniä, korjattavia vuoto-kohtia, saostussäiliöt ovat liian täynnä lietettä
- umpisäiliön täyttymishälytyn puuttuu tai ei toimi, kansirakenteet ovat rikki
- maaperäkäsittelyssä tuuletusputket ovat liian lyhyet, purkupaikka on kasvanut umpeen tai padottaa joskus, tai maaperäkäsittely on rakennettu 1990-luvulla tai aiemmin ja uusintatarve on tulossa ajankohtaiseksi
- laitepuhdistamossa on poikkeavaa hajua, lietettä on liikaa tai se on poikkeavaa, saostuskemikaali on loppunut, purkupaikka on kasvanut umpeen tai padottaa.

Järjestelmä ei täytä vaatimuksia, tehostustoimet välttämättömiä (punainen)

Järjestelmä ei täytä asetuksen puhdistustehoa koskevia vaatimuksia ja se vaatii tarvittavan remontin. Tähän kategoriaan kuuluvat myös ne kiinteistöt, joilla tehostustoimet ovat välttämättömiä, mutta osaa ole-massa olevan jätevesijärjestelmän rakenteista on mahdollista hyödyntää.

Esimerkkejä:

- puhdistusmenetelmä ei vastaa asetuksen vaatimuksia, esim. kaikkien jätevesien käsittelymenetelmänä on pelkät saostussäiliöt tai neuvontakäynnillä ei tule selvyttä siihen, mihin jätevedet menevät
- puhdistusmenetelmä ei vastaa kunnan vaatimuksia, esim. pohjavesialueella annettujen wc:n jätevesien käsittelyrajoitusten perusteella
- jätevesien johtamisesta aiheutuu ympäristön pilaantumisen vaaraa
- umpisäiliö vuotaa selkeästi maastoon, esim. tyhjennystarve ei vastaa vedenkäyttöä

- maaperäkäsittely on rakennettu 1980-luvulla tai aiemmin, tai maaperäkäsittely on selvästi alimitoitettu tai toimimaton
- laitepuhdistamo on valittu kohteeseen väärin tai se on pahasti vaurioitunut, eikä sillä ole edellytyksiä toimia.

Jätevesimäärä vähäinen, järjestelmä kunnossa (sininen)

Ympäristönsuojelulaki (527/2014) 155 §:

”Muut kuin vesikäymälän jätevedet voidaan johtaa puhdistamatta maahan, jos niiden määrä on vähäinen eikä niistä aiheudu ympäristön pilaantumisen vaaraa.”

Asuinkiinteistön jätevesien vähäisyyttä voidaan arvioida kiinteistön varustelutason, asumismäärän ja vedenkäytön avulla. Käytössä olevissa vesikäymälättömissä asuinkiinteistöissä jätevesimäärä on yleensä vähäinen silloin, kun vuotuinen käyttö asukasvuorokausina on vähäistä ja käytettävä talousvesi kannetaan tai johdetaan siihen verrattavalla tilapäisellä vesijohdolla tai kiinteistö muutoin on veden käytön kannalta varustelultaan vaatimaton.

Arviointimalli kehitettiin alun perin LINKKI-hankkeessa ja se otettiin käyttöön vuonna 2011 kaikissa valtion tukemissa hankkeissa. Peuraniemi (2011) on kuvannut yksityiskohtaisia käsittelyjärjestelmien tyypittelyjä.

Vaikka jätevesineuvojen kanssa on koulutuksessa käyty läpi arvioinnin periaatteet, on arviointi aina osin subjektiivista. Etenkin rajatapausten kanssa voi olla neuvojakohtaista vaihtelua siitä, onko käsittelyjärjestelmä arvioitu vaatimukset täyttäväksi vai ei. Etenkin rajanvedon ”punaisen” ja ”keltaisen” välillä on kerrottu olevan haastavaa.

7.1.2 Arviointitiedon hyödyntäminen

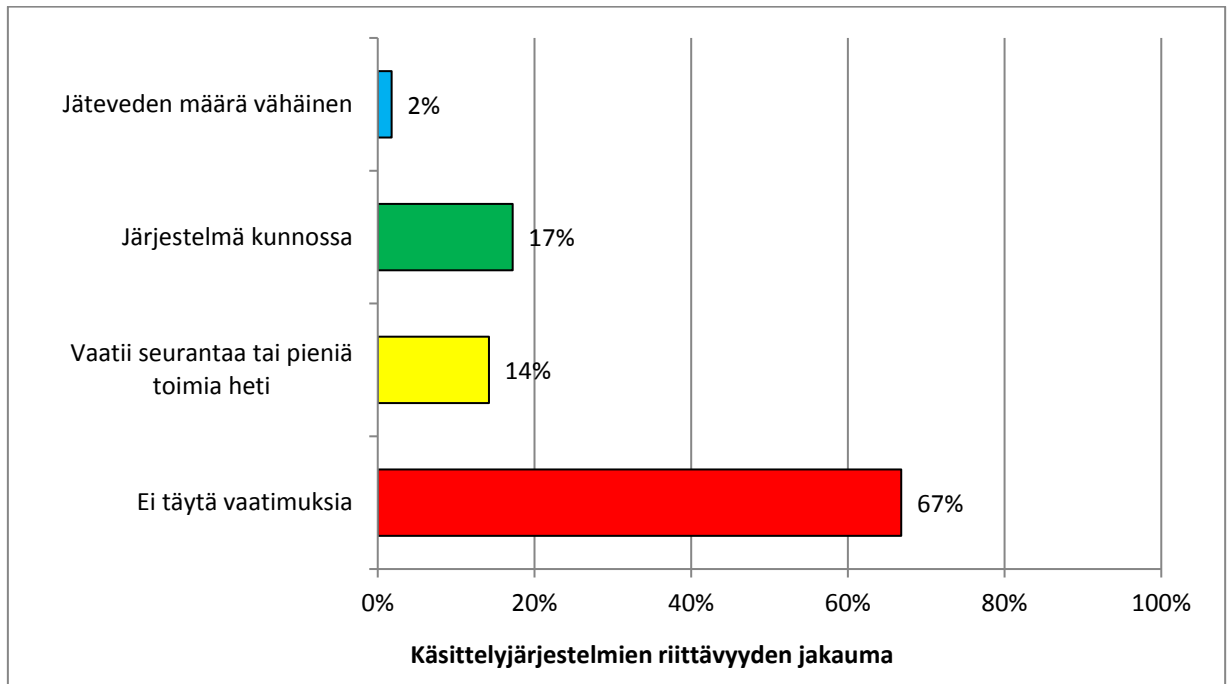
Järjestelmien keskimääräisen tilan laskentaan on käytetty vain nuohoojamallilla toimineen hankkeen tuloksia, joissa kiinteistölle ei soitettu ennen käyntiä. Näiden hankkeiden kiinteistökäyntien voidaan olettaa olevan lähes edustava otos kiinteistöistä keskimäärin. Putkimiesmallilla tuloksissa kenttäkohteiden vaatimukset täyttävien kohteiden määrä on huomattavasti pienempi, sillä tilanne kartoitetaan jo puhelimessa tai käyntiä varattaessa. Puhelimitse mm. vähäisen veden kiinteistöt saavat riittävät neuvot eikä kiinteistöllä käydä.

Vuosina 2011–2016 kiinteistökäynneistä ei kerätty sijaintitietoa suhteessa pohjavesialueisiin tai vesistöjen läheisyyteen. Mikäli neuvontakäynnillä ei tullut varmuutta esimerkiksi etäisyydestä vesistöön, jätettiin tieto myöhemmin selvitettäväksi. Vuosilta 2017–2019 tämä tieto on saatavilla, eli koskeeko käsittelyjärjestelmää lainsäädännön siirtymäaika vai ei.

Siinä, mikä on käsittelyjärjestelmien riittävyys jakauma, oli sekä vuosittaista että maantieteellistä vaihtelua.

7.2 Vakituisesti asutut asunnot

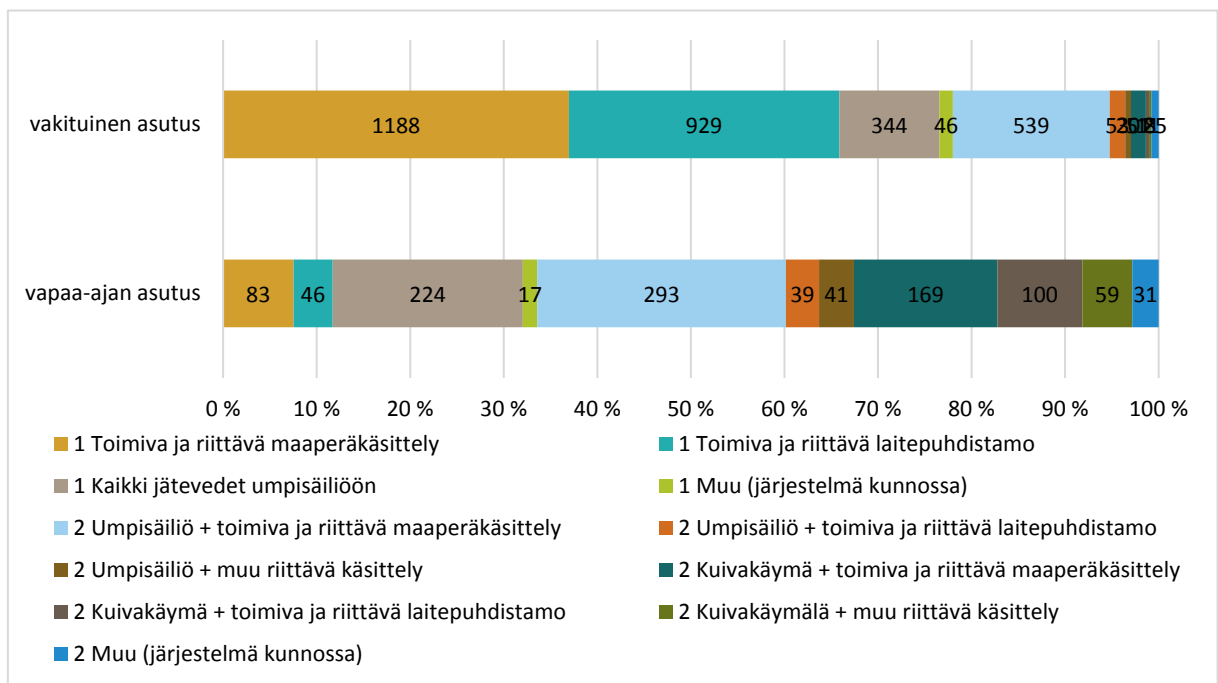
Keskimäärin 67 %:lla vakituisesti asutuista kiinteistöistä jätevedenkäsittely ei täyttänyt vaatimuksia. pieniä korjaustoimia tai seurantaa edellytti keskimäärin 14 % arvioiduista kohteista ja keskimäärin 17 % oli sellaisenaan riittäviä. Vakituisten asunnon kiinteistöistä vain noin 2 % täytti vähäisen jäteveden määritelmän. Jakauma vaihteli maakunnittain. Vakituisesti asuttujen kiinteistöjen jätevesien käsittelyn riittävyys on tiivistetty kuvassa 14.

Kuva 14. Arvio vakituisen asutuksen jätevedenkäsittelyn keskimääräisestä riittävyydestä, nuohoojamallin neuvontahankkeet 2013–2019 (n=18901).

Ikävapautukseen oikeutettuja, ennen 9.3.1943 syntyneiden omistajien kiinteistöjä, oli keskimäärin 10 % nuohoojamallilla toteutetuista vakituisen asutuksen kohdekäynnistä.

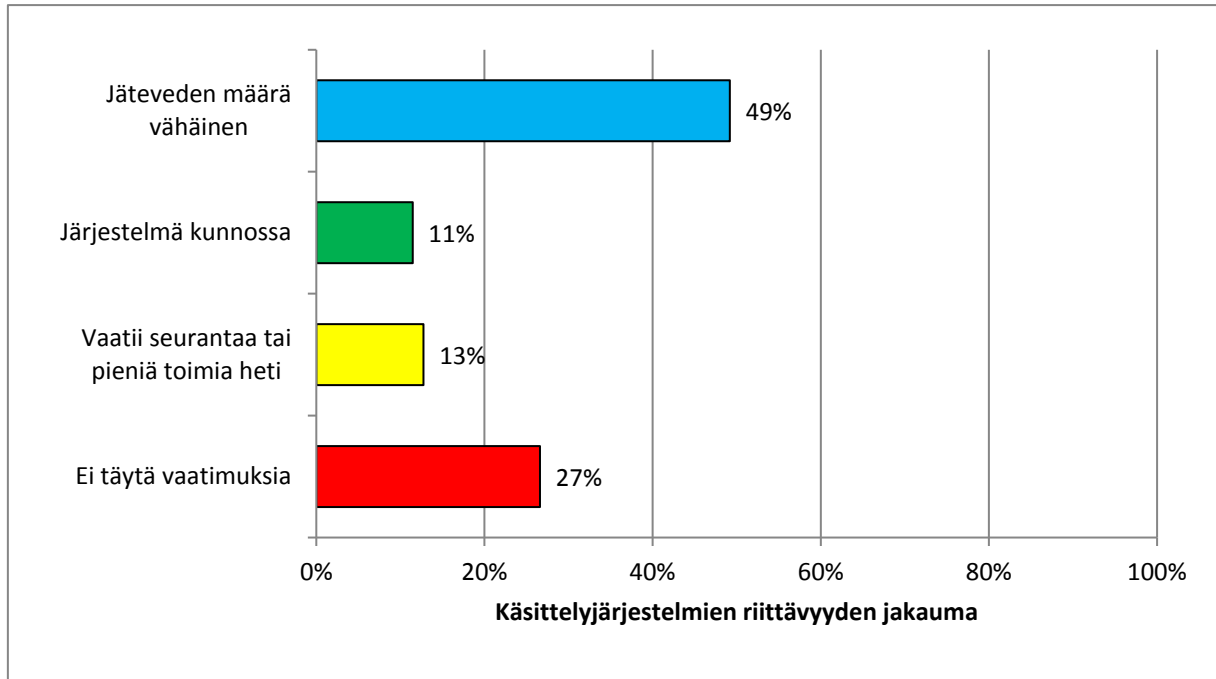
Ne käsittelyjärjestelmät, jotka eivät täyttäneet vaatimuksia, olivat pääsääntöisesti saostuskaivoja, joiden jälkeen ei ollut muuta käsittelyä. Sen sijaan kunnossa olevat käsittelyjärjestelmät vaihtelivat tyyppiltään enemmän. Kuvassa 15 on tiivistetty kunnossa olevien käsittelyjärjestelmien jakauma.

Kuva 15. Käsittelyjärjestelmän tyyppi niille vakituisen asutuksen kiinteistöille, joiden jätevedenkäsittely oli kunnossa. Nuohoojamallin neuvontahankkeet 2013–2019, vakituinen asutus (n=3214) ja vapaa-ajan asutus (n=1102).

7.3 Vapaa-ajan asunnot

Keskimäärin 49 %:lla vapaa-ajan kiinteistöillä jäteveden määrä arvioitiin olevan vähäinen. Käsittelyjärjestelmä arvioitiin riittäväksi 11 % kohteissa ja 13 % edellytti pieniä korjauksia tai seurantaa. Noin 27 % vapaa-ajan asunnoilla käsittely oli riittämätöntä. Jakauma vaihteli maakunnittain. Vapaa-ajan asuntojen jätevesien käsittelyn riittävyys on tiivistetty kuvassa 16.

Kuva 16. Arvio vapaa-ajan asutuksen jätevedenkäsittelyn riittävydestä, nuohoojamallin neuvontahankkeet 2013–2019 (n=10349).

8 Jätevesineuvonnan vaikuttavuus

Jätevesineuvonta oli kokonaisuutena merkittävä panostus lainsäädännön toimeenpanon edistämiseksi ja neuvonnan vaikuttavuutta haluttiin arvioida toiminnan päätyttyä.

Vaikuttavuuden arvioinnin tavoitteena oli saada käsitys siitä, miten asetetut tavoitteet saavutettiin.

8.1 Taustaa

Vaikuttavuudella tarkoitetaan sitä, miten tulokset ja seuraukset edesauttavat asetettujen tavoitteiden saavuttamista. Toiminnan tehokkuutta, eli panosten ja tulosten suhdetta ei tässä yhteydessä arvioida, sillä neuvontakäynnin rahallinen arvo ei kerro neuvonnan hyödyllisyydestä. Vaikuttavuuden tutkimuksen tavoitteena oli saada riittävän kattava aineisto, jotta tuloksia voidaan yleistää. Huomioitavaa on, että neuvonnan pääasiallinen tavoite oli tiedon välitys asukkaille.

Jätevesineuvonnan vaikuttavuutta arvioitiin kyselytutkimuksella, joka lähetettiin otannalle neuvontaa vuosina 2012 - 2018 saaneista kotitalouksista. Suomen ympäristökeskus toteutti kyselyn keväällä 2020 ja siihen valittiin kaikkiaan 998 kotitaloutta siten, että otos on mahdollisimman edustava maantieteellisesti, ajallisesti ja kiinteistön sekä jätevesijärjestelmän tyyppin mukaan.

Kyselyn kysymysten asettelussa arvioitiin neuvonnan yleissuunnitelmassa kuvattujen tavoitteiden saavuttamista. Kysely toteutettiin kirjekyselynä, johon oli mahdollista vastata myös pyydettyä ruotsiksi. Vastausten määrän maksimointia varten kyselyyn sisältyi kaksi muistutuskirjettä.

Tutkimuksen kiinteistökohtaisia tuloksia voitiin lisäksi yhdistää jätevesineuvojan saamiin tietoihin, joita hän oli kiinteistöllä käydessään tehnyt. Jätevesijärjestelmän riittävyyttä kohteessa oli arvioitu neliporaisella asteikolla:

- punainen = käsittely ei ole riittävää
- keltainen = järjestelmä vaatii seurantaa ja/tai varauduttava kunnostus- tai korjaustoimiin ja/tai järjestelmä vaatii pieniä toimenpiteitä heti
- vihreä = käsittely on riittävä
- sininen = jätevesimäärä on vähäinen eikä käsittelyä tarvita.

Myöhempiä analyysejä varten luokittelua yksinkertaistettiin siten, että muut kuin ”käsittely ei ole riittävää” arvion saaneet käsittelyjärjestelmät – eli arviolta keltainen, vihreä tai sininen – saivat yhtenevän arvion käsittelyn olevan kunnossa. Jatkossa näihin viitataan käsittelyjärjestelmä kunnossa (tyyppi A) ja ei kunnossa (tyyppi B).

8.1.1 Kyselyn suunnittelu

Tutkimukseen valittiin kysymyksiä, joiden vastauksista voitiin suoraan arvioida neuvonnan vaikuttavuutta. Lisäksi kyselyssä oli kohteeseen liittyviä taustakysymyksiä, sekä vastaajaan liittyviä kysymyksiä. Lomakkeessa annettiin myös selkokielistä tietoa jätevesien käsittelystä ja saatekirjeen kääntöpuolella oli tiivis infopaketti, joka jäi vastaajalle. Kyselylomake on nähtävissä liitteessä 4.

Kyselylomaketta testattiin kymmenellä vapaaehtoisella vastaajalla ja saatujen kommenttien perusteella lomaketta muokattiin ymmärrettävämmäksi. Kysely oli mahdollista saada pyydettyä ruotsinkielisenä.

Kyselylomakkeet numeroitiin siten, että vastaukset olivat yhdistettävissä jätevesineuvojan arvioon kiinteistökäynnillä.

Kyselyn painatus, postitus ja vastausten lukeminen tilattiin ostopalveluna.

8.2 Kyselytutkimuksen poiminnan laadinta

8.2.1 Maantieteellinen kattavuus

Kyselyn vastaanottajat poimittiin kuudelta maantieteelliseltä alueelta: Uusimaa, Varsinais-Suomi, Kaakkois-Suomi, Etelä-Savo, Etelä-Pohjanmaa ja Kainuu. Poiminta toteutettiin siten, että vastaanottajien määrä on suhteessa sama toteutuneen neuvonnan määrään, ks. kuva 12. Täten vastaajia valittiin eniten Uudeltamaalta. Ajallinen tasapainotus tehtiin koko maan neuvontamäärien mukaan.

8.2.2 Kattavuus kohteen ominaisuuksien mukaan

Poiminta vakituisten asuntojen ja vapaa-ajan asuntojen kesken vastasi neuvottuja kohteita keskimäärin: 66 % oli vakituksia asuntoja ja 34 % kohteista oli mökkejä. Lisäksi poiminnassa otettiin huomioon jätevesijärjestelmän riittävyys. Poimitut kohteet edustavat sekä kohteita, joilla järjestelmä on kunnossa, vaatii vain pieniä toimenpiteitä, tai kohteella syntyy vain vähäisiä määriä jätevettä (vihreä, keltainen ja sininen; tyyppi A) että niitä, joiden jätevesijärjestelmä tulee kunnostaa (punainen; tyyppi B).

Poimintaa jouduttiin täydentämään kolmeen otteeseen, sillä osoitteissa ilmeni puutteita. Kyselyn vastaanottajien ryhmät ja määrät poiminnan mukaisesti kuvataan taulukossa 3.

Taulukko 3: Kyselyyn poimittujen kohteiden ja käsittelyjärjestelmätyyppien jakauma.

Käsittelyjärjestelmän tyyppi	Vakituinen asunto	Vapaa-ajan asunto	Yhteensä
Jätevesijärjestelmä kunnossa, tai pienin toimenpitein kunnossa, tai jäteveden määrä vähäinen (tyyppi A)	298 kpl (45 % vakituksista asunnoista)	277 kpl (81 % vapaa-ajan asunnoista)	575 kpl (58 %)
Jätevesijärjestelmä tulee kunnostaa (tyyppi B)	359 kpl (55 % vakituksista asunnoista)	64 kpl (19 % vapaa-ajan asunnoista)	423 kpl (42 %)
Yhteensä	657 kpl (66 % kokonaismäärästä)	341 kpl (34 % kokonaismäärästä)	998 kpl

8.3 Tilastoja vastaajista

8.3.1 Vastaajien profiili

Kyselyyn vastasi kaikkiaan 301 henkilöä. Osa palautetuista lomakkeista oli käytännössä tyhjiä ja lopulliseen aineistoon päätyi 292 vastausta. Vastausprosentti 29 % on hyvä ja odotettua parempi. Taulukossa 4 on yhteenveto kyselyn vastaanottajien ja vastaajien maantieteellisestä jakaumasta, sekä vastausprosentti alueittain. Vastaajien jakauma on maantieteellisesti samankaltainen kuin tehty poiminta.

Taulukko 4. Kyselyn vastaanottajien ja vastaajien maantieteellinen jakauma.

Maantieteellinen alue	Vastaan-ottajien määrä	Vastaan-ottajien osuus	Vastaajien määrä	Vastaajien osuus	Vastaus-prosentti alueittain
Etelä-Pohjanmaa	173 kpl	17 %	41 kpl	14 %	24 %
Etelä-Savo	53 kpl	5 %	19 kpl	7 %	36 %
Kainuu	44 kpl	4 %	16 kpl	5 %	36 %
Kaakkois-Suomi	201 kpl	20 %	67 kpl	23 %	33 %
Uusimaa	425 kpl	43 %	117 kpl	40 %	28 %
Varsinais-Suomi	102 kpl	10 %	32 kpl	11 %	31 %
Kaikki yhteensä	998 kpl	100 %	292 kpl	100 %	29 %

Vastaajat olivat saaneet jätevesineuvontaa tasaisesti eri vuosina: 11 % vuonna 2012, 16 % vuosina 2013 ja 2014, 14 % vuonna 2015 ja 2017, 10 % vuonna 2016 ja 17 % vuonna 2018.

Enemmistö vastaajien kiinteistöistä (64 %) oli vakituisia asuntoja ja reilu kolmasosa (36 %) vapaa-ajan asuntoja, joten vastaajien suhde oli sama kuin kyselyn vastaanottajien. Vastauksia saatiin myös samassa suhteessa käsittelyjärjestelmätyypin osalta (Taulukko 5).

Taulukko 5. Vastaajien jakauma käsittelyjärjestelmän tyypin mukaan (n=292).

Käsittelyjärjestelmän tyyppi			
Jätevesijärjestelmä kunnossa, tai pienin toimenpitein kunnossa, tai vesimäärä vähäinen (tyyppi A)	84 kpl (45 %)	86 kpl (82 %)	170 kpl (58 %)
Jätevesijärjestelmä tulee kunnostaa (tyyppi B)	103 kpl (55 %)	19 kpl (18 %)	122 kpl (42 %)
Yhteensä	187 kpl	105 kpl	292 kpl (100 %)

Kyselyn vastaajista yli puolet (61 %) oli miehiä ja kolmasosa (33 %) oli naisia. Suuri osa vastaajista (42 %) oli neuvonnan aikaan eläkeläisiä. Työssä osa- tai kokoaikaisesti oli 39 %, yrittäjiä/yksityisiä ammatinharjoittajia oli 11 % ja 3 % oli työttömiä. Loput eivät vastanneet kysymykseen.

Enemmistö vastaajista (58 %) koki olevansa aktiivinen luonnossa liikkuja (metsästäjä, kalastaja, sienestäjä, marjastaja tms.) ja vastaajissa oli myös ammatin tai harrastuksen kautta ympäristöasioista kiinnostuneita. Vain kahdeksan prosenttia vastaajista ei tunnistanut itsessään mitään ympäristökiinnostusta.

Vastaajat olivat omistaneet kiinteistön tasaisesti eripituisia aikoja: 17 % omistajuus oli kestänyt alle kymmenen vuotta, 26 % 10–20 vuotta, 23 % 20–30 vuotta, 19 % 30–40 vuotta, 8 % 40–50 vuotta ja kolmella prosentilla vastaajista omistajuus oli kestänyt yli 50 vuotta.

Suurimmalla osalla (57 %) ei ollut jätevesiselvitystä olemassa ennen neuvojankäyntiä. Huolimatta lainsäädännön vaatimuksista ainoastaan 26 % ilmoitti, että selvitys oli tehty ennen neuvontaa. Muut vastaajat eivät osanneet sanoa tai kysymykseen ei vastattu.

8.3.2 Kiinteistöistä ja neuvontakäynnistä

Hiukan yli puolet (54 %) vastaajista ilmoitti kiinteistöillään olevan yksi jäteveden käsittelyjärjestelmä. Neuvontakohteista reilulla kolmasosalla (38 %) oli useampia käsittelyjärjestelmiä. Muut vastaajat eivät osanneet sanoa tai kysymykseen ei vastattu.

Talovesilähteenä oli 68 % kiinteistöistä oma tai naapurin kanssa yhteinen kaivo. Puolet kiinteistöistä olivat vastaajien mukaan rantakohteita: joko kaikki rakennukset sijaitsivat alle 100 metrin etäisyydellä rannasta (37 %) tai osa rakennuksista (10 %). Kaikkiaan 48 % kiinteistöillä ei ollut ranta-alueella rakennuksia ja vain yksi prosentti vastaajista ilmoitti, ettei tiennyt asiaa. Vain harvalla osalla kiinteistöjä (5 %) kaikki tai osa rakennuksista tai käsittelyjärjestelmä sijaitsi pohjavesialueella, sillä selkeä enemmistö (77 %) arvioi kiinteistönsä sijaitsevan pohjavesialueen ulkopuolella. Huomion arvoista on se, että reilulle kymmenesosalle (14 %) vastaajista asia oli epäselvä.

Puolet vastaajista kertoi vastaanottaneensa tietoa neuvonnasta saamastaan kirjeestä. Vastaajista 16 % kertoi tietolähteeksi sanomalehden. Myös neuvontakäynnin sopiminen pohjautui 46 % kirjeeseen, jossa käyntiaikaa oli ehdotettu. Viidesosa vastaajista tilasi neuvontakäynnin itse ja 7 % käyntiä ehdotettiin muulla tavalla. Kymmenesosalla vastaajista ei ollut sopimistavasta muistikuvaa. Valtaosa (65 %) neuvontakäynneistä kestivät puolesta tunnista tuntiin, viidesosa käynneistä tunnista kahteen ja joka kymmenes käynti alle puoli tuntia. Kaksi vastaajaa kertoi käynnin kestäneen yli kaksi tuntia. Useimmiten (76 %) neuvontakäynnin asioihin ei palattu käynnin jälkeen ja 24 tapauksessa (8 %) asiaan palattiin. Jätevesineuvontaa tarjonnut yhdistys tai yritys ei yleensä (70 %) ollut vastaajalle ennestään tuttu. Valtaosa jätevesineuvojista oli naisia (78 %) ja alle 40-vuotiaita (81 %).

8.4 Vaikuttavuuskyselyn tuloksia

8.4.1 Neuvonnan tavoitteet ja niiden saavuttaminen

Vastausten perusteella arvioitiin sitä, miten neuvonnan tulokset vastasivat yleissuunnitelmassa mainittuihin keskeisiin tavoitteisiin.

1 Jätevesineuvonnan yleissuunnitelmassa linjattiin, että *hajakiinteistöjen omistajat ja haltijat saavat neuvonnasta luotettavaa tietoa siitä, onko kiinteistön jätevesien käsittelyä tehostettava vai ei. Neuvoja antaa kiinteistön haltijalle neuvonnan tulokset tiiviissä kirjallisessa muodossa (ei kuitenkaan sisällöltään esimerkiksi rakennus- tai toimenpidelupahakemuksessa tarvittavan suunnitelman tasoisena).*

Kaikista vastaajista selkeä enemmistö (67 %) kertoi saaneensa neuvonnasta kirjallisen arvion. Toisaalta noin kymmenesosa vastaajista (12 %) ei osannut sanoa onko kirjallista arviota annettu vai ei. Tähän voi olla syynä se, että neuvonnasta oli kulunut niin paljon aikaa. Suurin osa vastaajista (84 %) kertoi saaneensa suullisen arvion siitä, onko jätevedenkäsittely riittävää vai ei. Ne kahdeksan vastaajaa (3 %), jotka kertoivat jääneensä kokonaan ilman arviota, vastasivat saaneensa muuta tietoa jätevesien käsittelystä.

2 Tavoitteeksi asetettiin, että *jos tehostaminen on tarpeen, kiinteistön haltija saa lyhyen katsauksen nykyisen järjestelmänsä eri tehostamistavoista tai vaihtoehtoista toteutusratkaisusta, ml. käytön ja huollon tarpeet, sekä ohjeita, miten tehostamisessa edetään.*

Niistä vastaajista, joiden jätevesien käsittelyä tulisi tehostaa, selkeä enemmistö (68 %) kertoi saaneensa tietoa erilaisista tavoista käsitellä jätevettä ja miten käsittelyä voisi kiinteistöllä tehostaa. Kaikkiaan 70 % vastaajista kertoi saaneensa tietoa, miten jäteveden käsittelyn tehostamisessa kannattaisi edetä.

3 Tavoitteena oli myös selvittää, oliko *kiinteistön haltija saanut listauksen tarpeellisista yhteystiedoista, kuten mm. kunnan rakennusvalvonta (toimenpidelupa-asiat) sekä alueella toimivista puolueettomista suunnittelijoista.*

Niistä vastaajista, joiden jätevesien käsittelyä tulisi tehostaa, vajaa puolet (43 %) kertoi saaneensa listauksen tarpeellisista yhteystiedoista, kuten kunnan rakennusvalvonta, alueella toimivat puolueettomat suunnittelijat jne. Lähes kolmannes (30 %) vastasi, ettei

ollut saanut tietoa. Neuvontavuodella ei näytä olevan merkitystä, joten vastaajien muistamattomuus ei ole ainoa selittävä tekijä yhteystietojen puuttumiseen.

4 Yksi tavoite oli, että *kiinteistön haltija ja omistaja saa halutessaan luotettavan tiedon siitä onko kiinteistö mahdollista lähivuosina liittää yhteisviemäröinnin piiriin.*

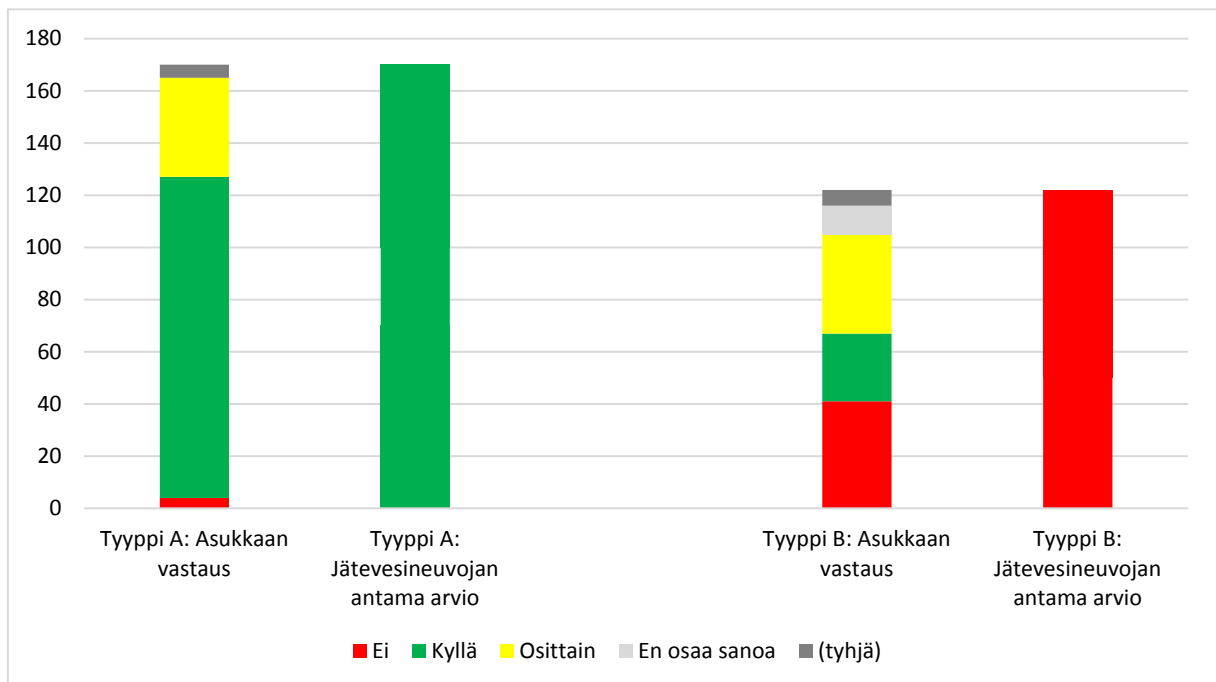
Vastaajista 32 % kertoi saaneensa tiedon, ja 49 % ei saanut tietoa. Vakituisten asunnon omistajat olivat saaneet tietoa viemäröinnistä useammin (34 %) kuin mökin omistajat (27 %). Voi olla, että viemäröinnin mahdollisuudesta ei välttämättä keskusteltu neuvonnan aikana. Näin esimerkiksi tilanteessa, jossa kiinteistön sijainnin perusteella viemäröinnin mahdottomuus on yleistä tietoa.

5 Tavoitteeksi asetettiin myös, että *kiinteistön haltija saa tietoa kiinteistökohtaisen jätevesijärjestelmänsä käyttö- ja huoltotoimenpiteistä.*

Selkeä enemmistö vastaajista (59 %) sai tietoa sen hetkisen jäteveden käsittelyjärjestelmän käytöstä ja huollosta, ja 23 % ei saanut tietoa. Vähiten olemassa olevan järjestelmän huollosta saivat tietoa he, joiden järjestelmä tulisi kunnostaa (52 %).

8.4.2 Aukkaan näkemys jätevesineuvojan antamasta arviosta

Vastaajilta kysyttiin, miten neuvoja arvioi jäteveden käsittelyjärjestelmän kuntoa ja sen puhdistustehon riittävyyttä kiinteistöllä. Vastaajien kertoman mukaan käsittelyjärjestelmän oli arvioitu olevan kunnossa osittain tai kokonaan 52 % kiinteistöistä. Vastaajan oma arvio saattoi olla ylioptimistinen, sillä se ei aina ollut täysin yhtenevä jätevesineuvojan arvioon verrattuna. Kuvassa 17 on havainnollistettu asiaa. Esi-tetty kysymys oli ”Oliko neuvojan mukaan jäteveden käsittelyjärjestelmä kunnossa ja sen puhdistusteho riittävä kiinteistölläsi?” ja vastausvaihtoehdot olivat kyllä / ei / osittain / en osaa sanoa.

Kuva 17. Aukkaan näkemys jätevesineuvojan antamasta arviosta ja jätevesineuvojan tekemät arviot (tyyppi A=neuvojan arvio: järjestelmä on kunnossa, tyyppi B=neuvojan arvio: järjestelmä ei ole kunnossa).

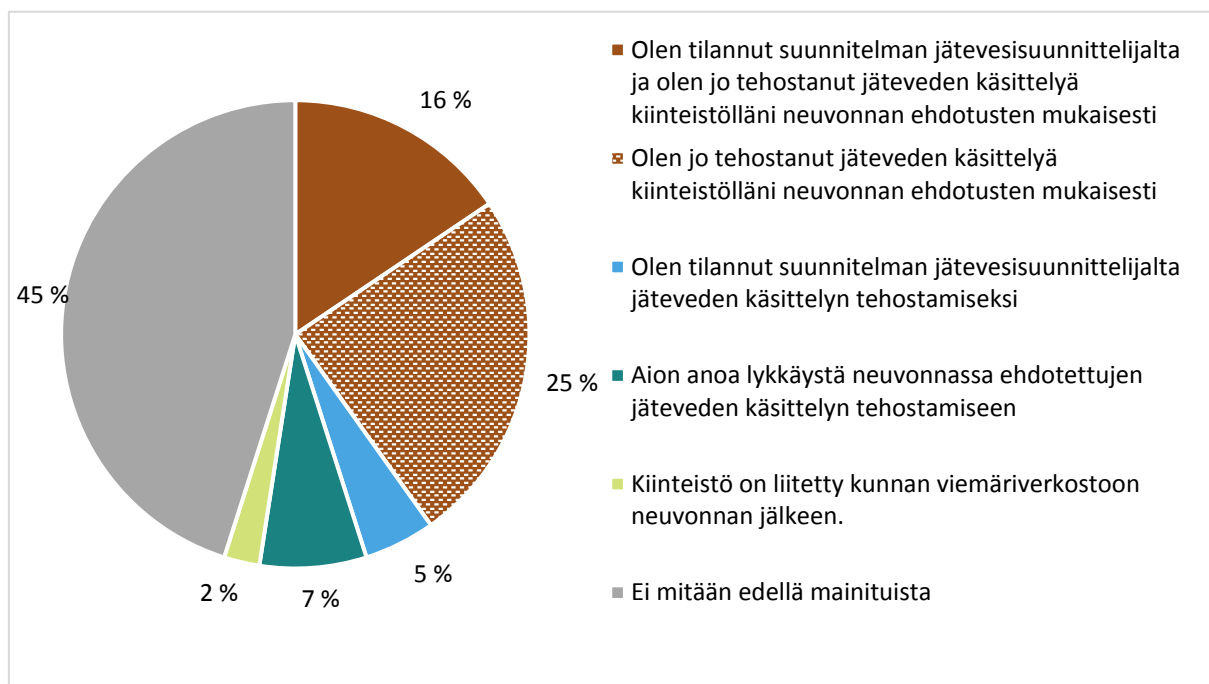
Ne asukkaat, joiden käsittelyjärjestelmän neuvoja arvioi riittäväksi (tyyppi A), vastasivat kyselyyn yhte-
nevästi (kyllä/osittain). Vain neljä vastaajaa kertoi neuvojan antaneen arvion, ettei järjestelmä olisi kun-
nossa, vaikka se neuvontatiedon mukaan oli ollut joko kunnossa tai edellytti korkeintaan pieniä muutok-
sia.

Vastaajien, joiden käsittelyjärjestelmä selkeästi ei ollut riittävä (tyyppi B), vastauksissa oli enem-
män hajontaa (34 % ei, 21 % kyllä, 31 % osittain). Osittain kunnossa-vastaukset voivat selittyä sillä, että
jätevesineuvoja on kuvannut olemassa olevien rakenteiden hyödyntämisestä. Viidesosa vastaajista on
kuitenkin siinä uskossa, että käsittely on riittävää. Näistä 26 vastaajasta suurin osa (18 kpl) kertoo saa-
neensa kirjallisen arvion. Vastaajan omalla iällä ei näytä olevan vaikutusta. Syynä ristiriitaisiin vastauk-
siin voi olla useita: neuvonta-arviota ei muisteta tai sitä ei ymmärretty, tai kyselyyn ei haluttu vastata
totuudenmukaisesti.

Vastaavaa epäjohtonmukaisuutta on todettu myös esimerkiksi LINKKI-hankkeen vuonna 2019 te-
kemässä palautekyselyssä. Hanke toteutti kyselyn samana vuonna neuvontaa saaneille asukkaille. Vain
kuusi vastaajaa niistä 21:stä jotka olivat saaneet punaisen arvion, vastasivat kyselyyn saaneensa sellai-
sen. (Ståhl 2019).

8.4.3 Mitä on tapahtunut neuvonnan jälkeen

Kyselyssä pyydettiin kertomaan myös, mitä toimia vastaaja on tehnyt neuvojan käynnin jälkeen. Kiin-
nostavaa on erityisesti tarkastella tehtyjä toimia vastaajajoukossa, joiden jätevesien käsittelyjärjestelmä
arvioitiin neuvontakäynnin aikaan riittämättömäksi. Näiden osalta vastaukset on esitetty kuvassa 18.

Kuva 18. Toimenpiteet jätevesineuvonnan jälkeen niillä kiinteistöillä, joilla käsittely arvioitu riittämättömäksi (Tyyppi B, n=122).

Vain kolme kiinteistöä oli liitetty viemäriverkostoon neuvontakäynnin jälkeen (ja kolme ennen käyntiä). Tämä johtuu todennäköisesti siitä, että neuvonta-alueet on valittu harvaan asutulta maaseu-
dulta ja viemäriin liittyminen ei ole todellinen vaihtoehto. Yhdeksän vastaajaa kertoi hakevansa lyk-
käystä ja 49 vastaajaa mainitsi tehostaneensa jätevesiensä käsittelyä.

Kaikista vastaajista, jotka kertoivat tehostaneensa käsittelyä, vajaa puolet (41 %) vastasi myöntä-
västi kysymykseen koskien jätevesisuunnitelman tilaamista suunnittelijalta. Tämä tarkoittaa sitä, että
joko kunnostuksia on tehty valtaosin ilman suunnitelmia, tai kunnostuskysymykseen on vastattu

totuudenvastaisesti. Kuudella vastaajalla oli suunnitelma tilattuna, mutta toimenpiteet odottivat vielä toteutusta. Yksi heistä kertoi hakevansa myös lykkäystä, vaikka suunnitelma oli tilattu.

Kaikkiaan 55 vastaajaa (45 %) valitsi vaihtoehdon ”ei mitään” kysyttäessä jatkotoimista. Näistä vastaajista valtaosa (52 kpl) kertoi myös, etteivät rakennukset sijaitse rannalla tai pohjavesialueella. Näin ollen saneeraukselle ei todennäköisesti ole asetettua aikataulua. Vain kolmen vastaajan kiinteistöjä koskisi siirtymäaika 31.10.2019, mutta mitään toimia ei ole tehtynä tai suunniteltuna.

Neuvonnan tavoitteena oli lisäksi vähentää kuntien viranomaisten työtä, joka johtuisi asukkaiden esittämistä kysymystä. Kysyttäessä oliko jätevesineuvojan käynnin jälkeen asukkaalla ollut vähemmän tarvetta kysyä jäteveden käsittelystä kunnan ympäristönsuojeluviranomaiselta, enemmistö vastaajista oli samaa mieltä (40 % täysin samaa ja 17 % osittain samaa mieltä) ja 24 % vastaajilla oli tähän neutraali mielipide. Noin kymmenesosa (12 %) vastaajista kertoi olevansa osittain tai täysin eri mieltä, ja heidän osalta neuvonta ei siis ollut vähentänyt tarvetta kysyä lisätietoja kunnasta.

8.4.4 Jätevedenkäsittelyn tehostaminen

Niissä kohteissa, joissa jätevedenkäsittelyä ei neuvontakäynnillä todettu riittäväksi (tyyppi B, 122 kpl), käsittelyä oli neuvojan käynnin jälkeen kerrottu tehostetun 49 tapauksessa (40 %). Tämä on huomiota herättävän suuri määrä.

Kyselyyn vastanneista vakituisten asunnon asukkaista viidesosa (40/187 kpl) kertoi kunnostaneensa käsittelyjärjestelmän. Alun perin neuvontakäynnillä käsittely oli riittävää 84 vakituksessa asunnossa (45 %). Vastaavasti vapaa-ajan asuntojen vastaajista vain noin yhdeksän prosenttia (yhteensä 9/105 kpl) kertoi tehneensä kunnostustoimia. Mökeillä käsittely oli neuvojan arvion mukaan kaikkiaan riittävää suurimmassa osassa kohteita (86 kpl, 82 %).

Arviossa voidaan tunnistaa ainakin kahdenlaista epävarmuutta siitä, mitä pitää arvioida ennen tulosten yleistämistä. Ensinnäkin jätevesineuvojen arvio käsittelyn riittävyydestä voi vaihdella eri puolella maata johtuen hankkeiden tekemistä linjauksista tulkinnanvaraisten käsittelyjärjestelmien suhteen. Toiseksi, merkittävämpi epävarmuuden muoto liittyy asukkaan omaan arvioon. Niistä vastaajista, jotka kertoivat kunnostaneensa käsittelyjärjestelmän, yhdeksän vastasi myös ristiriitaisesti neuvontatilanteessa annettuun arvioon. On mahdollista, että virallinen kyselylomake muistutuksineen itsessään motivoi vastaamaan totuudenvastaisesti.

Epävarmuutta voidaan selvittää tutkimalla vastaajia lähemmin. Niiden vastaajien joukosta, jotka kertoivat kunnostaneensa käsittelyjärjestelmän (49 kpl), voidaan tehdä mm seuraavia havaintoja:

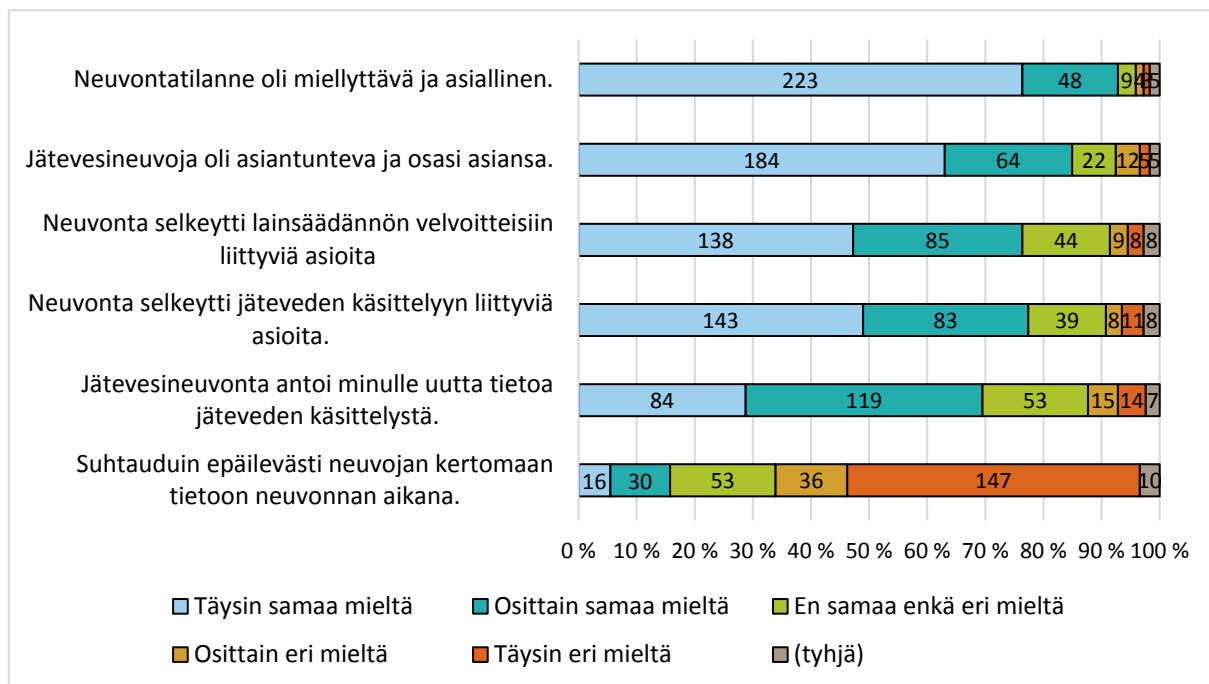
- Lähes kaikki (90 %) olivat sitä mieltä, että kiinteistökohtaisen jätevedenkäsittelyn tehostaminen parantaa ympäristön tilaa.
- Selkeä enemmistö näistä vastaajista 76 % piti tärkeänä, että kiinteistökohtaiselle jätevedenkäsittelylle on lainsäädännön vaatimuksia, kuten kaikille ympäristökuormittajille.
- Neljännes (24 %) vastaajista oli täysin tai osittain eri mieltä siitä, ovatko lainsäädännön vaatimukset kohtuullisia.
- Vastaajista viidesosa (22 %) vastasi suhtautuneensa epäileväisesti neuvojan kertomaan neuvontatilanteen aikana.
- Avoimista vastauksista on nähtävissä, että osa vastaajista on toteuttanut kunnostustoimia, sillä tehtyjä remontteja kuvailtiin yksityiskohtaisesti ja alueelle toivottiin viranomaisvalvontaa. Toisaalta eräiden vastaajien kirjallisista vastauksista voi päätellä, ettei kunnostustoimia ole tehty tai aiota tehdä, vaikka kunnostustoimia koskevaan kysymykseen on vastattu myöntävästi.
- Yli puolia (53 %) kunnostusvelvoite ei enää koske, sillä kohteet eivät vastaajan kertoman mukaan sijaitse rannalla tai pohjavesialueella.

Varovaisesti arvioiden puolet kunnostustoimia kertomansa mukaan toteuttaneista on näin todella tehnyt, perustuen kiinteistön sijaintiin. Täten saneeraustarpeessa olevista kohteista olisi viidesosa

kunnostettu neuvonnan jälkeen. On hyvä huomata, että neuvonnasta on osittain kulunut aikaa lähes vuosikymmenen.

8.4.5 Jätevesineuvonnan asiakaskokemus ja neuvonnan näkyvyys

Vastaajista lähes kaikki pitivät neuvontatilannetta miellyttävänä ja asiallisena, ja vain 16 % kertoi suhtautuneensa neuvojan kertomaan epäileväisesti. Neuvontatilanteen palaute arvioitiin kaikkiaan kuudella väittämällä ja tulokset vastauksista on tiivistetty kuvaan 19.

Kuva 19. Vastaajien mielipiteitä neuvontatilanteesta ja neuvonnan selkeyttävästä vaikutuksesta (n=292).

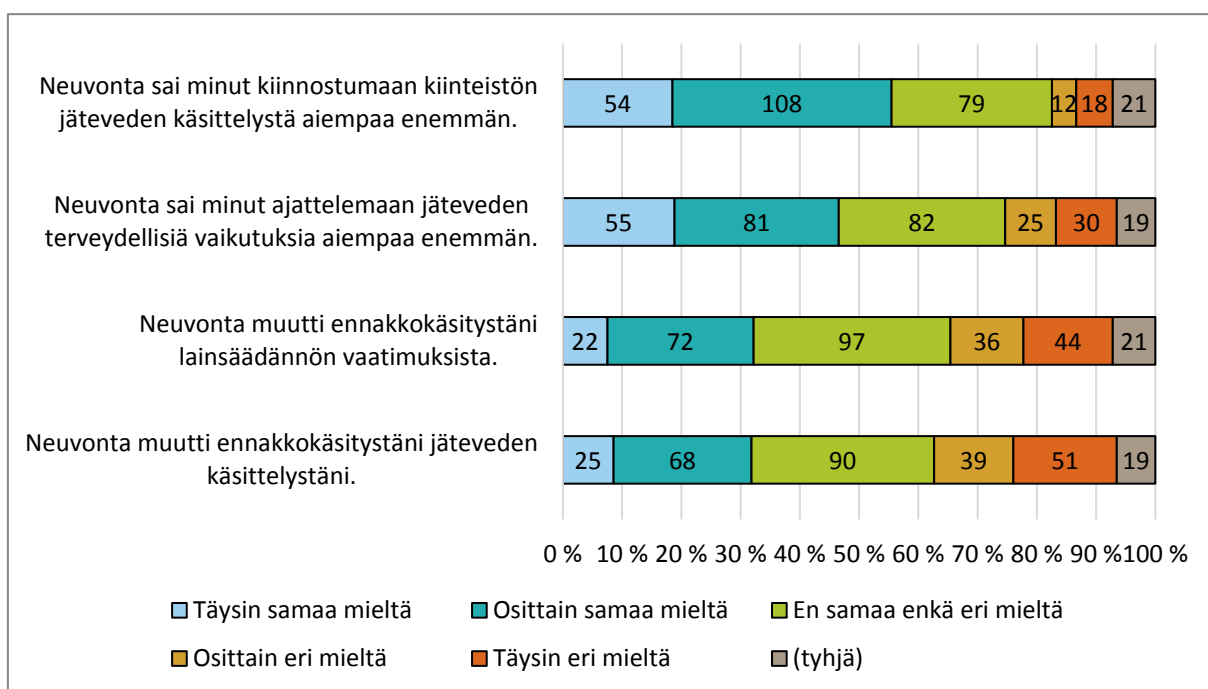
Näiden vastausten perusteella voidaan todeta, että jätevesineuvonta on selkeyttänyt jätevedenkäsittelyyn ja lainsäädäntöön liittyviä asioita, ja neuvonta on ollut asiallista ja asiantuntevaa.

Vastaajista 24 % oli suositellut jätevesineuvontaa muillekin, kuten naapureille tai sukulaisille. Vastaa puolet vastaajista (47 %) arvioi, että jätevesineuvontapalvelulle olisi yhä kysyntää ko. alueella. Vastaajista 38 % olisi sitä mieltä, että jätevesineuvontapalvelu näkyi mediassa tai kylällä.

Jätevesineuvonta sai kaikilta vastaajilta keskimääräisen kouluarvosanan 8,13. Arvosanaa oli matalampi (7,86) niiden vastaajien mielestä, joilla käsittely ei ollut riittävää, verrattuna niihin vastaajiin, joilla käsittely oli kunnossa (8,33).

8.4.6 Omien ennakkokäsitysten muuttuminen

Kyselyllä pyrittiin arvioimaan sitä, onko neuvonta muuttanut vastaajan ennakkokäsityksiä. Tulokset ovat kuvassa 20.

Kuva 20. Vastaajien mielipiteitä neuvonnasta kiinnostuksen herättäjänä (n=292).

Jätevesineuvonta herätti vastaajien kiinnostuksen jäteveden käsittelyyn sekä jätevesien terveydellisiin vaikutuksiin. Sen sijaan neuvonta ei merkittävästi muuttanut ennakkokäsitystä lainsäädännön vaatimuksista tai omasta jätevedenkäsittelystä.

8.4.7 Avoin palaute

Kyselyyn oli mahdollista myös antaa kirjallista palautetta. Vastaukset kysymykseen ”Kerro lisää, mitä mieltä olit neuvojasta, hänen asiantuntemuksestaan, neuvonnasta?” tyypiteltiin sen mukaan, oliko palaute myönteistä, neutraalia vai negatiivista. Kooste tyypittelystä on esitetty taulukossa 6.

Taulukko 6. Sanallinen palaute neuvojasta (n=292).

Palautteen tyyppi	Määrä	Huomioita
Positiivinen	86 kpl	Palautteessa käytetään usein adjektiiveja asiallinen, asiantunteva ja hyvä. Positiivista palautetta antaneista vastaajista 36:lla jätevedenkäsittely ei ollut riittävää (Tyypit B).
Neutraali	10 kpl	Neutraalissa palautteessa on kirjoitettu joko kuvaus kohteesta tai käsittelyjärjestelmästä, tai kerrotaan että neuvonnasta on pitkä aika.
Negatiivinen	21 kpl	Negatiivisissa palautteissa mainittiin asia tai yksityiskohta, jota neuvoja ei ollut tiennyt. Negatiivista palautetta antaneista vastaajista 11:lla jätevedenkäsittely ei ollut riittävää (Tyypit B).
Ei palautetta	175 kpl	

Kyselyn lopuksi oli mahdollisuus kertoa ajatuksia jätevesineuvonnasta tai kommentoida kyselyä. Tähän kysymykseen saatujen vastausten kirjo oli vaihtelevampi ja ’alan kestävimmat argumentit’ tulivat myös mainituksi: jätevesien vähäisyys verrattuna maatalouden tai lannan levityksen päästöihin, sekä jätevesijärjestelmien hinnat. Palautteessa kommentoitiin myös valvontaa, jota viidessä palautteessa toivottiin olevan enemmän.

8.5 Yhteenveto vaikuttavuudesta

Jätevesineuvonnalla voidaan todeta olleen vaikuttavuutta siinä suhteessa, että asukkaat ovat saaneet arvion käsittelyjärjestelmän riittävydestä kiinteistön jätevesien käsittelyyn, sekä tietoa miten käsittelyä voi tehostaa ja miten tehostamistoimissa tulisi edetä. Osa kunnostustoimia edellyttävän arvion saaneista asukkaista ei joko ymmärtänyt tai hyväksynyt arviota, tai muista syistä johtuen vastasivat neuvojan arvion poikkeavasti kyselytutkimukseen. Myös neuvontahankkeissa on tehty vastaavia havaintoja kuin kyselyn perusteella, toisinaan kerrottua tietoa ei haluta uskoa ja omaa käsitystä jätevedenkäsittelyn riittävydestä ei saada muutettua.

Neuvonta on onnistunut olemaan asukkaiden mielestä asiantuntevaa ja ammattitaitoista. Neuvonta on onnistunut herättämään asukkaiden kiinnostusta jäteveden käsittelyyn sekä jätevesien terveydellisiin vaikutuksiin. Asukkaat ovat saaneet tietoa nykyisen käsittelyjärjestelmän käyttö- ja huoltotoimenpiteistä.

Sen sijaan neuvonta on onnistunut vain osittain siinä, että vastaajat olisivat saaneet yhteystietoja kirjallisessa muodossa tai tietoa mahdollisuudesta liittyä viemäriverkkoon.

Jätevedenkäsittelyä on neuvontakäyntien jälkeen tehostettu ja varovasti arvioiden viidesosa kunnostuksen tarpeessa olleista kohteista olisi kunnostettu neuvontakäynnin jälkeen.

Kuva 21. Saostussäiliö on yhä yleisin jäteveden käsittelymenetelmä.

9 Neuvojen työ ja palaute

Jätevesineuvojen ammattikunta on heterogeeninen, mutta voidaan jakaa karkeasti kahteen stereotyyppiin. Hankkeet henkilöityvät usein kokeneisiin, pitkään alalla töitä tehneisiin ja neuvontatoiminnasta vastuussa oleviin henkilöihin. He olivat työsuhteessa täysiaikaisesti. Näiden asiantuntijoiden puoleen myös kunnan viranomaiset kääntyvät mm. erikoisissa tapauksissa. Toisaalta neuvonnan sesonkiluonteen johdosta kesäaikaan palkattiin neuvoja. Jätevesineuvonta onkin tarjonnut kesätöitä lukuisille nuorille, opiskelijoille tai vastavalmistuneille henkilöille.

9.1 Neuvojen työnkuva ja työhyvinvointi

Syksyllä 2019 SYKE toteutti lyhyen kyselyn jätevesineuvojille. Kysely lähetettiin sähköpostilla noin sadalle jätevesineuvojalle, ja se tavoitti noin 80 neuvojaa. Kyselyyn vastasi 54 jätevesineuvojaa, joista suurin osa oli tehnyt neuvontaa 1-2 vuotta (11 kpl yhden vuoden ja 14 kpl kaksi vuotta). Vastaajista 3 on ollut neuvojana jokaisena 9 vuotena.

Vastaajat ovat tehneet yhteensä 21026 kiinteistökäyntiä. Keskiarvo oli noin 400 käyntiä, ja yhden yksittäisen neuvojan ennätys oli noin 2000 käyntiä. Vastaajista 31 edusti nuohoojahankkeita ja 21 putkimieshankkeita. Kysyttäessä kumpi oli mieluisampaa, 37 valitsi kiinteistökohtaisen neuvonnan ja 14 yleisneuvonnan.

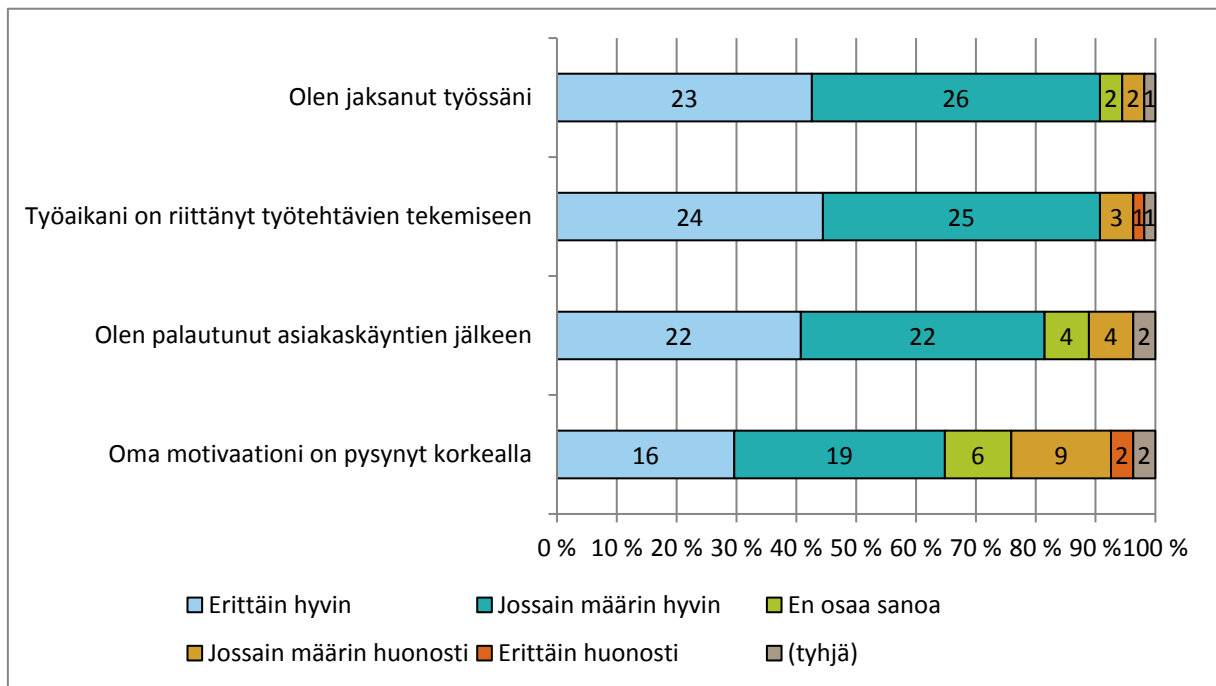
Monivalintakysymysten vastauksia tarkasteltaessa on hyvä huomata, että vastausvalinta ”Melko harvoin” tarkoittaa, että asia on joskus tai toisinaan koettu.

Työnkuvan voi tiivistää esimerkiksi seuraavaan kyselyssä saatuun vastaukseen: ”Jätevesineuvojan työ on hyvin harvinaista, sillä miten monessa muussa ammatissa käydään yksittäisen kansalaisen kanssa yhtä lainsäädäntöä niin tarkkaan läpi ja mitä se tarkoittaa juuri tämän yksittäisen kansalaisen näkökulmasta”.

Myös LINKKI-hanke on tehnyt työntekijöilleen kyselyt vuosina 2012 j 2015. Kyselyllä kartoitettiin mm. perehdytyksen ja koulutuksen onnistumista, ja arvioita käytettävissä olevasta materiaalista sekä neuvonnan tunnelmista. Saatuja vastauksia hyödynnettiin toiminnan kehittämisessä. (Peuraniemi ym. 2016)

9.1.1 Työssäjaksaminen

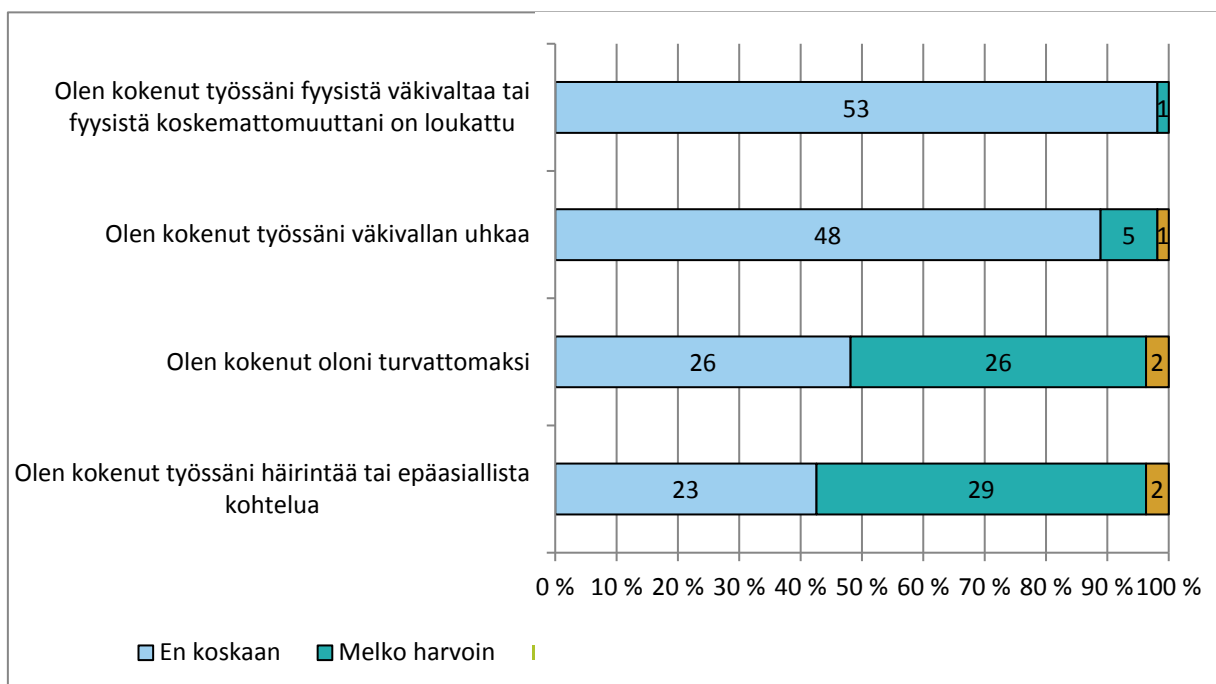
Jätevesineuvonnan työ on koettu monipuoliseksi, mutta myös kuormittavaksi. Työssäjaksamista on heikentänyt mm. työn yksinäisyys, samojen asioiden toistaminen, asukkaiden ongelmien (mm. taloudelliset ja terveydelliset ongelmat) kuuntelemisen kuormittavuus, lainsäädännön muutokset ja tuen puute kunnasta. Kuvassa 22 on tiivistetty monivalintakysymyksien vastaukset.

Kuva 22. Neuvojen vastauksia työssäjaksamisesta (n=54).

9.1.2 Koskemattomuus ja häirintä

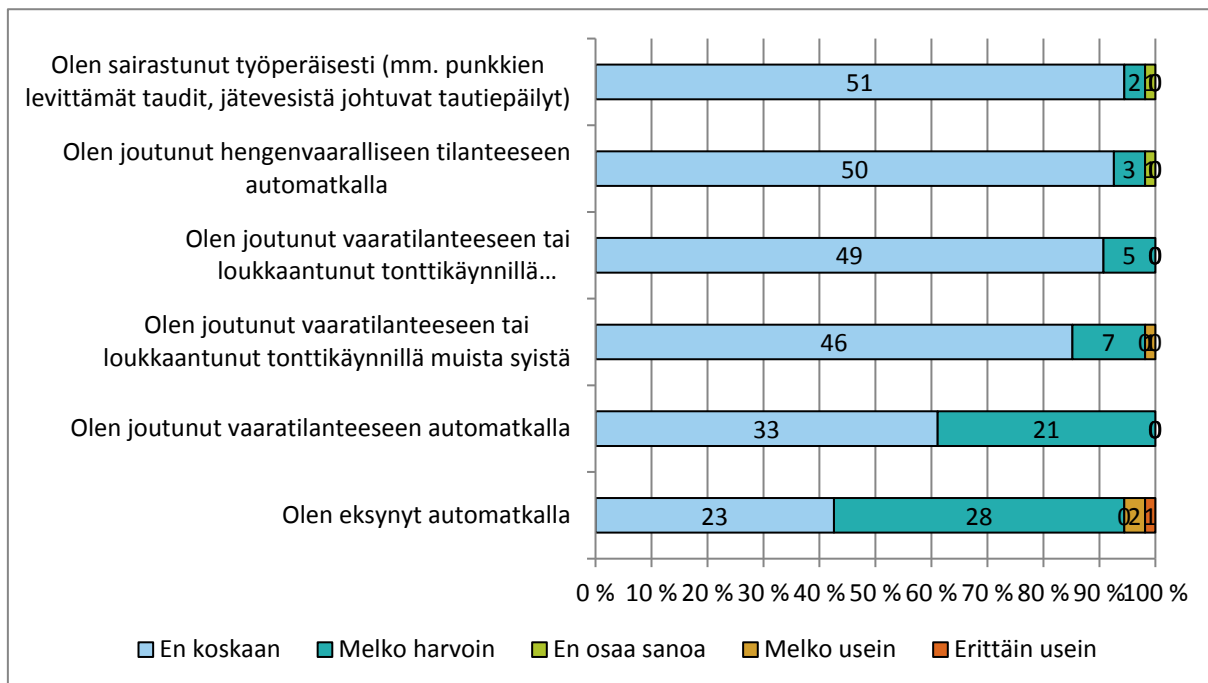
Sanallisessa palautteessa neuvojat kertovat kohtaamastaan häirinnästä ja kahdentyyppisistä häiritsevästä kohtaamisista: asukas on joko aggressiivinen, humalassa, tai molempia. Häiritsevistä käytöksestä mainitaan myös vähättelevä ”tytöttely”. Fyysistä koskemattomuudesta mainitaan koskettelu ja vaaratilanne on ollut esim. silloin kun asukas on laskenut koiran irti tai uhitellut haulikolla. Muutama hanke kertoi vaihtaneensa toimintamallin tilauspohjaiseen toimintatapaan, jolloin asiakkaan kanssa voitiin keskustella puhelimesta ensin ja ääritapaukset oli mahdollista karsia pois. Kuvassa 23 on tiivistetty neuvojen vastauksia.

Kuva 23. Neuvojen vastauksia koskemattomuudesta ja häirinnästä (n=54).

9.1.3 Vaaratilanteet ja sairastumiset

Suurin osa vaaratilanteita ja sairastumisia koskevasta sanallisesta palautteesta koski autoilua (ojaanajot, eksymiset, ajoneuvon rikkoutumiset). Muista työtapatumista mainittiin mm. erilaiset venähdykset ja naarmut saostussäiliöiden kansien availusta. Kuvassa 24 on tiivistetty vastauksia koskien vaaratilanteita ja sairastumisia.

Kuva 24. Neuvojen vastauksia vaaratilanteista ja sairastumisista (n=54).

9.2 Neuvojen oma tilannekatsaus

Neuvontaverkoston päätösseminaarissa 31.10.2019 olivat paikalla kaikki vuonna 2019 jätevesineuvontaa toteuttaneet järjestöt. Hankkeiden puheenvuoroista koostettiin yhteenveto, jossa kerrottiin neuvonnan toteutuksesta vuosien saatossa sekä syksyn 2019 tilanteesta.

Tilannekuva 31.10.2019:

Neuvontaan ollaan oltu tyytyväisiä. Neuvonnan kysyntä oli suurta vuoteen 2014 saakka, jonka jälkeen kysyntä romahti. Toisaalta vuosi 2019 oli kiireinen ja yhteydenottoja oli paljon. Siirtymäajan päättyessä asukkaiden tunnelma oli odottava, osin odotettiin vielä uusia lainsäädännön muutoksia ja asukkaiden keskuudessa olikin yhä luottamus pulaa lainsäädännön pysyvyyteen. Toisaalta kysymykset olivat silloin yksityiskohtaisempia ja konkreettisemmin saneeraushankkeita koskevia.

Pelkkiin sakokaivoihin perustuvia jätevesijärjestelmiä on yhä paljon pohjavesialueilla, ja rannoille kunnostuksia on tehty herkemmin. Kiinteistöjen omistajat eivät aina tiedä olevansa pohjavesialueella. Jätevesiselvitys ja huolto-ohjeet puuttuivat lähes kaikilta.

Talous arviointiin keskeisimmäksi pullonkaulaksi saneerauksien toteutuksille. Saneerauksen kustannus on monille liian suuri ja tukimuodoista on kysytty neuvoa. Haasteena on se, ettei kiinteistön vaakuusarvo aina kata tarvittavia lainoja.

Palveluntarjonnan tilanne:

Jätevesisuunnittelijoiden määrä on vähentynyt, etenkin vuodesta 2014. Suunnittelussa oli myyjän markkinat ja hinnat ovat osin karanneet. Pätevien suunnittelijoiden puutetta pidettiin haasteena ja epäpätevistä suunnittelijoista oli saatu palautetta. Toisaalta suunnittelusta ei olla aina halukkaita maksamaan, eikä suunnittelun merkitys ymmärretä. Pätevien suunnittelijoiden yhteystietolistoja on syytä olla tarjolla jatkossakin.

Valvonnasta:

Osa asukkaista ei neuvojen arvion mukaan tee vielä mitään, eli jäädään tietoisesti odottamaan tarkastusta tai sanktiota. Asukkaat olivat skeptisiä valvonnan suhteen, mikä laskee kunnostusmotivaatiota. Käsittelyjärjestelmänsä kuntoon laittaneet ovat toivoneet, että kaikkia valvottaisiin tasapuolisuuden vuoksi.

Kunnista on tuotu esille vesihuoltolain liittämismotivaatiin liittyviä haasteita ja tulkintalinjauksia odotellaan yhä.

Kuntien viranomaistoiminta:

Lupahakemuksien määrät olivat hieman lisääntyneet vuoden 2015 jälkeen mutta ei niin paljon kuin olisi odotettu. Valtakunnallista linjausta poikkeuksien myöntämiseen on toivottu. Kunnissa kaivataan yhä myös tulkintaohjeita.

Saneerauksia on tehty ilman toimenpidelupia ja suunnittelua, ja toimenpidelupaprosessi koetaan byrokraattisena, mikä on osaltaan vähentänyt myös kunnostusmotivaatiota.

Viranomaistoiminnassa on ollut omia määräysten tulkintoja ja sooloilua, viranomaisten oma osamisen vaihtelee, ja ympäristötoimen ja rakennusvalvonnan välisiä kommunikointiongelmia esiintyy. Useammalta alueelta annettiin palautetta, että viranomainen kysyy jätevesiasioissa neuvoja neuvontahankkeelta. Järjestelmien tunnistamiseen ja arviointiin tarvitaan koulutusta viranomaisille. Samoin tarvitaan tietoa vanhoista laitteistoista ja käsittelyn riittävyyden arvioinnista.

10 Johtopäätökset

Jätevesineuvontaa toteutettiin eduskunnan edellyttämällä tavalla lainsäädännön siirtymäajan loppuun saakka vuosina 2011–2019. Ympäristöministeriön neuvontaan kohdentama rahoitus oli merkittävä ja toiminnan kokonaisrahoitus organisaatioiden omarahoitus huomioiden oli yhteensä 11,4 milj. €.

Neuvontatoimien arvioinnin perusteella voidaan todeta, että neuvonta saavutti sille asetettuja tavoitteita: kiinteistöjen omistajat saivat neuvonnasta luotettavaa tietoa siitä, onko kiinteistön jätevesien käsittelyä tehostettava vai ei. Jos tehostaminen oli tarpeen, kiinteistön haltijat saivat lyhyen katsauksen nykyisen järjestelmänsä eri tehostamistavoista tai vaihtoehtoisista toteutusratkaisuista, mukaan lukien käytön ja huollon tarpeet, sekä ohjeita, miten tehostamisessa edetään.

Neuvonnan tuloksena arvioitiin paikan päällä yli 45 000 jätevesien käsittelyjärjestelmää. Lisäksi muilla tavoilla neuvontaa sai yli 72 000 henkilöä ja neuvontaa oli tarjolla koko maassa. Määrällisesti mitattuna tulos on vaatimaton suhteutettuna koko haja-asutusalueella oleviin asuntoihin ja mökkeihin, mutta neuvontaa oli tarjolla kaikille sitä haluaville. Neuvontatoiminnan viestintäpanostus mm. lehtien ja muun median kautta on ollut merkittävä.

Neuvontaa toteutettiin asukkaiden arvion mukaan ammattitaitoisesti ja asiallisesti. Neuvonta oli puolueetonta ja laitevalmistajista, materiaalien tuottajista ja muista kaupallisista intresseistä vapaata, kuten eduskunnan ympäristövaliokunta edellytti. Neuvontakäynneillä ei tehty jätevesisuunnitelmia kuten oli linjattu. SYKE vastasi neuvojen kouluttamisesta ja hankkeet vastasivat neuvonnan toteutuksesta. Voidaan todeta, että neuvontaa toteutettiin siten kuin oli edellytetty.

Neuvontatoiminta käynnistettiin edistämään hajajätevesilainsäädännön toimeenpanoa, ja sekä selvitysmies Lauri Tarastin että ympäristövaliokunnan ajatus oli, että luotettavaa ja puolueetonta tietoa tarjoamalla myös toimeenpano edistyy. Neuvonnan keskeinen tavoite olikin edistää hajajätevesisäädösten edellyttämän jätevesien käsittelyn tason toteuttamista kiinteistöillä siirtymäaikana. Neuvonnan toimintaa aikaansaava vaikutus vaikuttaa toistaiseksi vähäiseltä, vaikka asukkaiden kiinnostus kasvoikin ja myös käsittelyjärjestelmiä on kunnostettu. Myöhemmin arvioitavaksi jääkin, edistyvätkö jätevedenkäsittelyn tehostamistoimet vasta valvontaa tehostamalla. Haasteena alalla on se, ettei tehostamismääristä ole mahdollista koota luotettavaa tilastotietoa.

Lähteet

- Ahtiainen, L. 2018. Asiakastytyväisyys- ja vaikuttavuustutkimus valtion rahoittamissa jätevesineuvonnan hankkeissa Varsinais-Suomessa ja Kainuussa 2011 – 2016. Opinnäytetyö. Yrkeshöskolan Novia. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-2018120420056> [viitattu 23.6.2020]
- Eduskunta 2011. Ympäristövaliokunnan mietintö 25.1.2011. YmVM 18/2010 https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/mietinto/Documents/ymvm_18+2010.pdf [viitattu 23.6.2020]
- Hajajätevesiasetus 542/2003. Valtioneuvoston asetus talousjätevesien käsittelystä vesihuoltolaitosten viemäriverkostojen ulkopuolisilla alueilla. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2003/20030542> [viitattu 23.6.2020]
- Hajajätevesiasetus 157/2017 Valtioneuvoston asetus talousjätevesien käsittelystä viemäriverkostojen ulkopuolisilla alueilla. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2017/20170157> [viitattu 23.6.2020]
- Jänes-hanke. 2019. JÄNES 8 – Jätevesineuvontaa Satakunnassa 8 Loppuraportti 01.04.2019 – 31.03.2020 Pyhäjärvi-instituutti ja Satafood Kehittämisyhdistys ry.
- Kallio, J. ja Nurmio, K. (2014) Pientalojen sijaintitarkastelu ympäristönsuojelullisesti herkillä alueilla. Suomen ympäristökeskus. <http://www.ymparisto.fi/download/noname/%7BA58B21A4-EE1F-4516-8922-51C9BFB4DA23%7D/105851> [viitattu 23.6.2020]
- Kallio, J. ja Suikkanen, J. (2019) Muistio haja-asutusalueiden Jätevedenkäsittelyn toimeenpanon alueellisesta tilanteesta 2019 <https://www.ymparisto.fi/download/noname/%7B4B2C6DDE-A31E-4F31-825D-FDFB6D6F0A0F%7D/147799> [viitattu 23.6.2020]
- Kangas, A. (toim.) 2017 Haja-asutuksen jätevedet – Lainsäädäntö ja käytännöt. Ympäristöministeriö. Ympäristöopas <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-11-4740-1>
- Lammila, J. 2019. Lainsäädännön muutosten vaikutukset vesihuoltolaitosten ja -osuuskuntien toimintaedellytyksiin. Vesitalous 6/2019.
- Nagarajan, N., Vanheukelen, M. 1997. Evaluating EU Expenditure Programmes: A Guide, Ex Post and Intermediate Evaluation, XIX/02 – Budgetary overview and evaluation. European Commission.
- Peuraniemi, M. 2011 LINKKI Neuvontatyön vaikuttavuuden arviointi ja parantaminen Loppuraportti. Länsi-Uudenmaan vesi ja ympäristö ry. 229/2012
- Peuraniemi, M., Ståhl, V., Virkkunen, H. 2016 Länsi-Uudenmaan hajajätevesihanke – LINKKI 2016. Länsi-Uudenmaan Vesi ja Ympäristö ry Julkaisu 269/2016 https://www.luvy.fi/wp-content/uploads/269_L%C3%A4nsi-Uudenmaan-hajaj%C3%A4tevesihanke-LINKKI-2015.pdf
- Santala, E. ja Kaloinen, J. 2019. 60 vuotta hajajätevesiä. Vesitalous 5/2019.
- Suomen ympäristökeskus 2010. Jätevesineuvonnan järjestämisen yleissuunnitelma.
- Ståhl, V. 2019 Länsi-Uudenmaan hajajätevesihanke – LINKKI 2019. Länsi-Uudenmaan Vesi ja Ympäristö ry Julkaisu 296/2019 https://www.luvy.fi/wp-content/uploads/296_nettiversio_L%C3%A4nsi-Uudenmaan-hajaj%C3%A4tevesihanke-LINKKI-2019.pdf
- Tarasti, L. 2009. Hajajätevesiselvitys. Ympäristöministeriön raportteja 25/2009. <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10138/41359>
- Velin, T. 2019. JÄSSI-Jätevesihanke Lappeenrannan seudulla. Loppuraportti 2019. Saimaan Vesiensuojeluyhdistys ry.
- Vesihuoltolaki. Laki vesihuoltolain muuttamisesta 681/2014 <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2014/20140681>
- Vesilaki 264/1961. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/1961/19610264> [viitattu 23.6.2020]
- Väestötietojärjestelmä 2019 Väestörekisterikeskus. Rakennus- ja huoneistorekisteri.
- Yle 2014. Ylen aamu-tv, Tänään otsikoissa: Haastattelussa uudet ministerit 29.9.2014. <https://areena.yle.fi/1-2400521> [viitattu 23.6.2020]
- Ympäristönsuojelulaki 86/2000. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2000/20000086> [viitattu 23.6.2020]
- Ympäristönsuojelulaki. Laki ympäristönsuojelulain muuttamisesta 19/2017. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2017/20170019> [viitattu 23.6.2020]

- Ympäristöministeriö 2018. Viestinnän aineistopankki, Jätevesi-grafiikat / Suomi <https://ym.emmi.fi/l/fcSjXqMpVZPj/f/KrcR> [viitattu 23.6.2020]
- Ympäristöministeriö. 2010. Hajajätevesityöryhmän loppuraportti. Ympäristöministeriön raportteja 4/2010. <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10138/41378> [viitattu 23.6.2020]

Liite 1. Vuoden 2019 jätevesineuvonnan yleissuunnitelma

27.9.2018

Haja-asutuksen jätevesineuvonnan järjestäminen vuonna 2019 yleissuunnitelma

1. Tavoitteet

Neuvonnan keskeinen tavoite on edistää hajajätevesisäädösten edellyttämän jätevesien käsittelyn tason toteuttamista kiinteistöillä siirtymäaikana. Valtakunnallinen neuvontatoiminta on taloudellisten resurs-
sien salliessa käynnissä siirtymäajan päättymiseen asti. Haja-asutuksen jätevesihuollon parantaminen ja
kiinteistöjen aktivoiminen jätevesijärjestelmiensä kuntoon saattamiseen edellyttävät huomattavaa lisäpa-
nostusta neuvontaan ja ohjaukseen.

Neuvonnan välillisiä tavoitteita ovat:

- Yleisötilaisuuksia ja muuta yleistä neuvontaa järjestetään, myös sellaisilla alueilla, missä sitä ei
aiemmin ole ollut tarjolla.
- Neuvonnalla tuotetaan hajakiinteistöjen omistajille ja haltijoille luotettava tieto siitä, onko kiinteistön
jätevesien käsittelyä tehostettava vai ei.
- Tehostamistoimenpiteitä tarvitseville kiinteistöille annetaan ennakoarvio vaihtoehtoisista ratkaisu-
ja toteutustavoista sekä tietoa kunnan toimenpidelupamenettelystä.
- Aukkaat saadaa neuvonnan avulla kiinnostumaan ja aktivoitumaan jätevesiensä vaikutuksista ja
järjestelmiensä kuntoon saattamisesta virheinvestointeja välttäm.
- Koulutusaineisto neuvonjen kouluttamista varten on päivitetty sekä yleisesti saatavissa ja käytettä-
vissä.

Tässä yleissuunnitelmassa tarkastellaan neuvonnan organisointia, yleisiä periaatteita, eri tahonjen rooleja
ja tehtäviä, sekä neuvonjen kouluttautumista ja koulutusohjelmaa 2019.

2. Tuettavan neuvonnan pääperiaatteet

Neuvontatyön järjestämisessä ja neuvonnassa otetaan huomioon seuraavaa:

Neuvonnan yleisperiaatteet

- Neuvonnan tulee olla puolueetonta sekä laitevalmistajista, materiaalien tuottajista ja muista kaupalli-
sista intresseistä riippumatonta.
- Neuvonnan tulee kohdistua kiinteistön haltijoihin (omistajiin/asukkaisiin) ja perustua vapaaehtoisuu-
teen kiinteistön haltijan taholta.
- Tuettavaan neuvontatyöhön voi sisältyä: ohjaava neuvonta ja neuvonnan markkinointi, informatiivi-
nen yleisneuvonta yleisötilaisuuksissa, asiakaskohtainen yleisneuvonta (esim. puhelimitse, nettiky-
selyihin vastaamalla) sekä kohdekohtainen neuvonta kiinteistöllä käynnin yhteydessä ja muu tätä tu-
keva toiminta.
- Tuettua kiinteistökohtaista neuvontaa voidaan antaa sekä vakituisesti asutuille kiinteistöille että
loma- ja vapaa-ajankiinteistöille. Neuvonnan painopiste on vakituisen asutuksen kiinteistöissä.
- Uudisrakennushankkeisiin liittyvää kohdekohtaista kiinteistökäynnillä tapahtuvaa neuvontaa ei tueta.
- Jätevesijärjestelmän suunnittelua ei katsota tuettavaksi neuvonnaksi.

- Kiinteistökohtaisen neuvonnan tuloksena tuotetaan yleistä yhteenvetotietoa sekä alueellisella että kuntakohtaisella tasolla. Neuvontatyöstä ja -hankkeista saaduista tuloksista esitetään yhteenvetoja ainakin vaatimusten täyttymisestä, tehostamis- ja korjaustoimenpidesuosituksista ja erilaisten jätevesien käsittelyjärjestelmien yleisyydestä siten kuin koulutusohjelmassa tarkemmin selvitetään.
- Kiinteistökohtaisen tiedon luovutus kunnalle edellyttää aina kiinteistön omistajien lupaa.
- Neuvontaa järjestetään koko maassa ja yleisneuvontaa on tarkoitus järjestää mahdollisimman kattavasti resurssien puitteissa. Kiinteistökohtainen neuvontakäynti ei ole asukkaiden subjektiivinen oikeus. Neuvontatyön organisoimisessa ja toteutuksessa tulee huomioida sen järjestämisen järkevyys, kuten mm. käytettävissä olevat resurssit, matkustuksen tehokkuus ja ympäristönsuojelulliset tekijät.
- Neuvonnan avustusta on mahdollista hakea myös valtakunnalliseen hankkeeseen.
- Neuvontatoimet tulee toteuttaa 31.10.2019 mennessä.

Neuvonnalla tavoiteltavat keskeiset tulokset

- Neuvontaorganisaatioiden yleisellä, alueellisella ja paikallisella hajajätevesiin liittyvällä tiedotuksella lisätään kansalaisten ja kiinteistönomistajien luottavaisuutta ja aktiivisuutta ryhtyä tarvittaviin toimenpiteisiin jätevesien käsittelyn osalta.
- Yksittäinen kiinteistön haltija ja omistaja saa halutessaan luotettavan tiedon siitä, onko jätevesijärjestelmän tehostaminen tarpeen tai onko kiinteistö mahdollista lähivuosina liittää yhteisviemäröinnin piiriin.
- Kiinteistön haltija saa tietoa kiinteistökohtaisen jätevesijärjestelmänsä käyttö- ja huoltotoimenpiteistä.

Lisäksi kiinteistökohtaisen neuvonnan tavoitteita ovat:

- Kiinteistön haltija saa neuvontaorganisaatiolta selkeän nykytila-arvion ja ehdotuksen toimista, jätevesiasioiden kuntoon saattamiseksi. Nykytila-arviossa käytetään neliportaista arviointiasteikkoa jätevesijärjestelmästä:
 - Järjestelmä kunnossa
 - Järjestelmä vaatii seurantaa ja/tai varauduttava kunnostus- tai korjaustoimiin ja/tai järjestelmä vaatii pieniä toimenpiteitä heti
 - Järjestelmä ei täytä vaatimuksia, tehostustoimet välttämättömiä
 - Vesimäärä vähäinen, järjestelmä kunnossa
- Jos tehostaminen on tarpeen, kiinteistön haltija saa lyhyen katsauksen nykyisen järjestelmänsä eri tehostamistavoista tai vaihtoehtoisista toteutusratkaisuista, ml. käytön ja huollon tarpeet, sekä ohjeita, miten tehostamisessa edetään.
- Kiinteistön haltija saa listauksen tarpeellisista yhteystiedoista, kuten mm. kunnan rakennusvalvonta (toimenpidelupa-asiat) sekä alueella toimivista puolueettomista suunnittelijoista.
- Neuvoja antaa kiinteistön haltijalle neuvonnan tulokset tiiviissä kirjallisessa muodossa (ei kuitenkaan sisällöltään esimerkiksi rakennus- tai toimenpidelupahakemuksessa tarvittavan suunnitelman tasoisena).
- Kiinteistökohtaisen neuvonnan tuloksena kiinteistön haltijalla on asiakirja, jota hän voi hyödyntää asioissaan jätevesiin liittyen kunnan viranomaisen, suunnittelijan ja laitemyyjän kanssa.

Neuvontaa toteuttavalta organisaatiolta edellytettävät ominaisuudet

- Organisaation tulee olla riippumaton laitevalmistajista, materiaalitoimittajista sekä tukku- ja vähittäismyyntiä harjoittavista toimijoista.
- Organisaation toiminnan tulee olla itsenäistä suhteessa kunnan viranomaistoimintaan.
- Organisaation tulee olla käytössään kokemusta henkilötasolle ulottuvasta neuvontatoiminnasta.

- Organisaation tulee pystyä hoitamaan tehtävän edellyttämä yleinen hallinnointirooli sekä avustuksen hakemisen että sen käytön ja toiminnan seurannan sekä taloudenpidon kannalta. Organisaation tulee järjestää neuvonnasta tiedottamista varten internet-sivut, joihin myös valtakunnalliset hankkeet voivat viitata.

Vaatimukset neuvontaa suorittaville henkilöille

- Kaikki neuvojat ja neuvonnan vastuhenkilö opiskelevat tehtäviään vastaavat koulutusohjelman 2019 osat organisaation ohjauksessa, elleivät he ole osallistuneet SYKEN järjestämään neuvojakoulutukseen aiemmin. Neuvojat soveltavat koulutuksessa esitettyjä periaatteita neuvontatyössään.
- Kiinteistökohtaista neuvontaa suorittavalla neuvojalla on riittävä alan osaaminen (esim. kiinteistökohtaisen jätevesijärjestelmän suunnittelijan, vastaavan työnjohtajan pätevyys tai vastaava osaaminen, tai soveltuva ympäristöalan korkeakoulututkinto tai opiskelija jolla on vastaavat opinnot), edellytykset toimia kiinteistöllä sekä mielellään aiempaa kokemusta neuvontatyöstä.
- Kiinteistökäyntejä tekevät neuvojat ilmoittavat toiminnastaan toiminta-alueensa kunnan tai kuntien ympäristö- ja rakennusvalvontaan ja sopivat heidän kanssaan neuvonta-alueista ja kunnan alueella noudatettavista menettelytavoista.

Koulutusohjelma 2019

SYKE on valmistellut yhteistyössä neuvontaa suorittaneiden tahojen kanssa jätevesineuvojille tarkoitetun koulutusohjelman 2019. Ohjelmaan sisältyy koulutusaineisto, jonka hyvä tunteminen on edellytys neuvontatyölle. Koulutusaineiston tuottamisessa on pyritty hyödyntämään kokemuksia aikaisemmasta neuvontatyöstä, laadittuja oppaita, ohjeita ja tutkimusraportteja. Koulutusaineisto on saatavilla ja hyödynnettävissä osoitteessa: www.ymparisto.fi/hajajatevesi > Syventävää tietoa > Neuvontajärjestöjen materiaali.

Järjestöt vastaavat itse koulutus- ja opiskelumenetelmistä. Koulutuksen järjestämisen tai siihen osallistumisen kustannuksista vastaavat avustusta saaneet järjestöt.

3. Valtakunnalliset hankkeet

Valtakunnallisiin hankkeisiin voidaan myöntää tukea vuonna 2019. Tuettavan hankkeen tavoitteena on jakaa puolueetonta tietoa jätevesien käsittelystä ja käsittelyn tehostamisesta, sekä ohjata asukkaita paikallisen neuvonnan piiriin ja toimenpiteisiin. Valtakunnallisen hankkeen tavoitteena on edistää mahdollisimman vaikuttavasti haja-asutuksen jätevesisäännösten toimeenpanoa ja tukea paikallisten jätevesineuvontahankkeiden työtä.

4. Eri toimijoiden roolit ja tehtävät vuoden 2019 neuvontatyössä

Neuvontatyön järjestämisessä pyritään siihen, että se ei muodostu hallinnollisesti raskaaksi, ja organisoinnissa otetaan huomioon eri tahojen käytännön osallistumis- ja toteutusmahdollisuudet.

Ympäristöministeriö (YM) kuuluttaa neuvonta-avustuksista yleisesti ja ilmoittaa elinkeino- liikenne- ja ympäristökeskusten (ELY-keskukset) kuuluttavan alueillaan avustukset haettaviksi. Ympäristöministeriö jakaa ELY-keskuksille avustuskiintiöt. Ympäristöministeriö päättää valtakunnallisiin hankkeisiin kohdennettavan rahoituksen suuruudesta.

Suomen ympäristökeskus (SYKE) vastaa neuvonnan tulosten vuosittaisesta yhteenvedosta. SYKE vastaa neuvonnan yhdenmukaisen koulutusohjelman 2019 suunnittelusta, neuvontatoimea palvelevan

aineiston pitämisestä ajan tasalla ja pitää hajajätevesisivuilla kaikkien saatavilla olevaa ajantasaista listaa neuvontajärjestöistä. SYKE järjestää jätevesineuvojen yhteisen koulutustilaisuuden, mikäli avustusta saavat järjestöt katsovat sen erillisen kyselyn perusteella tarpeelliseksi. SYKE tukee paikallisia ja valtakunnallisia hankkeita mm. tiedottamalla hankkeita ajankohtaisista asioista ja auttaa tarvittaessa yhteydenpidon ja viestinnän koordinoinnissa.

Elinkeino- liikenne- ja ympäristökeskukset tiedottavat ja vastaavat avustusten hakuun liittyviin kysymyksiin. ELY-keskukset vastaavat avustushakemusten käsittelystä ja arvioinnista, sekä laativat yhteenvedon avustuskelpoisista hankkeista ympäristöministeriölle. ELY-keskukset myöntävät avustukset ympäristöministeriöltä saamiensa määrärahaikiintöiden puitteissa, sekä vastaavat valtionavun käytön valvonnasta. ELY-keskukset sopivat kuntien kanssa alueellansa tehtävästä neuvonnasta. Neuvontaa antavan organisaation tulee laatia ja toimittaa ennen neuvonnan aloittamista ELY-keskukselle ja neuvontaluon kunnille suunnitelma, jossa esitetään miten ja mille alueille neuvontaa tullaan kohdentamaan. ELY-keskukset nimeävät hakemuksia käsittelevän vastuuhenkilön.

Kunnat ovat haja-asutuksen jätevesihuollon valvontaviranomaisia. Ne neuvovat ja opastavat kiinteistöjen omistajia jätevesien käsittelyssä sekä tarvittaessa ohjaavat asukkaita asiantuntevan neuvonnan piiriin.

Organisaatiot, jotka saavat haja-asutuksen jätevesihuollon neuvontaan valtionapua, vastaavat neuvonnan hallinnoinnista ja järjestämisestä. Tätä varten ne nimeävät vastuuhenkilön, joka vastaa avustuksen käytöstä, koordinoi neuvontaa yhteistyössä kunnan ympäristönsuojelu- ja rakennusvalvontaviranomaisten kanssa ja vastaa siitä, että neuvojat tuntevat kuntien määräykset.

Organisaatiot vastaavat neuvojiensa kouluttautumisesta SYKEN laatiman koulutusohjelman 2019 mukaisesti. Avustettavien organisaatioiden toiminnalta edellytetään, että pääosa niiden toiminnan rahoituksesta on muuta kuin valtion avustusta. Avustusta myönnetään niiden neuvontatyöstä aiheutuvien kulojen kattamiseksi, joita ei voida kattaa järjestön muulla rahoituksella. Tarvittaessa järjestö voi hankkia neuvontaan muutakin riippumatonta rahoitusta. Organisaatio huolehtii korvauksen maksamisesta neuvonjille.

Organisaatiot vastaavat neuvontatyön asianmukaisesta toteuttamisesta. Avustettavan neuvontatyön tulee täyttää avustuksen myöntämiselle asetetut ehdot ja neuvonnan tulee perustua neuvojen koulutuksen mukaisiin periaatteisiin ja menettelytapoihin.

Jätevesineuvojat vastaavat alan koulutettuina asiantuntijoina neuvontatyöstään.

Neuvonta ei sido valtion eivätkä kunnan viranomaisia silloinkaan, kun neuvontaa on avustettu.

5. Avustushakemusten käsittely

Avustuksen hakeminen

Avustushakemus tehdään erilliselle hakulomakkeelle, johon liitetään neuvontatyön hankesuunnitelma. Avustushakemuksesta tulee käydä ilmi hankkeen kokonaiskustannukset ja haettavan avustuksen kokonaismäärä. Hakulomakkeessa pyydettyjen tietojen lisäksi liitteenä olevassa hankesuunnitelmassa esitetään hakemuksen arviointiin vaikuttavat seikat.

Hankesuunnitelman tulee sisältää ainakin arvio avustettavan toiminnan edellyttämästä työmäärästä ja sen vaikuttavuudesta eriteltyinä eri toimintamuotoihin (esimerkiksi palveltavien asukkaiden määrä, tapahtumakerrat, yhteydenottojen määrä, kiinteistökohtaisten neuvontakäyntien määrä, sekä kuvaus

arvioidusta palvelun vaikuttavuudesta) ja suunnitelma neuvojen koulutussuunnitelman 2019 mukaisen koulutuksen järjestämisestä tai siihen osallistumisesta. Järjestön tavanomaisen toiminnan kustannukset voidaan sisällyttää neuvonnan omakustannusosuuteen siltä osin kun toimintaa tarvitaan hajajätevesineuvonnan järjestämiseksi.

Järjestö tai useampi järjestö yhdessä voi hakea avustusta joko neuvontakokonaisuuden järjestämiseen, tai neuvonnan yksittäisiin osatehtäviin. Edellytyksenä on, että henkilöt osallistuvat neuvontatehtävänsä edellyttämään koulutusohjelman 2019 mukaiseen koulutukseen.

Avustusrahoitusta voi hakea yleisneuvontaan ja sen erilaisiin neuvontatoimiin, kiinteistökohtaiseen neuvontaan tai näiden erilaisiin yhdistelmiin. Haettavan avustuksen käyttökohteet eritellään avustushakemuksessa.

Valtakunnallisen hankkeen hakemukset osoitetaan Uudenmaan ELY-keskukselle. Uudenmaan ELY-keskus tekee hankkeita koskevat päätökset kuullen ympäristöministeriötä.

Avustushakemusten arviointi

ELY-keskukset arvioivat niille toimitetut hakemukset yhteisen arviointikehikon mukaisesti. Arvioinnissa otetaan huomioon eri tekijät seuraavasti:

- vastaavuus hakemuspöytäkirjan mukaisiin tavoitteisiin, työn organisointi ja resursointi, sekä esitetyn neuvonnan käyttö- ja kehityskelpoisuus, painoarvolla 40 %.
- hakijan käytettävissä olevan henkilökunnan koulutus ja työkokemus, hakijan aihealueen tuntemus, hakijan nykyinen toiminta (laajuus ja laatu) suhteessa neuvontatyöhön sen riskeihin, kokemukset henkilötasolla ulottuvasta neuvonnasta ja motivoinnista, painoarvolla 40 %
- haetun avustukset käytön taloudellinen tehokkuus, painoarvolla 20 %

Arvioinnissa kiinnitetään huomiota myös siihen, onko neuvojen koulutus suunniteltu toteutettavan koulutusohjelman 2019 mukaisessa laajuudessa. Mikäli hakemus kohdistuu vain yksittäisiin osatehtäviin, arviointikriteereitä käytetään soveltuvin osin.

Avustusmäärärahan käytön hallinnointi

Avustus myönnetään valtion talousarvion ympäristönsuojelun edistämisen määrärahoista (momentti 35.10.61). Avustusmäärärahan käytön hallinnoinnissa noudatetaan valtionavustuslain (688/2001) säännöksiä ja tässä yleissuunnitelmassa esitettyjä periaatteita. Ympäristöministeriö kuuluttaa avustukset haettavaksi. ELY-keskukset myöntävät avustukset ja valvovat avustuksen käyttöä.

Hankkeiden raportointi ja avustusten maksatus toteutetaan ELY-keskusten tekemien avustuspäätösten mukaisesti. Raportointi tehdään koulutusohjeistuksen mukaan ja tulokset esitetään kalenterivuositain yhdenmukaisella pohjalla. Hankkeen raportointi tulee valmistua 31.12.2019 mennessä, ellei ELY-keskuksen kanssa toisin sovita.

6. Toiminnan seuranta ja yleissuunnitelman päivitys

Toiminnan seuranta

Neuvonnan onnistumisen ja tavoitteiden toteutumisen seuraamiseksi järjestöt raportoivat ELY-keskuksille avustuspäätösten mukaisesti. Loppuraportit toimitetaan ELY-keskusten lisäksi myös SYKELLE. Hankkeet toimittavat kiinteistökohtaisen datan SYKELLE.

Yleissuunnitelman päivittäminen

Tämä päivitetty yleissuunnitelma korvaa 4.10.2017 laaditun yleissuunnitelman. Tämä yleissuunnitelma on saatavissa osoitteesta www.ymparisto.fi/hajajatevesi > Syventävää tietoa > Neuvontajärjestöjen materiaali.

Liite 2. Vuoden 2019 jätevesineuvonnan koulutusohjelma

10.10.2018

Haja-asutuksen jätevesineuvonnan järjestämisen koulutusohjelma 2019

A) Yleistä

Tausta

Valtion avustukset jaetaan valtakunnallisen jätevesineuvonnan toteuttamiseksi vuodelle 2019. Neuvonnassa noudatetaan SYKEN laatimassa yleissuunnitelmassa 2019 esitettyjä periaatteita. Oletettavasti mukana tulee olemaan neuvojia, jotka ovat kouluttautuneet aiemmin, mutta myös uusia henkilöitä. Avustusta saavat järjestöt vastaavat siitä, että nämä uudet neuvijat koulutetaan tässä esitetyn mukaisesti. Lisäksi aiemmin kouluttautuneet jätevesineuvojat tarvitsevat alueellisen opinto-osuuden siirtyessään toimimaan uudelle alueelle.

Koulutuksen tavoitteena on taata yhdenmukaisen ja oikean tiedon saatavuus sekä korkea taso neuvonnassa valtakunnallisesti. Neuvonnassa noudatetaan puolueettomuutta, sen tulee perustua tietoon ja neuvojien tulee toimia teknologianeutraalisti erilaisten ratkaisuvaihtojen tarkastelussa.

Koulutus on jaettu kolmeen osaan:

Osa 1: Valtakunnallisesti yhdenmukainen osuus

Osa 2: Alueellinen osuus

Osa 3: Kiinteistökohtaisen neuvonnan harjoittelu

Lisäksi tähän koulutusohjelmaan on koottu mallipohjia neuvontahankkeen raportointia varten.

Kohderyhmä

Koulutus on kohdennettu jätevesineuvojille ja neuvontaa organisoivan järjestön vastuuhenkilöille. Osat 1 ja 2 on tarkoitettu pelkkää yleisneuvontaa tekeville neuvojille. Kiinteistökohtaista neuvontaa tekevät tarvitsevat osia 1, 2 ja 3.

Opiskelumenetelmät

Opiskelu organisoidaan pääosin avustusta saavan järjestön toimesta. Kouluttajana voi olla järjestön vastuuhenkilö, jos hänellä on riittävä osaaminen ja tausta haja-asutusalueiden jätevedenkäsittelyyn liittyvistä asioista. Kouluttajaksi voidaan myös hankkia ostopalveluna riittävän pätevyyden omaava henkilö.

Osan 1 opiskelu voidaan toteuttaa myös kaksipäiväisenä ympäristöhallinnon koulutustilaisuutena keväällä 2019, johon voisi osallistua Helsingissä tai etäyhteyden avulla.

Edellytettävä osaamisen taso

Jätevesineuvojilta edellytetään, että he osaavat vastata heille esitettyihin kysymyksiin koskien kiinteistökohtaiseen jätevedenkäsittelyyn liittyvää lainsäädäntöä, puhdistusmenetelmiä sekä käsittelyjärjestelmien riittävyttä ja soveltuvuutta kohdekiinteistölle. Valmiiden vastausten opettelu ei riitä, sillä syy-seuraussuhteita täytyy ymmärtää ja asioita pystyä perustelemaan. Jäteveden käsittelyn tehostamisen tavoitteena on ehkäistä ympäristön pilaantumista, vesistöjen rehevöitymistä ja terveyshaittoja, joten näiden taustojen ymmärtäminen on tärkeää. Jätevesiä ei puhdisteta lainsäädännön vaan ympäristön takia. Mikäli yksittäisen toimijan rooli neuvontahankkeessa on lähinnä mielenkiinnon herättäminen ja motivointi, riittää neuvojille tieteellisesti kevyempi taustaosaaminen. Tällöin neuvojan roolina on herättää kiinnostusta ja

innostusta asioiden kuntoon saattamiseksi ja ohjata asukkaita joko kiinteistökohtaisen neuvojan tai suunnittelijan asiakkaaksi.

Valtakunnallisten linjausten lisäksi neuvojien tulee tuntee toiminta-alueensa kuntien määräykset riittävän hyvin pystyäkseen antamaan ajan tasalla olevaa tietoa mm. viemäröintisuunnitelmista ja mahdollisista alueellisista jätevedenkäsittelyvaatimuksista. Hyvä alueellinen tuntemus on erityisen tärkeää tehtäessä kiinteistökohtaista neuvontaa.

Kiinteistökohtaisen neuvojan tulee osata ottaa kantaa siihen, onko olemassa oleva jätevedenkäsittelyjärjestelmä riittävä vai ei, sekä ehdottaa tarvittaessa erilaisia mahdollisia vaihtoehtoja jätevesiasioiden asianmukaiseksi hoitamiseksi ja tarvittavien kunnostustoimien toteuttamiseksi. Vaikka suunnitteluosaaminen on eduksi, neuvojan ei täydy hallita jätevesijärjestelmän teknistä suunnittelua. Suunnitelmia ei tehdä neuvontakäynnillä vaan korjaus- ja tehostamistoimien toteuttamiseksi kiinteistön omistaja ohjataan käyttämään asiantuntevia suunnittelijoita ja rakentajia.

Neuvontakäynnillä ei myöskään oteta maaperänäytteitä tai tehdä muita tarkempia tutkimuksia. Kiinteistökohtaisen neuvonnan harjoittelu on tärkeää myös asiakkaan kohtaamisen kannalta, mikäli neuvonnasta ei ole ennestään kokemusta.

Aihesisällöt ja materiaali

Tarkoituksena on, että neuvojat osaavat myöhemmin kuvatut aihesisällöt neuvojan työssä tarvittavassa laajuudessa (edellytettävä osaamisen taso).

Koulutusmateriaalia on saatavilla netissä (www.ymparisto.fi/hajajatevesi > Syventävää tietoa > Neuvontajärjestöjen materiaali). Osan 2 aineistot ovat saatavissa asianomaiselta kunnalta. Useimpia osan 3 esitteitä on saatavilla myös painettuina.

B) Opiskelun sisältö

1. Osa

Valtakunnallisesti yhdenmukainen osuus - lainsäädäntö, kiinteistökohtaisen jätevedenpuhdistuksen tekniset vaihtoehdot ja niiden riittävyyden arviointi

Aihesisältö:

- Kiinteistökohtaiseen vesihuoltoon liittyvä lainsäädäntö
- Toimivaltainen viranomainen, harkinnanvaraiset päätökset ja harkinnan kriteerit
 - etäisyys
 - kohtuullisuus
 - huomattava vähäisyys
- Pohjaveden muodostuminen ja suojele, kaivot
- Pohjavesialueen määrittäminen
- Jätevesien määrä, laatu ja kuormituksen vähentäminen
- Jätevesiviemärin oikeat käyttötavat
- Vesikäymälän vaihtoehdot ja kaksoisviemäröinti sekä niiden soveltuvuus haja- ja loma-asutuksessa
- Saostussäiliöt ja niiden kunto
- Jäteveden maaperäkäsittely haja-asutusalueilla
- Laitepuhdistamot
- Yleisimpien jäteveden käsittelyjärjestelmien tunnistaminen sekä järjestelmän toimivuuden arviointi kiinteistökäynnillä
- Loma-asuntojen ratkaisut
- Asumisjätevesien käsittely kotieläintilalla

- Yleistietoa liittymisvelvollisuudesta vesihuoltolaitoksen viemäriin
- Yleistietoa vesiosuuskunnista ja niiden perustamisesta
- Neuvonnasta tiedotus, yleisötilaisuuksien järjestäminen
- Työturvallisuus kiinteistökohtaisilla neuvontakäynneillä
- Hyväksi havaittuja tapoja toteuttaa jätevesineuvontaa

2. Osa

Alueellinen osuus

Neuvontajärjestö voi käsitellä alueellista osaa esim. neuvonnan kohdekunnan ympäristönsuojelu- ja rakennusvalvontaviranomaisten kanssa järjestettävässä tilaisuudessa. Samalla on hyvä sopia muista neuvonnan toteuttamiseen liittyvistä seikoista, kuten työnjaosta, keskinäisestä tiedon välityksestä, neuvonnan mainonnasta ja tiedotuksesta sekä yhteydenpidosta neuvontahankkeen aikana. Tarvittavan kuntakohtaisen materiaalin järjestö hankkii neuvonnan käynnistyessä kultakin neuvonnan kohdekunnalta.

Aihesisältö:

- Alueelliset, haja-asutusalueita palvelevat viemäröintisuunnitelmat
- Kuntien vesihuollon kehittämissuunnitelmat
- Kuntien ympäristönsuojelumääräykset
- Kuntien rakennusjärjestykset
- Kuntien jätehuoltomääräykset
- Kuntien terveydensuojelumääräykset
- Muut linjaukset ja toimintatavat (etäisyydet, kohtuullisuudet, vähäisyydet)
- Alueellisia erityispiirteitä, esim. suojelualueet, pohjavesialueet
- Kiinteistökohtaisen neuvonnan alueellinen kohdentaminen
- Tutustutaan alueen muiden palveluiden saatavuuteen (mm suunnittelijat sekä talous- ja jäteveden analyysijä tekivät yritykset)

3. Osa

Kiinteistökohtaisen neuvonnan harjoittelu

Aihesisältö:

- Valonian tekemä neuvontavideo, joka katsotaan yhdessä
- Kenttäkäynti kolmeen kohteeseen jossa on kiinteistökohtainen jätevedenkäsittelyjärjestelmä.
- Neuvontatilanteiden harjoittelu SYKEN tekemän ohjeistuksen mukaan. Neuvontaorganisaation kokeen neumat neuvojat tai ulkopuoliset kouluttajat vetävät ja opastavat neuvontaan siten, että jokainen neuvoja saa harjoitella neuvojana ja asiakkaana olemista, sekä neuvontakaavakkeen täyttämistä.
- Mentorointi: Suositellaan, että muutamilla ensimmäisillä kiinteistökäynneillä uuden neuvojan tukena olisi jätevesineuvontaa aiemmin tehnyt henkilö.
- Kiinteistökäynnillä jaettava materiaali tulee tuntea hyvin etukäteen.

C) Neuvonnan raportointi

Seuraavat ohjeet ja –mallit on tehty hyödynnettäväksi avustuksen edellyttämässä hankkeen hallinnoinnissa ja raportoinnissa:

- Kiinteistökohtaisen neuvonnan yhteydessä kerättävät tiedot
- Neuvontahankkeen raportoinnin sisällysluettelo

Liite 3: Neuvontahankkeiden julkaisemia videoita ja esitteitä

Neuvontahankkeiden julkaisemia videoita:

- Kiinteistökohtaisen jätevedenkäsittelyn hyvät käytännöt, Kokemäenjoen vesistön vesiensuojeluyhdistys ry
<https://www.youtube.com/watch?v=-cVvGzPRCQ>, viitattu 23.6.2020
- Videot lähes vedettömistä käymäläjärjestelmistä, Vantaanjoen ja Helsingin seudun vesiensuojeluyhdistys ry
Osa 1. Miksi pesu- ja käymälävedet kannattaa erotella?
Osa 2. Sähkötön, mekaaninen, vähävetinen käymäläratkaisu.
Osa 3. Alipainekäymälä.
Osa 4. Suurisäiliöinen kompostikäymälä.
<http://www.vhvsy.fi/sivut/Haja-asutuksen-jatevedet>, viitattu 23.6.2020
- Video erillisviemäröinnin eduista, Vantaanjoen ja Helsingin seudun vesiensuojeluyhdistys ry
<https://vimeo.com/209424641>, viitattu 23.6.2020
- Omakotitalon vesivessan vaihto kuivakäymäläksi, Käymäläseura Huussi ry
<https://www.youtube.com/watch?v=sU7HHDDBASo>, viitattu 23.6.2020
- Kompostoiva kuivakäymälä uudisrakennukseen, Käymäläseura Huussi ry
<https://www.youtube.com/watch?v=kQkfwPNtAl8>, viitattu 23.6.2020

Neuvontahankkeiden julkaisemia esitteitä:

- Jätevesiopas, Suomen Vesiensuojeluyhdistysten Liitto ry
https://vesiensuojelu.fi/jatevesi/wp-content/uploads/2015/03/SVYL_Flesite_2017_intra.pdf, viitattu 23.6.2020
- Kesämökin Jätevesiopas, JÄSSI-jätevesihanke
https://vesiensuojelu.fi/jatevesi/wp-content/uploads/2015/03/mokkiopas_2017_intra.pdf, viitattu 23.6.2020
- Kiinteistökohtainen Jätevedenkäsittely – Suunnittelusta käyttöön, Kokemäenjoen vesistön vesiensuojeluyhdistys ry
<https://kvvy.fi/yhdistys/jatevesi/jatevesijulkaisut/>, viitattu 23.6.2020
- Kesämökin pesuvedet ja kuivakäymälät, Kokemäenjoen vesistön vesiensuojeluyhdistys ry
<https://kvvy.fi/yhdistys/jatevesi/jatevesijulkaisut/>, viitattu 23.6.2020
- Kiinteistökohtainen Jätevedenkäsittely, Kokemäenjoen vesistön vesiensuojeluyhdistys ry
<https://kvvy.fi/yhdistys/jatevesi/jatevesijulkaisut/>, viitattu 23.6.2020
- Sisäkuivakäymälän ABC -sarja, Käymäläseura Huussi ry
Hankinta
Laitemallit
Käymälätuotokset kiertoon
<http://www.huussi.net/materiaalia/sisakuivakaymalan-hankinta/>, viitattu 23.6.2020
- Jätevesijärjestelmän omaseurantaopas (sähköinen), taskuopas/huoltopäiväkirja (painettu), VALONIA
<https://www.doria.fi/handle/10024/170858>, viitattu 23.6.2020

Liite 4: Vaikuttavuuskyselyn kyselylomake

Kuva: Johanna Kallio

Kysely
Haja-asutus-
alueiden
jätevesi-
neuvonnasta

Ympäristöministeriö
Miljöministeriet
Ministry of the Environment

S Y K E Suomen ympäristökeskus

JÄTEVESINEUVONTAA TOTEUTTANEISTA JÄRJESTÖISTÄ JA HENKILÖISTÄ

Eduskunta edellytti vuonna 2011, että asukkaille suunnattua jätevesineuvontaa tulee olla laajalti saatavilla. Ympäristöministeriön rahoituksella erilaiset järjestöt, yhdistykset ja toimijat ovat toteuttaneet jätevesineuvontaa, myös kiinteistökäynteinä. Jätevesineuvojat ovat olleet ympäristöalan ammattilaisia ja opiskelijoita. Jätevesineuvojien valmentamisesta neuvontaan on vastannut Suomen ympäristökeskus.

1. Minä vuonna jätevesineuvonta kiinteistöllänne tapahtui?

Vuosi: _ _ _ _

2. Kuinka kauan neuvontakäynti suurin piirtein kesti?

☐ alle 30 min ☐ 30-60 min ☐ 1-2 tuntia ☐ yli kaksi tuntia

3. Palattiinko neuvontakäynnin asioihin puhelimitse jälkikäteen?

☐ Kyllä ☐ Ei ☐ En muista

4. Miten päädyit vastaanottamaan neuvontaa?

☐ Käyntiä ehdotettiin kirjeellä ☐ Käyntiä ehdotettiin muulla tavalla ☐ Tilasin itse neuvontakäynnin
☐ Muu, mikä? _____

5. Miten sait tietää, että alueella on tarjolla jätevesineuvontaa?

☐ Minulle postitetulla kirjeellä ☐ Sanomalehdestä ☐ Netistä
☐ Postitse tulleesta ☐ Radiosta ☐ Kuulin kerrottavan
mainoksesta
☐ Näin mainoksen (seinällä) ☐ Tapasin jätevesineuvoja
(tapahtumassa)
☐ Muuta kautta, mikä? _____

6. Oliko jätevesineuvontaa antanut yhdistys tai yritys sinulle tuttu entuudestaan?

☐ Kyllä ☐ Ei

7. Jätevesineuvojan sukupuoli?

☐ nainen ☐ mies ☐ en osaa sanoa
☐ usea neuvontahenkilö

8. Minkä ikäinen jätevesineuvoja arviosi mukaan oli?

☐ 18-30 ☐ 31-40 ☐ 41-50 ☐ 51-60 ☐ yli 61
☐ usea neuvontahenkilö

9. Missä määrin olet samaa tai eri mieltä seuraavien väittämien kanssa?

Yksi rasti kullekin riville.

	Täysin samaa mieltä	Osittain samaa mieltä	En samaa enkä eri mieltä	Osittain eri mieltä	Täysin eri mieltä
a) Minulla oli hyvä näkemys jätevesien käsittelyjärjestelmäni riittävydestä jo <u>ennen</u> neuvontakäyntiä.	☐	☐	☐	☐	☐
b) Suhtauduin myönteisesti jätevesineuvontaan <u>ennen</u> neuvontakäyntiä.	☐	☐	☐	☐	☐
c) Minulla oli tiedossa lainsäädännön edellytykset jätevesien käsittelylle jo <u>ennen</u> neuvontakäyntiä.	☐	☐	☐	☐	☐

JÄTEVESINEUVONNAN KOHDEKIINTEISTÖSTÄ

Jätevesineuvontaa on ollut tarjolla jokaisessa maakunnassa. Pääpaino on ollut pohjavesialueilla ja ranta-alueilla olevissa kiinteistöissä. Sekä vakituisten asuntojen että mökkien asukkaille on tarjottu neuvontaa. Jätevesiselvitys on kirjallinen dokumentti, jossa kuvaillaan olemassa oleva jätevesijärjestelmä. Jätevesiselvitystä säilytetään kiinteistöllä ja sen laatiminen on kiinteistön omistajan vastuulla.

10. Neuvonnan kohteena ollut kiinteistö on:

- ☐ Vakituinen asunto ☐ Vapaa-ajan asunto

11. Missä kunnassa neuvonnan kohteena oleva kiinteistö sijaitsee?

Kunta: _____

12. Kiinteistön jätevesiselvitys oli tehty ennen jätevesineuvojan käyntiä:

- ☐ Kyllä ☐ Ei ☐ en osaa sanoa

13. Kuinka monta jäteveden käsittelyjärjestelmää kiinteistöllä on (neuvonnan kohteena)?

- ☐ Vain yksi käsittelyjärjestelmä ☐ Useampi käsittelyjärjestelmä ☐ En osaa sanoa

14. Onko kiinteistöllä oma talousvesikaivo?

- ☐ Kyllä ☐ Ei ☐ Yhteinen kaivo naapurin kanssa

15. Sijaitseeko tämän kiinteistön jätevettä tuottava rakennus tai sen jätevesijärjestelmä pohjavesialueella?

- ☐ Kyllä ☐ Ei ☐ En osaa sanoa

☐ Useita rakennuksia tai jätevesien käsittelyjärjestelmiä

16. Sijaitseeko tämän kiinteistön jätevettä tuottava rakennus lähellä vesistön rantaa (alle 100 metriä vesistön rannasta)?

- ☐ Kyllä ☐ Ei ☐ En osaa sanoa

☐ Useita rakennuksia tai jätevesien käsittelyjärjestelmiä

19. Minkä kouluarvosanan (4-10) annat neuvonnan hyödyllisyydelle?

☐ 4 ☐ 5 ☐ 6 ☐ 7 ☐ 8 ☐ 9 ☐ 10

20. Neuvonnan onnistuminen

Missä määrin olet samaa tai eri mieltä seuraavien väittämien kanssa?

Yksi rasti kullekin riville.

	Täysin samaa mieltä	Osittain samaa mieltä	En samaa enkä eri mieltä	Osittain eri mieltä	Täysin eri mieltä
a) Jätevesineuvonta antoi minulle uutta tietoa jäteveden käsittelystä.	☐	☐	☐	☐	☐
b) Jätevesineuvoja oli asiantunteva ja osasi asiansa.	☐	☐	☐	☐	☐
c) Suhtauduin epäilevästi neuvojan kertomaan tietoon neuvontatilanteen aikana.	☐	☐	☐	☐	☐
d) Neuvontatilanne oli miellyttävä ja asiallinen.	☐	☐	☐	☐	☐
e) Neuvontakäynti selkeytti jäteveden käsittelyyn liittyviä asioita.	☐	☐	☐	☐	☐
f) Neuvontakäynti selkeytti lainsäädännön velvoitteisiin liittyviä asioita.	☐	☐	☐	☐	☐

21. Kerro omin sanoin lisää, mitä mieltä olit neuvontakäynnistä:

Kuva: Marianna Korpi

22. Neuvonnan vaikuttavuus

Missä määrin olet samaa tai eri mieltä seuraavien väittämien kanssa?

Yksi rasti kullekin riville.

	Täysin samaa mieltä	Osittain samaa mieltä	En samaa enkä eri mieltä	Osittain eri mieltä	Täysin eri mieltä
a) Neuvontakäynti sai minut kiinnostumaan kiinteistön jäteveden käsittelystä.	☐	☐	☐	☐	☐
b) <u>Jälkikäteen</u> arvioituna, jätevesineuvonta oli minulle hyödyllinen palvelu.	☐	☐	☐	☐	☐
c) Neuvontakäynti muutti omaa ennakkokäsitystäni jäteveden käsittelyjärjestelmästäni.	☐	☐	☐	☐	☐
d) Neuvontakäynti muutti omaa ennakkokäsitystäni lainsäädännön vaatimuksista.	☐	☐	☐	☐	☐
e) Jätevesineuvojan käynnin jälkeen minulla on ollut vähemmän tarvetta kysyä jäteveden käsittelystä kunnan ympäristönsuojeluviranomaiselta.	☐	☐	☐	☐	☐

23. Neuvonnan vaikuttavuus omaan toimintaan

Yksi rasti kullekin riville.

	Kyllä	Ei	En osaa sanoa
a) Olen suositellut jätevesineuvontaa naapureille, sukulaisille jne.	☐	☐	☐
b) Olen jo toteuttanut tehostamistoimet kiinteistölläni neuvonnan ehdotusten mukaisesti.	☐	☐	☐
c) Olen tilannut suunnitelman jätevesisuunnittelijalta tehostamistoimien toteuttamiseksi.	☐	☐	☐
d) Aion anoa lykkäystä neuvonnassa ehdotettujen jäteveden käsittelyjärjestelmän tehostamistoimien tekemiseen.	☐	☐	☐
e) Kiinteistö on liitetty viemäriverkostoon neuvojan käynnin jälkeen.	☐	☐	☐

24. Kerro lisää, miten neuvontakäynti muutti omaa ennakkokäsitystäsi jäteveden käsittelyjärjestelmästäsi tai lainsäädännön vaatimuksista.

MIELIPITEESI JÄTEVESIENKÄSITTELYSTÄ

Lainsäädäntöä on muutettu vuoden 2004 jälkeen kahdesti:

- 2011 puhdistusvaatimuksia lievennettiin ja ennen 9.3.1943 syntyneet vakituisen asunnon omistajat ja haltijat vapautettiin kaikista vaatimuksista.
- 2017 määräaika määritellylle, tehokkaammalle puhdistusteholle, koskee vain ranta- ja pohjavesialueita.

Valtion tukema jätevesineuvonta on päättynyt ja kiinteistön jätevesiin liittyvissä asioissa neuvoja ja tietoa saa kunnan ympäristönsuojeluviranomaisilta. Joillain alueilla neuvontaa on tarjolla muiden toimesta.

Kuva: Marianna Korpi

25.

Missä määrin olet samaa tai eri mieltä seuraavien väittämien kanssa?

Yksi rasti kullekin riville.

	Täysin samaa mieltä	Osittain samaa mieltä	En samaa enkä eri mieltä	Osittain eri mieltä	Täysin eri mieltä
a) Mielestäni täällä alueella on monin paikoin parannettavaa kiinteistökohtaisessa jätevesien käsittelyssä.	☐	☐	☐	☐	☐
b) Arvioni mukaan on monia ihmisiä, jotka eivät tee muutoksia tai paranna jätevedenkäsittelyä, vaikka käsittely olisi puutteellista.	☐	☐	☐	☐	☐
c) Mielestäni jätevesineuvontapalvelulle olisi yhä kysyntää.	☐	☐	☐	☐	☐
d) Jätevesineuvontapalvelu näkyi mediassa tai kylällä.	☐	☐	☐	☐	☐
e) Mielestäni on tärkeää, että muiden ympäristönkuormittajien lisäksi, myös kiinteistökohtaiselle jätevedenkäsittelylle on lainsäädännön vaatimuksia.	☐	☐	☐	☐	☐
f) Mielestäni lakimuutos vuonna 2017, jolla vapautettiin muilla kuin ranta- ja pohjavesialueilla olevat kiinteistöt käsittelyn tehostamisvelvoitteen aikataulusta, on hyvä.	☐	☐	☐	☐	☐
g) Tiedän, millaisia mahdollisuuksia minulla on hakea poikkeusta käsittelyvaatimuksista.	☐	☐	☐	☐	☐
h) Mielestäni lainsäädännön vaatimukset jätevedenkäsittelylle ovat kohtuullisia.	☐	☐	☐	☐	☐
i) Mielestäni kiinteistökohtaisen jätevedenkäsittelyn tehostaminen parantaa ympäristön tilaa.	☐	☐	☐	☐	☐

VASTAAJAN TAUSTATIEDOT

Tarvitsemme vielä muutamia yleisiä taustatietoja kaikista vastaajista. Antamasi tiedot ovat luottamuksellisia. Julkaistavista tuloksista ei voi päätellä sinun eikä kenenkään yksittäisen vastaajan antamia tietoja.

26. Sukupuolesi?

- ☐ nainen ☐ mies ☐ muu ☐ en halua kertoa

27. Syntymävuotesi?

Vuosi: _ _ _ _

28. Kuinka kauan olet asunut tai viettänyt vapaa-aikaa kiinteistössä, johon jätevesineuvonta kohdistui?

Noin _____ vuotta

29. Mikä oli työllisyystilanteesi neuvontahetkellä?

Valitse yksi

☐ Työssä kokopäiväisesti	☐ Eläkeläinen
☐ Työssä osa-aikaisesti	☐ Oma kotitaloutta hoitava (kotiaiti tai koti-isä)
☐ Yrittäjä/yksityinen ammatinharjoittaja	☐ Työtön
☐ Opiskelija/koululainen	
☐ Muu, mikä? _____	

30. Mikä oli korkein koulutustasosi neuvontahetkellä?

Valitse yksi

☐ Peruskoulu	☐ Ammattikorkeakoulu tai alempi korkeakoulututkinto
☐ Ammatillinen tutkinto	☐ Ylempi korkeakoulututkinto
☐ Ylioppilastutkinto	☐ Lisensiaatti- tai tohtorintutkinto
☐ Muu, mikä? _____	

31. Mihin seuraavista ryhmistä koet kuuluvasi?

Valitse yksi tai useampi

☐ Ammatin kautta luonnosta ja/tai ympäristöasioista kiinnostunut	☐ Muu ulkonaliikkuja (pyöräilijä, lenkkeilijä tms.)
☐ Harrastuksen kautta luonnosta ja/tai ympäristöasioista kiinnostunut	☐ Ympäristönsuojelujärjestön tai -säätiön jäsen
☐ Aktiivinen luonnossa liikkuja (metsästäjä, kalastaja, sienestäjä, marjastaja tms.)	☐ En mihinkään edellä mainituista
☐ Muu, mikä? _____	

32. Mikäli sinulla on ajatuksia hajajätevesineuvontaan liittyen tai haluat kommentoida tätä kyselyä, niin kirjoita alla olevaan vapaaseen tilaan.

KIITOS VASTAUKSESTASI!

ISBN 978-952-11-5342-6 (PDF)

ISBN 978-952-11-5341-9 (nid.)

ISSN 1796-1726 (verkkoj.)

ISSN 1796-1718 (pain.)